

Biskop Gunnerus's virksomhed

fornemmelig som botaniker

tilligemed en oversigt over botanikens tilstand i
Danmark og Norge indtil hans død

ved Ove Dahl.

(Fortsættelse fra forrige aarsskrift).

Kap. 4.

Johan Ernst Gunnerus.

Johan Ernst Gunnerus blev født i Kristiania den 16de februar 1718, hvor faderen Rasmus Gunnerus var stadsfysikus; moderen, Anna Gerhard, var fra Skotland. Forældrene havde i det hele 13 børn. Allerede som gut skal han have fulgt sin faders fysiske og anatomiske undersøgelser med den største interesse, og intet have været ham kjærere end at følge faderen ud i hans lægepraksis. Faderen opmuntrede ham derfor til at lægge sig efter lægevidenskab, men det laa ham ikke mindre paa hjerte, at sønnen skulde faa en grundig uddannelse i latin og græsk, der ansaaes for grundvolden til enhver videnskabelig uddannelse. Dog — faderen bortrykkedes ved en tidlig død 1729, og moderen sad igjen som enke med de mange børn i meget trange kaar*). Men faderen havde havt en velynder i vicestatholderen D. Wibe, der nu sørgede for, at den lærelystne unge Gunnerus 1729 optoges

Skolegang i
Kristiania
og ophold
ved universi-
tetet.

*) Faderen ruinerede sig ved uheldige byggespekulationer (se Neue philos. Bibl. I. 124).

paa Kristiania kathedralskole. Rektor var dengang en nordmand, den lærde, men nu noget gamle og sløve mag. Jacob Rasch, og konrektor var ligeledes en nordmand E. N. Arbien, hvis hengivenhed og agtelse Gunnerus snart vandt, og hvem han (i sine meddelelser til Worm i dennes leksik. 3. del) kalder „et af de største Genier og lærdeste Mænd, Norge har frembragt.“

Om hans fremgang i skolen fortæller Worm efter Gunnerus's egen meddelelse: „Der var neppe nogen latinsk Autor, han ikke allerede i Skolen havde læst, foruden *Cellarii*, *Vorstii*, *Vossii*, *Scioppiii*, *Sanctii*, *Turselini*, *Bangii*, *Ausonii*, *Ursini*, *Popmæ* og fleres phlogiske Skrifter. Det var ikke sjelden, at hans *Exercitia Latina* vare forsynede med 10 à 12 latinske Variationer, en græsk Oversættelse og 50 Par latinske eller danske samt en heel Deel græske Vers.“ „Han holdt endog ofte Forelæsninger over en eller anden latinsk Autor for sine Meddisciple,“ og Arbien overlod ham, da han var kommet op i øverste klasse, undervisningen af sine egne privatelever. Han fortæller ogsaa, at han opnaaede af sine lærere at blive fritaget for at læse de usmagelige filosofiske lære-bøger „*Gludii Logica* og *Bartholini Metaphysica* og de øvrige usle philosophiske Lære Bøger, som de slæbe med sig i Skolerne til ingen Nytte“ (Worms leksik. 1. c.).

Ved examen artium skal hans latinske stil i den grad have tiltrukket sig opmærksomheden, at den blev bragt til universitetspatronen Rosenkrantz og „for sin Merkeligheds Skyld“ henlagt i arkivet.

Trods sin begavelse og trængende stilling kunde han dog ikke opnaa noget stipendium til at fortsætte sine studier ved universitetet; men han maatte friste fattige studenters sedvanlige skjæbne at forlade akademiet og drage til sin hjemstavn for at virke som skolemester. Dog undlod han ikke her paa egen haand at lægge sig efter theologi*) og navnlig filosofi, hvortil han nu følte sig mest hendragen. Da der var ledig en katheketpost ved Vor frelsers kirke i Kristiania, drog han sammen med 3 unge dimittender, hvoriblandt en broder, Peter, fader af Nils Dorph Gunnerus, for at søge

*) Han øvede sig flittig „paa Prædikestolen“ (Worms leksik.).

om denne post og underkaste sig examen philosophicum et theologicum. Efter med glans at have bestaaet den førstnævnte eksamen og erholdt *Gradum Baccalaureatus Philosophiæ* skuffedes han i sit haab om at opnaa den attraaede post.

Uden at være understøttet af noget stipendium gjorde han imidlertid snart store fremskridt, navnlig i sin yndlingsvidenskab filosofien. Dog hvilede paa den tid i Kjøbenhavn pietismens stærke tryk over aandvidenskaberne. Gunnerus, der allerede i sin skolegang ikke kunde fordøje den fortærskede skolastiske filosofi, men særlig følte sig tiltrukket af en noget friere retning, fandt det raadeligst i hemmelighed at dyrke filosofien og skjulte sine bøger i et tillaaet skrin, naar hans kammerater kom for at aflægge ham besøg. Paa grund af denne hans iver optog etatsraad og professor i filosofi Thestrup ham i sit hus som lærer for sine børn. I to aar udførte han ufortrøden en informators kald og var samtidig en flittig tilhører ved de berømteste universitetsprofessorers forelæsninger. Blandt disse nævner han selv theologen Reuss og orientalisten Kall. Hyppig benyttede han derhos anledningen til at besøge universitetsbibliotheket. Endelig tilstodes der ham 1742 et stipendium til at studere i 3 aar ved et tysk universitet.

Han drog da til Halle. Daae formoder, at han muligens som kongelig stipendiarius var paalagt at søge til dette pietismens udgangspunkt. Kristian den 6te nærede nemlig særlig forkjærlighed for dette universitet, og aaret før Gunnerus's afreise var der udgaaet et reskript, der indskjærper, at „alle Studenter fra Danmark, som i Halle lægge sig efter *Studium Theologicum*, skulde holde sig til de Professorer Lange og Francke.“

I 2½ aar opholdt han sig her, og hans studier maa efter hans egne angivelser i Worms leksikon og hans vita i *Flora Norvegica* pars II. have været meget omfattende: i dogmatisk theologi hørte han dr. Baumgarten, i morallære dr. Lange samt Knapp, Francke og Michaelis over visse dele af theologien eller af *philologia* og *Critica sacra*, Wolf over *Grotii Jus naturæ* og *Physica experimentalis*, prof. Mejer over alle filosofiens dele, fornemmelig æsthetik, prof. Krüger over fysik og matematik,

Ophold i
Halle.

Körber over algebra, Böhmer over *Jus canonicum*, Nettelbladt over *Institutiones Justiniani* og *Struvii Jurisprudenz*, Schmaus over den tyske rigshistorie, Joachim over universalhistorie.

Ophold i
Jena.

Imidlertid var han bleven hovmester hos en liflandsk adelsmand von Stahl, men da denne gik i fransk tjeneste, besluttede han sammen med to kurlandske adelsmænd von Medem at drage til Jena. Her hørte han: Reusch (*Theologia moralis et polemica*), Engau (*Jus canonicum Germanicum et criminale*), Brock (over *Jus feudale*), Schaumburg (først over Böhmers og siden over hans egne pandekter eller *Jus digestorum*), Buder (*Jus publicum* og den tyske rigshistorie), Darjes (*Jus naturæ, Philosophia moralis* og matematik), Hamberger (fysik og matematik), Schmidt (over kemien), Colschmidt (over *Medicina forensis*).

Paa grund af de to adelsmænd von Medems venskab og godgjørighed blev han sat istand til at disputere for magistergraden 18. decbr. 1745 (*promovere in Magistrum philosophiæ*) og holdt nu *privatissima collegia* over *Jus naturæ, Logica, Metaphysica et Philosophia moralis*. I det følgende aar skaffede han sig ved en ny disputats ret til at holde offentlige forelæsninger (*Venia docendi*) saavel over theologi som filosofi og retsvidenskab (*Darjesii Logica et Philosophia moralis, Reuschii Metaphysica, Grotii Jus belli et pacis, Mathesis primo Wolffii, postea Darjesii* samt „*privatim: Bajeri Compendium Theologiæ dogmaticæ, Introductionem Reuschii in Theologiam revelatam et moralem, Darjesii Theologiam naturalem, ejusdemque Jus Naturæ, Struvii Jurispendentiam forensem et Helfeldii Pandectas exposuit — Fl. Norv. p. II.*).

Paa grund af den anseelse, han nød, fik han tilbud om at blive rektor ved latinskolen i Jena, men afslog dog dette, da han ventede at blive knyttet til universitetet. Da der dog senere blev tilbudt ham professorat, afslog han ogsaa dette, vistnok fordi han havde haab om at opnaa en stilling i Danmark. Efterat han nemlig havde opholdt sig i 12 aar i Tyskland, blev han 1754 af statsminister *J. L. Holstein tilbagekaldt til Danmark*.

I det foregaaende aar var han bleven udnævnt til *adjunctus*

facultatis philosophiæ et Membrum Societatis Latinæ Jenensis,
det vil sige: „han blev fra at være en privatdocent optagen som
virkelig medlem af det filosofiske fakultet.“

I Jena havde havde han udgivet en række af skrifter:*)

Skrifter ud-
givne i Jena.

<i>Dissertatio philosophica de Modis Jus aquirendi</i>		
<i>in re</i>	Pars I. Jenæ	1747. 4to
<i>Tractatus philosophicus de Libertate</i>	Ibidem	1747. 8vo
<i>Trauer-Rede, worin die Frage erörtert wird:</i> <i>In wie weit die Furcht des Todes</i> <i>gegründet sey</i>	„	1748. 8vo
<i>Beweis von der Wirklichkeit und Einigkeit</i> <i>Gottes, aus der Vernunft</i>	„	1748. 8vo
<i>Beurtheilung des Beweises der vorherbestimten</i> <i>Übereinstimmung</i>	„	1748. 8vo
<i>Erklärung des Natur- und Völker-Rechts nach</i> <i>den Grundsätzen des Hrn. Darjes</i> 1748–1752.		8Th.8vo
<i>Vertheidigung derselben wider den Anhang</i> <i>der Philosoph. Nebenstunden des</i> <i>Hrn. Darjes</i>	Kala	1749. 8vo
<i>Meditationes philosophico-theologicæ de Impu-</i> <i>tatione Peccati Adamitici ex Scien-</i> <i>tia Media</i>	Jenæ	1749. 8vo
<i>Vertheidigung wider einen Aufsatz in den</i> <i>Erlanger und Jenaischen gelehrten</i> <i>Zeitungen</i>	Kala	1749. 8vo
<i>Trauer Rede, worin die Vorsicht Gottes in</i> <i>Absicht der ungleichen Austheilung</i> <i>der Glücks und Unglücks Fälle</i> <i>erörtert wird</i>	Jena	1750. 4to
<i>Trauer Rede, worin aus philosophischen Grün-</i> <i>den bewiesen wird, dasz der einzige</i> <i>Trost in der Sterbe-Stunde ein</i> <i>geheiligt Gewissen sey</i>	„	1750. 4to

*) Smlgn. Neue. philos. Bibl. I. (1774) p. 129, hvor de af Gunnerus udgivne
skrifter anføres med tildels noget forskj. titler. — Her anføres ogsaa:

Eine Rede von dem Verhältnisse der Freimäuerei gegen den Staat
gehalten von dem Bruder-Redner in der Loge zu den dreien Rosen.

<i>Trauer Rede, dasz kein Weiser und Tugendhafter, als ein solcher, sich von dem natürlichen Tode fürchte</i>	„	1751. 4to
— <i>dasz nur ein solches Leben, welches in einer Vorbereitung zum Tode bestehet, ein wahres Leben sey . .</i>	„	1751. 4to
— <i>Abbildung der unvollkommen Glückseligkeit dieses Lebens</i>	„	1753. 4to
— <i>die nöthige und kluge Betrachtung des Todes</i>	„	1753. 4to
<i>Heilige Rede von den Ursachen des wahren Heils und Verderbens der Menschen</i>	„	1754. 4to
<i>Vorrede zu J. C. Schwartzens Sammlung heiliger Reden</i>	„	1754.
<i>Dissertatio, continens Causam Dei, vulgo Theodiceam, rationis Originis et Permissionis Mali</i>	Jenæ	1754. 4to
<i>Trauer-Rede, ob man sich den Tod wünschen dürfe</i>	Jena	1755. 4to
<i>Institutiones Theologiæ dogmaticæ</i>	Jenæ	1755. 8vo

forsynet med forfatterens portræt.

Daae beretter som et eksempel paa, hvorlænge mindet om Gunnerus's udprægede personlighed holdt sig i Jena, at der i anledning af hans død indførtes nogle træk af hans liv i Jena i et lærd tidsskrift: (Neue philos. Bibl. 1. Bd. Leipzig 1774 — pag. 124—30 —), hvoraf kan meddeles følgende uddrag:

Karakteristik af Gunnerus under hans ophold i Jena.

„Hvad hans Karakter angaar, var det koleriske og sangvinske Temperament saaledes blandede hos ham, at man ei kan afgjøre, hvilket egentlig var det herskende. En Ytring af det første har en fortrolig Ven af ham fortalt saaledes: En Student, der hørte hans Forelæsninger, men ikke betalte Honorar, blev ifølge de akademiske Love stevnet for Retten. Ærgerlig herover kom Studenten en Aften drukken udenfor Gunnerus's Bolig, hvor han tillod sig de værste Uforskommetheder. Flux løb Gunnerus hen til Vinduet, greb sin Kaarde og bød Studenten at staa stille, han skulde nok vise ham, at han forstod at fegte. Med Nød og Neppe kunde den

omtalte Ven hindre denne Fegtning. Til andre Tider var han munter og lystig, og en Bagatel var nok til at glæde ham. Naar en Student havde betalt ham sine drei Thaler, maatte Gunnerus strax have en glad Aften med en af sine faa Venner. En mæsket Kapun — hans Livret — blev kjøbt og godt spækket, Resten af Pengene gik i portugisisk Vin. Hans Ven maatte ikke forstyrre hans Appetit, thi saasart Kapunen var kommen paa Bordet, tog Gunnerus den strax for sig og spiste saa meget deraf, som han fandt for godt, saa kom Raden til Vennen, Levningerne forærede han bort. Af Næringsсорger og Sparsomhedsgriller lod han sig ikke trykke, men var meget gavmild og rundhaandet. Af Gemyt var han mere livsglad end mørk, mod sine Venner mere ærlig end galant. Af Venner havde han kun faa, men mod dem var han trofast, kort, han havde alle Kjendemærker paa en ærlig Mand.⁴

Den 13de december 1754 modtog han kaldelse til sogneprest ved Herlufsholms menighed i Kjøbenhavn og udnævnelse til lektor i theologi og tillige titel af ekstraordinær professor i samme viden-skab. Ved paasketid 1755 forlod han Jena og vendte tilbage til Danmark. Da han ei havde taget nogen theologisk eksamen før sin tysklandsreise, søgte han fritagelse for at underkaste sig en saadan prøve, hvilket ogsaa indrømmedes ham. — Den 18de juni 1755 modtog han prestelig indvielse i Kjøbenhavn, men han kom ei til at overtage sit prestekald, da han havde mere lyst til at fortsætte som universitetslærer og derfor fik et bytte istand med en landsmand, trønderen Nicolai Engelhart Nannestad, der paa den tid var provst ved Regensen i Kjøbenhavn. Nannestad overtog da sogneprestembedet til Herlufsholm, medens Gunnerns overtog bestyrelsen af Regensen.*) Hermed forenede han ogsaa akademisk virksomhed, idet han blev *academicus vicarius ad lectiones et disputationes* for den sjællandske biskop.

Ophold i
Kjøbenhavn.

I tre aar virkede han nu som akademisk lærer i Kjøbenhavn, idet han holdt forelæsninger over dogmatisk theologi, kirkehistorie, logik og metafysik, i Darjes' natural- og moralfilosofi og i matematik. Han forstod ved sine forelæsninger at ansøre de stu-

*) Efter Daaes biografi af Gunnerus. Se ogsaa de nedenfor anførte breve fra Dass.

derende, og hans forelæsninger var særdeles talrig besøgte. Blandt hans disciple er de bekendteste Tyge Rothe, Jacobi, Riisbrigh og prof. Studsgaard, ja den for literatur og videnskab interesserede grev Moltke betroede ham overopsynet med sine sønner, der under hans ledelse gjorde store fremskridt i videnskaberne.

Men ogsaa som forfatter udfoldede han i denne tid en merkelig produktivitet, idet han udgav følgende skrifter:

Skrifter ud-
givne i
Kjøbenhavn.

Det Evangeliske Embedes Fortrin for Lovens Embede, en Ordinationsprædiken over 2. Cor. 3, 9. Kbhvn. 1755. 4to*).

Ars Heuristica Intellectualis. Lipsiæ 1756. 8vo.

Disputatio continens Confutationem Systematis Fratrum Misericordiæ. Hafniæ 1756. 4to.

— *de Peccato in Patrem et Filium et potissimum in Spiritum Sanctum.* Hafniæ 1756. 4to.

— *de Peccato in Spiritum Sanctum.* Hafniæ 1757. 4to.

Institutiones Metaphysicæ. Hafniæ 1757. 8vo.

Trauer-Reden. Hafniæ 1757. 8vo.

Fortale til Boileaus Satirer, udgivne af Martfelt. Hafniæ 1757. 8vo.

Tractatio de Imputatione Peccati Adamitici physica. Hafniæ 1758. 8vo.

Prædiken over Evangelium paa 1. Søndag efter Trinitatis. Hafniæ 1758. 8vo.

Omtale af
Gunnerus i
breve fra
Dass til
Suhm.

I brevene fra Benjamin Dass**) til Suhm forekommer der et par udfald mod Gunnerus, der dog ikke er at tillægge synderlig vægt, da Dass var bekendt som noget ensidig i sine domme og havde det ofte med at stikle paa personer.

I anledning af en disputats af prof. Obelitz***) „*de evictione jure naturali pariter ac Danico præstanda, nec non de eo, quod jure Patrio*“ „Uhjemlet“ *vocatur*“ — bemærker han i et brev fra Kbhvn. den 14de juni 1755 (Suhms Levnet ved R. Nyerup p. 208):

*) Denne tilligemed en del i Jena forhen udkomne taler blev siden samlede og trykte under titelen: *Drey heilige und sechs besondere Trauerreden Flensburg und Leipzig 1757.* 8vo.

**) Schönings formand som rektor i Trondhjem.

***) Balthasar Gebhard von — f. 1728 i Kjøbenhavn, 1753 *vicarius for quæstor universitatis* H. Stampe, 1754 *prof. juris et philosophiæ designatus*, 1755 doktor og 1759 ordentlig professor i lovkyndighed, død som konferentsraad 1806.

„Derpaa blev inviteret ex-*Auditorio*, og da opstod den nyelig ankomne Prof. Gunnerus, som havde været meget forlegen for at komme til at opponere, saasom han gjerne strax vilde lade Academiet høre, hvad Mand han var, som han selv har sagt, har og selv begjert det af Prof. Obelitz, som har svaret, at det ej skikkede sig at invitere ham, der var i geistlig Dragt, til en juridisk Disputats, men den anden paastod, at han ogsaa i Jena havde studeret Jura. Man skulde da vente at faae høre noget Nyt og Rart; men hans første Argument, som han kaldte *Palmarium*, var imod Wolfianernes *Princip. Juris: Perfice te ipsum*, som Præsens kortelig i sin Disputats havde beraabt sig paa, hvoraf Opponenten meente, man umuelig kunde deducere *Officia erga alios*. Jeg med flere undrede over, at han vilde komme med en saa gammel og forslidt *Objection*, som hundrede Gange er besvaret og refuteret. Ikke destomindre svarede Obelitz ganske udførligt og vel dertil; men Opponenten, som enten ikke kunde, eller og ikke vilde begribe Præsidis Svar, blev ved at raabe det samme (thi han har et forfærdeligt Mæle), hvorfor Præsens atter maatte igjentage Svaret, men han blev ved sit, hvorfor Obelitz med temmelig piqvante Ord indstillede til Auditorium, enten hans Svar var tilstrækkeligt, eller ikke. Det andet Argument var et ægte Klosterargument, som jeg ikke gider melde videre om, og da samme kortelig var blevet ventileret, kom Bud til Opponenten fra Rector Magnificus, at han maatte trække af, siden Klokken da var næsten eet.“

I samme brev (p. 212) heder det ogsaa:

„Prof. Gunnerus skal førstkommende Onsdag ordineres til Præst ved Herlufsholm; vi faaer da at høre, hvordan han vil skraale paa en Prædikestol. Han haver ikke Attestats, vil og ikke heller underkaste sig Bispe-Examen, hvorfor han har søgt om Befrielse for begge Dele, hvilken han og har bekommet.“

I et brev fra Kbhvn. den 2. Aug. 1755 siger Dass (p. 216):

„Prof. Gunnerus har nu længe arbejdet paa at gjøre Bytte med Nannestad, og man vil sige, at det nu er nær ved at blive accorderet. Det var og stor Synd, at et saadant *Lumen* skulde hensættes paa Landet, og ikke komme til at skinne paa de høje Steder. Min Herre har vel læst i de danske lærde Aviser det meget

Væsen, som der gjøres af Mandens Skrifter, og de nye Theorier, som han har indbragt i Theologien, hvilket endel vil ansee for et Kjetterie, men andre for Pralerie, saasom de intet Nyt deri kan finde; ja endel gaae saavidt, at de mene, at Manden selv har ladet sætte saadanne Ting i Aviserne. Han er nu og forlovet med een af Frue Kratzensteins Søstre, saa vi kan vente et nyt Mariage-Indtog paa Regentsen igjen med det første.“

Om byttet med Nannestad taler Dass ogsaa i et brev af 2. Oktober 1755 (l. c. 222).

Nannestad er reist til sit Kald, efterat han havde holdt en kort Afskeds-Tale paa Klosteret. Hans Successor Gunnerus er endnu ikke indsat, skjønt han allerede protocollerer ved Attestats, og deler Klosterpengene; thi Doct. Bang, som skal indsætte ham, behøver Tid til at præparere sig til en saa vigtig Forretning; imidlertid ferieres paa Klosteret. Gunnerus vil ellers efter opslagen Invitation holde Collegia over *Jus Naturæ*, *Logicam* og *Metaphysicam*; over de to sidste Videnskaber vil han lade trykke nye Compendia, som han mener at faae indførte baade her og i Tyskland, thi alle de forrige due intet.

Om hans forlovelse taler han videre i et brev fra Kbhvn. 15. Novbr. 1755 (l. c. p. 227):

„Nu skulde jeg og communicere noget Nyt. Prof. Gunnerus er i disse Dage Byens Snak og Fabel, eftersom han har ophævet sin offentlige Forlovelse med Jomfru Hagen, Fru Kratzensteins Søster. Paa Jomfruen skal han ej have noget at udsætte, men han har tilskrevet Prof. Kratzenstein, at han selv var plaget af visse Svagheder. Endel vil mene, at man ved Proces vil tvinge ham til at erstatte Jomfruen hendes mange Omkostninger paa Møbler etc., men andre sige, at man vil lade ham gaa for den han er. Han holder nu Collegia over *Jus Naturæ*, *Logic.* og *Metaphys.* (for at vise, kan jeg troe, at han er større *Theoreticus* end *Practicus*) og skal have temmelig Tilløb, særdeles af Regentsianer. Hans *Logicam* og *Metaphysicam* vil han lade trykke, og mener at faa samme introducerede, *si Diis placet.*“

I brev af 31. januar 1756 l. c. 235 heder det om det samme forhold:

„Prof. Gunnerus holder *fire Collegia om Dagen* foruden sine *Lectiones paa Akademiet*. Med hans Giftermaal er nu temmelig stille. Han skal have lovet sin gewesene Fæstemøe 400 Rdr. eller mere, til Erstatning, og desuden, at naar han vil gifte sig, skal hun have første Bud paa hans Person.“

Men disse breve har neppe gjort synderligt indtryk paa Suhm, der, som vi skal høre, senere sluttede sig til Gunnerus med venskab og beundring.

I 1758 blev biskop dr. Frederik Nannestad forflyttet fra Trondhjem til Kristiania. Ganske uventet blev Gunnerus ved en audiens paa Fredensborg af kong Frederik den 5te selv underrettet om, at han var bleven udnævnt til biskop i Trondhjem. Man antager, at denne udnævnelse (31. juli 1758) var foranlediget ved hans forbindelse med grev Moltke.*) Sin biskoppelige indvielse modtog han af Sjællands biskop Ludvig Harbo, der selv en kort tid (1746—1748, udnævnt 1742) havde været biskop i Trondhjem.

I denne by opholdt sig fortiden to af Danmarks lærdeste mænd Gerhard Schøning, der mellem aarene 1751 og 1765 var rektor ved latinskolen, og Peter Frederik Suhm, der havde fulgt denne til Trondhjem for i haab om et rigt gifte med Karen Angell udelt at kunne leve for videnskaberne. At Gunnerus, der lige siden han i 1740 forlod Norge, havde været sysselsat med videnskabelige beskæftigelser, straks sluttede sig til disse, er let forklarligt. Besjælet, som han var af fædrelandskjærlighed, ansaa han det ogsaa for sin opgave straks at virke for, at Norge ei skulde staa tilbage i videnskabelighed for nabolandene. Afskaaret, som han nu var, fra akademisk virksomhed, opstod der hos ham den tanke i Trondhjem at stifte et videnskabeligt selskab, der ifald for en del kunde erstatte savnet af et universitet. Han henvendte sig derfor lige efter sin ankomst til Schøning og Suhm i den anledning. I den levnetsbeskrivelse, hvormed Suhm ledsager udgivelsen af tredje del af Schønings norgeshistorie, fortæller nemlig Suhm, at „Gunnerus, som gjerne vilde gjøre sit Fødeland ligesaa berømt og oplyst i Videnskaber, som de mest bekjendte

1758
Udnævnelse
til biskop.
i Trondhjem.

*) Cfr. Daae, l. c. p. 133.

Europæiske Lande er det, foreslog strax efter sin Ankomst 1758 Schiøning og mig at oprette et lærd Selskab, saaledes at vi tre skulde strax begynde med at skrive, og naar man havde nogle Afhandlinger færdige, da lade et Bind trykke uden just at vente paa flere Medarbeidere.“ (Ogsaa anført i Suhms samlede skr. VI. 38).

Men han fandt tillige, at han ogsaa i sit kald som biskop havde anledning til at virke i samme øiemed, thi det var jo presterne, der omtrent var de eneste, der paa den tid sad inde med boglig uddannelse og lærdom i landet. Han udgav derfor samme aar sit: *Hyrde-Brev til Præsteskabet i Trondhiems Stift. (Trondhiem 1758. 8vo.)*, hvori han først og fremst paalægger presteskabet flittig at læse kristelige forfatteres skrifter, men tillige foreholder dem, hvor nødvendigt det er for dem at drive videnskabelige sysler. Samtidig gjør han ogsaa geistligheden opmærksom paa, at han har til hensigt at grunde et videnskabeligt samfund i Trondhjem, hvori de prester, som gjorde sig fortjente dertil, kunde vente at blive optagne.

Det følgende aar udgav han dette sit hyrdebrev paa tysk og forøgede det med literærhistoriske anmerkninger angaaende de forfattere, der havde optraadt i Trondhjems stift siden reformationen, oplysninger, der vidner om, at han ogsaa var hjemme paa dette felt, (førend Worm*) havde udgivet sit berømte literaturreksikon.

Det følgende aar foretog Gunnerus sin *første visitatsreise* og valgte paa denne at besøge de længst bortliggende egne i sit vidt-løftige stift, idet han reiste lige til Østfinmarken. Det er vistnok denne reise, der fornemmelig har givet stødet til, at han bestemte sig for at undersøge landets naturhistorie. Den storartede natur i disse egne havde vel øvet den samme virkning paa ham som forud**) paa Anders Arrebo og Peder Dass.

Gunnerus's reisebaad var efter hans eget udsagn***) den største

*) Jens Worm (rektor i Aarhus — Lexikon over danske, norske og islandske Mænd 1771—1784).

**) Se kap. 2. (pag. 197—198 i forr. aarsskrift).

***) Cfr. brevet til det danske cancellie i anledning af det astronomiske selskabs reise til Vardøhus.

Visitatsreise i
Nordland og
Finmarken.
1759.

i hele stiftet, var forsynet med 8 par aarer og havde en ovn i kahytten. Efter under mange gjenvordigheder, paa grund af indtræffende uveir, at være kommen til Hopseidet i Østfinmarken, betjente han sig af en aaben baad nedad Tanafjorden, hvorpaa han ved hjælp af rensdyr reiste opad Tanaelven og over Varangerfjeldet. Ved bunden af Varangerfjorden blev han hentet af provst Sylows baad, der førte ham til Nesseby, hvorfra reisen gik videre tilsøs til Vadsø og Vardø.

Allerede paa denne reise har Gunnerus samlet naturalier; saaledes omtales der i hans flora flere planter, der er samlede af ham i Nordland og Finmarken dette aar. Ligeledes findes der paa bladene i en gammel foliant blandt hans botaniske samlinger fastklæbet en del planter,*) der ganske sikkert er samlede paa denne tur. De er kun tildels bestemte og ei forsynede med til floraen svarende numre som ellers almindelig i hans samling. Ligeledes kan man af hans „*Anmærkninger om Mineralier i Nordland og Finmarken*“ se, at han har indhentet oplysninger om stenarter etc. (cfr. Trondhj. Selsk. Skr. I. p. 271—283).

Saaledes saa han i Quæfjorden i Senjen, en fjerding nord for prestegaarden, en „stor Mængde af en mørk brun-rød Jord, tjenlig til Farve,“ hvormed saavel prestegaardens huse i Quæfjorden som Hammerø kirke i Salten og Vadsø kirke i Østfinmarken var farvet. I Gullsfjorden, to mile søndenfor Quæfjordens prestegaard, meddeler han, at der er et „Fjeld, hvor man har fundet Blyant, som man har prøvet ved at pudse Jernovne og at skrive dermed, hvortil den er ganske tienlig.“ Ved samme fjord, en halv mil søndenfor prestegaarden, skal der være et „Fjeld, hvoraf der hugges megen Grøt- eller Fitsten til Ovner og andet Brug.“ Den samme har han ogsaa bemærket i Ranen og Vefsen.

Sognepresten Elling Rosted til Tranø og Dyrø i Senjen har forevist ham et stykke gediegent bly fundet i et fjeld i Tysfjorden (i Løddingens pgd. i Salten), det samme stadfæstedes af Arnold Schytte i Løddingen og Aaron Arctander i Ofoten. Jens Bech fra Vefsen har ogsaa forevist ham et

*) Cfr. pag. 77 i forr. aarsskrift.

stykke deraf. — Imellem Evenes prestegaard og Stuenes i Ofoten beretter han, at han har seet marmor. I Ranen blev der vist ham et stykke bly af en mand ved navn Becker. Han hørte ogsaa beretning om, at der skulde findes sølverts i Mofjeldet i Nordre Ranen, uden dog at faa nogen tilforladelig efterretning om stedet, hvor det var at finde.

Provst Frugaard, sogneprest i Alten, som havde været missionær i Ranen, fortalte ham, at han i Ranen havde seet en „fin sort Jordart skikket til Farve.“

Fra et bjerg paa Skjervøen ved Tromsø har han faaet et stykke crystal, som han har sendt til Kjøbenhavn for at slibes. Amtmand Hammer i Finmarken underrettede ham om, at der i Alten oppe i Kaafjordsvigen var et bjerg med kobbererts i. Ligeledes skulde kobbererts være at finde i et fjeld, Klubben eller Sverholts-Klubben, mellem Porsanger og Laksefjorden, samt paa Raftesvara i Alten og et fjeld i Kautokeino. Han omtaler ogsaa, at der paa den tid var personer beordrede til at undersøge guldsanden i Tanaelven ved Guldholmen. Granater og agater skal findes paa mange steder, og han saa saadanne hos amtmaad Hammer. Sorte agater omtaler han i Lyngen, og pimpestene i Kjøllefjord, og presten Jonas Sidenius har underrettet ham om, at der findes perler i en elv i Borgen i Lofoten. Perler skal ogsaa efter presten Wilhelm Schyttes fortælling findes i en elv paa Hammerøen, ligeledes i en elv nær proprietær Sverdrups gaard i Fjeldvig i Namdalen. (I samme bind af selskabets skrifter findes: „*Adskillige Anmærkninger indsendte til Biskopen fra Eric Gerhard Schytte*“ 1758, især af mineralogisk indhold).*)

Botaniske
studiums
begyndelse.

Før den tid havde han ei befattet sig med naturhistoriske undersøgelser. I hans Vita i *Fl. Norv.* siger brodersønnen om ham: *In primo per Nordlandiam et Finmarckiam itinere, anno 1759 facto, regnum Naturæ animale scrutandum sibi et cognoscendum*

*) At han allerede paa denne sin første visitatsreise til Nordland og Finmarken iøvrigt har havt sin opmærksomhed særlig henvendt paa dyreriget, fremgaar af hans afhandlinger i de første bind af videnskabselskabets skrifter.

sumpsit, sola optimorum et perutilium Perill. Linnæi scriptorum ope ac ductu jutus.

I sin lovtale over Gunnerus (1. marts 1774) siger Gerhard Schøning (Vidensk. Selsk. Skr. V. p. 73): „Han kom til vort Trondhjem, men Han kom næsten aldeles ubevandret, saa godt som ganske fremmed i Naturens Lande, i Plante, Steen og Mineralriget. Naturens Yndigheder, hvilke siden saa meget indtage Ham, var Ham endnu for største Deelen ubekjendte“ — og senere (p. 77) i samme tale: „Fremmed var Han da i Hans eget Fødeland og med den Norske *Flora* saavel som *Fauna* næsten ganske ubekjendt. Han stod blottet for alle Hjælpemidler til at komme med dem i Bekjendtskab, og fra den at søge syntes næsten uovervindelige Hindringer at afskrekke Ham. Men her var det, at Han fik Leilighed til at vise de kjendeligste Prøver ei alene paa et stort, et lykkeligt Geni, men ogsaa paa et Heltemod. Neppe havde Han gjort en Tur tillands, gjennem Fædrelandet, neppe foretaget en Reise til Søes — til Nordens yderste Grænser, førend Han øinede de Rigdomme, som vort Land, vort Hav og Bjerge og Dale frembyde.“

Han har altsaa allerede paa sin første visitatsreise havt tanker henvendt saavel paa plante- som mineralriget, om han vistnok i de nærmest følgende aar hovedsagelig havde sin opksomhed henvendt paa dyreriget. At det har været Suhm*), der først har ledet hans tanker hen paa undersøgelser af planterne, efterat han i forveien mest havde syslet med fuglene og fiskene, er vel neppe anderledes at forstaa, end at denne har opmuntret ham til disse undersøgelser og til at skrive sin flora. I Suhms samlede skrifter (b. 10 p. 30) siger nemlig Suhm om Gunnerus: „Hans Skarpsindighed bragte ham lettelig til at indsee, hvad Norge manglede, nemlig, at det besad stor Rigdom af alle Naturens Produkter, men at ingen beskrev dem, idetmindste videnskabelig. Her aabnede sig en vid Mark for ham. Ufortøvet gjorde han sig færdig til Arbeidet, og arbeidede sig saaledes ind i en af ham før

*) I denne forbindelse kan forresten anføres, hvad der siges i „Extract af Suhms saakaldte sidste Vilje, dateret den 17de Juni 1748“ (Nyerup Suhm-

ubekjendt Videnskab, at endog Linnæus beundrede ham. I Førstningen beskrev han mest Fugle og Fiske, anatomerede han dem og flittig, men da jeg engang sagde til ham, at om jeg havde gjort Naturen til min Hovedvidenskab, saa havde jeg valgt Planterne som reenligere, saa tog han strax fat paa dem, og hvilken Fremgang han gjorde i Botaniken, derom vidne hans Skrifter. Mineralogien havde han vist ogsaa lagt sig efter, om Gud havde sparet ham Livet længere.“

Botaniseren
ved Kristi-
ania i sin
ungdom.

Til at han i sin ungdom skulde have haft interesse for planter, kan man maaske se antydninger paa nogle steder i floraen, hvor der anføres, at han „fordum“ (*olim*) har iagttaget en eller anden plante ved Kristiania (f. eks. n. 148: *Fragaria vesca* B, Nakkebær, n. 637: *Acer campestre*, n. 1014: *Cynoglossum officinale: ad Christianiam, ubi olim a me lectum, et quidem, si recte meminero, in coemeterio suburbano vulgo: Vaterlands kirkegaard*). Maaske dette har været under hans huslærervirksomhed i Kristiania (1738—1740) eller under hans skolegang, at han har haft interesse af at samle planter, eller at hans fader har ledet hans tanker hen paa saadanne sysler. Det var ialfald, som vi senere skal høre, først et par aar efter denne sin første nordlandsreise, at han begyndte at forskrive botaniske bøger til sit studium.

1760.

I 1760 tilsiges ifølge bispearkivets*) kopibog nr. 3 (1751—1763^{3/4})

iana p. 244—245), hvor Suhm selv anfører, hvad han vil foretage sig hvert aar lige til 1799:

„Aar 1784 vil jeg skrive og i Trykken udgive første Tome af nordisk Botanik.“ Om han end ikke kom til at udføre dette sit forsæt og etsteds i sine skrifter begik feil som at sige, at misteltein (*viscum*) skulde betyde galæble, og at „Druiderne i Gallien og Britanien holdt Galæblerne i Agt,“ saa har han dog utvivlsomt i hele sit liv haft interesse for naturvidenskaberne, og den anførte udtalelse (fra 1748) er at betragte som et udslag af, hvorledes samtidens naturhistoriske gjæring havde grebet hans ungdommelige, efter kundskaber graadige sind. I 1789 staa ogsaa hans navn øverst under opraaet til grundlæggelsen af et naturhistorieselskab, og paa grund af sin „Iver og Lyst for Naturhistoriens Befordring“ ansaa han sig 1790 for berettiget til med en fortale at indlede „Skrifter af Naturhistorie Selskabet.“

(Efter Didrichsen: „For hundrede Aar siden“ i Nath. Tidsskr. 3. R. 6. B. 87—88).

*) Opbevares i stiftsarkivet i Trondhjem.

visitats i Dalernes provstier fra 21. januar—17de februar. Den $14/6$ samme aar udsender han et cirkulære om befordring til visitatsreise i Nordmøres og Romsdalens provstier (7. juli fra Trondhjem — 17. august til Hevne paa Nordmøre); men „paa Grund af continuerende Svagthed“ udsteder han $10/7$ 1760 en ny visitatsliste (21. juli fra Trondhjem — 28. august til Hevne). Men heller ikke den visitatsreise synes der at være bleven noget af, da han næste aar tilsiger visitats i de samme provstier.

I dette aar var det, at videnskaberne selskab stiftedes i Trondhjem.*) Dette siges baade i *Fl. Norv.* (i hans vita) og af Suhm (saml. skr. VI. 38), „at det ei blev besluttet at gjøre det egentlige Selskab før i 1760.“**)

I 1761 udsendtes følgende visitatsrute $15/5$:

1761.

29. mai visitats i Statsbygden, 31. mai: Ørlandet, 2. juni: Dolmøe, 5. juni: Edøe, 7. juni: Kristiansund, 9. juni: Kværnæs, 12. juni: Bøe, 14. juni: Agerøe, 17. juni: Molde, 19. juni: Vedøe, 21. juni: Gryten, 24. juni: Røe, 26. juni: Sundalen, 28. juni: Tingvold, 30. juni: Stangvik, 2. juli: Aure, 5. juli: Hevne.

Kun ét tegn til botaniseren paa denne tur er forefundet nl. Fl. 13: *Saxifraga Cotyledon: Ipse eam 1761, d. 25. Junii in Sundalia vidi.*

I 1759 udgav Gunnerus foruden sit tidligere omtalte Hyrde-Brev *Prædiken paa Jule-Dag. Trondhjem* 1759. 8vo.

Skrifter ud-
givne
1759—1761.

I 1760: *Disputatio inauguralis de Existentia et Possibilitate Resurrectionis Mortuorum. Hafniæ* 1660. 4to.

Jubel-Prædiken. Trondhjem 1760. 8vo.

I 1761 udkom første bind af det trondhjemske videnskabers selskabs skrifter, der indeholdt følgende afhandlinger af Gunnerus:

Afhandling om Siælen: Udødelighed,

Betragtning over Salomons Prædikers III. 19—22,

Om Huv-Hesten, en Søefugl (Procellaria Grønlandica),

Om nogle Lomartede Fugle (Colymbi),

Anmærkninger om Mineralier i Nordland og Finmarken.

*) Se herom Schwach „Kort Udsigt over det kgl. norske Videnskabs Selskabs Historie“ (i selskabets skrifter i 19. aarh. 4. b.)

**) Smlgn. ogsaa brevet til den franske ambassadeur Ogier af $26/9$ 1763 (kopibog nr. 5), hvori omtales videnskabselskabets stiftelse og tidligste virksomhed.

12. december 1761 tilsiges der visitats i Indherreds provstier (fra d. 22. januar 1762 i Leksvig til d. 14. februar i Størdalen).
 Visitatsreise i Nordland. 1762. 23. april udsendes visitatscirkulære til Nordland og Finmarken (13. juni Alstahaug. 1. aug. Vardø), men han kan ei være kommen længere end til Tromsø, da han derfra 16. juli udsender cirkulære om returvisitatsen (21. juli: Lensvigen, d. 16. septbr.: Aafjorden).

Paa denne tur har Gunnerus foruden zoologisk materiale ifølge floraen samlet en del planter; derimod findes der i hans herbarium ingen plante, der angives at være samlet paa denne reise.

1763. I 1763 udsendes*) 15. januar cirkulære om visitats i Indherreds provstier (d. 2. februar Størdalen — 22. Frosten).

Fra dette aar forekommer der ei nogen angivelse hverken i floraen eller i herbariet om fund af planter. Derimod forekommer der i kopibogen flere breve**) fra dette aar til presterne om tilsendelse af naturalier, et brev til den danske professor Oeder angaaende samling af abonnenter i stiftet til *Flora Danica* og taksigelse for tilsendt plantefrø, et til den danske prokantsler Pontoppidan angaaende abonnentsamling paa dennes „*danske Atlas*“ samt et til kammerherre Storm i Kristiania, fra hvem Gunnerus havde modtaget abonnentlister paa et verk af professor Kraft i Sorø, betitlet „Forelæsninger over Mechanik.“

Desuden forekommer fra dette aar breve angaaende indkjøb af botaniske bøger (til Kjøbenhavn og til Molde, at indkjøbe ved kommissionær i London).

I 1763 udkom andet bind af videnskabselskabets skrifter, hvortil Gunnerus har leveret følgende bidrag:

Betragtninger over de Edomitiske Kongers Regjerings-Tid og Følge.

Afhandlinger: *Om Haae-Gælen, Om Sleep-Marken, Om Nisen,*

*) Ifølge Gunnerus' kopibog nr. 4 (1763—1773). Ogsaa bispearkivets kopibog nr. 5 i stiftsarkivet i Trondhjem indeholder flere naturvidenskabelige, især zoologiske breve fra Gunnerus 1761—1764, saaledes til Pontoppidan, Oeder, Hans Strøm, bestillinger især paa zoologisk, men dog ogsaa endel botanisk litteratur hos kommissionærer i Kjøbenhavn. Disse breve har jeg først faaet anledning til at gennemgaa, efterat trykningen af mit arbeide allerede var paabegyndt.

**) Se herom det afsnit, der behandler Gunnerus' brevveksling.

Om en Søe-Vest med Frøe-Huse (*Gorgonia resedæformis*),
*Om Haue-Skierdingen**).

Medens Gunnerus i de tidligere aar fornemmelig synes at have beskæftiget sig med zoologien, begynder han i dette aar at botanisere for alvor. Fra dette aar findes der nemlig i hans herbarium en mængde planter, dels samlede ved Trondhjem, dels paa hans visitatsreise i Dalernes provstier (12. juli—14. aug.). Paa denne har han været saa flittig til at samle planter, for det meste nær prestegaardene, at man uden vanskelighed af findestederne og tidsangivelserne paa plantearkene kan opkonstruere hele hans visitatsreise. Specielt synes han at have været ivrig i Holt-aalen, hvor Brinchmann dengang var prest, paa Røros, hvor han har besøgt bergskriver Hiort, der sammen med presten Abildgaard tildels har ledsaget ham (se Fl. 278: *Satyrium viride*) og i Opdal, hvorhen han kom den 1. august. Denne dag har han foruden at have samlet et par planter „i haven“ og *Nigritella nigra* Rchb. „paa major Hammonds eng“ ogsaa gjort sig en tur op paa Vangsfjeldet bag prestegaarden. Den følgende dag havde han visitation i kirken, og derfor har han denne dag kun fundet et par planter „i enget“ og „ved prestegaarden.“ Men for den 3. august er der i cirkulæret intet bestemt. Da har han besteget Vangsfjeldet og passeret snegrænsen (cfr. Fl. 102). Paa turen har han ifølge (Fl. 10) været ledsaget af presten Lemvig. Man kan ogsaa se, at han i Orkedalen har botaniseret ved karudsdammen paa gaarden Gjølme, der ligger en halv mils vei fra kirken paa den anden side af elven.**)

Gunnerus synes dette aar at have indsamlet materiale til sin flora og først at have forsynet arkene med foreløbige navne, indtil han kunde faa tid til at slaa efter i sine botaniske bøger og bestemme planterne. Muligt er det ogsaa, at en af amanuensens eller famuli først

1764.

Visitatsreise
i Dalernes
provstier.

*) I dette aar har Gunnerus iøvrigt efter brevene i kopibog nr. 5 været sterkt optaget af forberedende arbeide til udgivelsen af sin *Flora Norvegica*, som han først tænkte at udgive stykkevis i det trondhjemske selskabs skrifter.

**) Efterat denne gaard omtrent et aarhundrede havde været familien Schøllers eiendom, kom den 1765 i oberst Hans Bulls eie (død 1777), fader til digteren Hans Bull (f. 1739 i Rennebo, prest i Klæbo 1769, d. 1783).

har forsynet plantearkene med navne, og Gunnerus siden selv rettet disse og givet arkene numre svarende til sin flora. Hertil kommer, at en stor del af plantearkene oprindeligt har været forsynede med andre numre, der ei svarer til floraens og tildels senere er overstrøgne. Saaledes er ved *Vicia sylvatica* (Hb. 16, 2) skrevet „No. 1 — den 1. Julii 1764 under Ladehammern.“ Da planterne, som er fundne paa hans visitatsreise, der tiltraadtes 12. juli, ofte er forsynede med lignende numre, men altid høiere i rækken, har Gunnerus hermed vistnok villet betegne den tidsfølge, hvori planterne er samlede. Som eksempler paa de „foreløbige“ betegnelsesmaader kan tjene: *Carex vaginata* Tausch. ligger i herbariet under navnet „*Carex vesicaria*“, Fl. Norv. 89.*); men oventil er der først skrevet: N. 64 en *Carex* fra Engan —, over hvilket staar „NB. panicea β .“ Nedentil er skrevet: Bergskriverens Sæter ved Røraas den 24. Juli 17(64)**).

Heracleum angustifolium (Hartm.) ligger i herb. benævnt *Selinum palustre* N. 593, rettet fra — „*aquaticum* b,“ men oprindeligt har der været skrevet: „n. 116 an *Sium*, an *Pastinaca*.“

Voksestedet er: Røraas i et Eng d. 25. Juli 1764.

Carex rigida Good. ligger i herb. n. 449, 2 under navn af *C. saxatilis*, men først er skrevet: „NB. 39 en *Carex* med 3 *spicis nigris*, hvoraf den øverste tillige er noget guul***). Oventil staar med anden skrift *Carex saxatilis* — rettet fra *cespitosa*.

Voksestedet er: Vangsfjeldet 3. August 1764.

Ligeledes ligger en form af *Carex vulgaris* Fr. i herb. n. 583, 1 under navn af *Carex pilulefera* b., men først er skrevet: „n. 40 *Carex* fra Vangsfjeldet med 2 sorte *spicis*, hver paa sin Stengel og uden Tvivl en mindre nedenfor.“

Gunnerus har rimeligvis ei forsynet arkene med navne, før han udgav sin flora, forat han samtidig kunde betegne dem med det numer, de skulde have.

Selv om alle de urigtige bestemmelser fra dette aar er at til-

*) Hb. 89, 4 (4de eksemplar af dette numer).

***) De to sidste tal er bortskaarne.

****) σ : det blomstrende hanax.

skrive Gunnerus selv, er dette dog ikke saa forunderligt, naar man erindrer, at det er fra dette aar, man har de første med navn forsynede planter i hans herbarium, og at han rimeligvis har bestemt de fleste planter i presset tilstand.

Størstedelen af de urigtig bestemte planter hører desuden til græsarterne eller halvgræssene (*Gramineæ et Cyperaceæ*), og disse falder jo i regelen vanskeligst for en begyndende botaniker nu til dags og end mere, naar man betænker, hvor faa hjælpemidler Gunnerus paa hin tid havde til plantebestemmelser, og hvor liden tid han kunde afse til at sysle dermed. Det var ei heller saa let for ham at faa fat paa de for hans naturvidenskabelige studium nødvendige bøger. Herom vidner hans gjentagne breve til boghandler Pelt i Kjøbenhavn (navnlig af 10. novbr. 1764, et meget vigtigt brev, hvoraf man kan se de fleste af de udenlandske botanikers værker, Gunnerus har benyttet til bearbejdelsen af sin flora) og til student Olaf Hiort sammesteds samt til direktør Salvius i Stockholm. Af hans kopibog*) sees ogsaa, at han forskriver bogkataloger fra England og Holland.

I sine breve til presteskabet dette aar er han meget ivrig efter saavel at faa sig planter tilsendte som at faa at vide deres norske (eller lappiske) navne, og hvad brug de har i økonomien, da det er hans hensigt at anføre dette i den flora, som han har under arbeide, og som han agter at udgive saavel paa dansk som paa latin.**)

Skjønt han altsaa dette aar***) er stærkt optaget af botaniske arbeider, lader han sig dog faa tilsendt manuskriptet til prof. Knud Leems beskrivelse over Lapperne, hvortil han føiede anmerkninger, væsentlig af zoologisk indhold:

Anmærkninger til K. Leems Beskrivelse over Finmarkens Lapper. Kbhvn. 1764. 4to.

Desuden udgav han i dette aar sine „*Præste-Vielsets Taler*“. Endelig kan man af et par breve fra dette og følgende aar

*) Nr. 4, ogsaa i kopibogen nr. 5 forekommer der flere breve af lignende indhold 1762—64.

***) Se herom nedenfor pag. 24* & 32.

****) Cfr. brev af 12. juli 1764.

til biskop Nannestad i Kristiania se, at han har lovet denne et bidrag til hans arbejde „*Norvegica Sacra et 3 partita*,“ bestaaende af hans egen levnetsbeskrivelse paa latin, samt et manuskript angaaende *finnernes afguder* af en ham ubekjendt autor, rektor Schankes egenhændige manuskript om *missionsvæsenet*, en del *series pastorum*, samt en *fortegnelse over presterne i Finnmarken* af sorenskriver Paus.

1765.

I sine breve til presteskabet i Nordland vinteren 1764—1765 udtaler Gunnerus det haab, at han muligens vil komme til at visitere der til sommeren, og venter da at forefinde en mængde naturalier. Senere siger han dog, at det ei bliver noget af visitatsen. Kopibogen indeholder intet visitatscirculære for aaret 1765 og heller ikke, det jeg har kunnet se, nogen antydning om, hvor Gunnerus har visiteret dette aar. Derimod har han, efter herbariet og floraen at dømme, i dette aar været flittig til at samle planter i sommermaanederne paa Strinden, i Trondhjems nærmeste omegn, samt i Melhus. Det er derfor maaske rimeligt, at han dette aar ei har havt nogen sommervisitats.

I dette aar udkom 3die bind af selskabets skrifter*), hvori Gunnerus leverede en mængde bidrag, væsentlig af zoologisk art, nemlig:

Om et Sæ-Træe (*Gorgonia flabelliformis*) — *Om Løsning-Stene eller Vette-Nyrer, Orme Stene og nogle andre udenlandske Frugter, som findes hist og her ved Stranden i Norge.*

Om Brugden (*Squalus maximus*). *Om Berg-Laxen* (*Coryphænoides rupestris*). *Om Sæ-Musen* (*Aphrodita aculeata* Linnæi). *Om Sæ-Pungen* (*Tethyum sociabile*).

Om Tyv-Ioen og dens Hun eller Skuen (*Larus parasiticus* Linn. & *Skua Hojeri*). *Om Krykkien* (*Larus tridactylus* Linn.). *Om Hav-Hymberen* (*Colymbus maximus*). *Om Langviren* (*Lomvia*) og *Martens Lumbe* (*Coryllus Troille* Linn.) *Om Topskarven* (*Pelecanus cristatus*), og *Jærven* (*Mustela Gulo* Linn.).

I dette aar havde forresten Gunnerus den sorg, at hans tvende

*) De 3 første bind er recenserede i *Comment. de rebus in scient. nat. gestis*. Vol. XVI. p. 665 — 78 og i *Allgem. D. Bibl.* XII. B. p. 874.

lærde venner, Schøning og Suhm forlod Trondhjem („*in quod est dolendum*“ som han skriver i sit lærde zoologiske brev af 20. 8br. 1764 til Strøm paa Søndmøre). Dette lærde treklover havde i disse aar delt det videnskabelige arbejde imellem sig. Schøning besluttede at skrive Norges historie „*Norges Riges Historie*“ 3. bd. 1771—81 (3die bind udgivet af Suhm efter Schønings død 1780) og opfordrede Suhm til at skrive Danmarks. (Dennes „*Historie af Danmark*“ paabegyndtes først 1782, og ved sin død 1798 havde han 7 bind færdig). I Trondhjem udgav de dels i fællesskab forarbejder hertil, dels afhandlinger hver for sig, Schøning angaaende Norges ældste historie og en *beskrivelse af Trondhjems domkirke* (1762, 4), Suhm en række forskelligartede afhandlinger i „*Trondhjemske Samlinger udgivne af Philaletho.*“ T.hjem. 1761—1764, samt „*Det attende Seculi Karakter*“ i de 4 første bind af videnskabsselskabets skrifter, foruden at han foretog grundige forberedende studier til sin Danmarks historie.

I 1766 havde Gunnerus d. 18. februar afsendt visitatsbrev til Nordland og Finmarken. Paa grund af reisons vidtløftighed fandt han dog ifølge brev af 28. april samme aar, at det vilde blive umuligt for ham at komme længere end i det høieste til Alten. Den 23. mai drog han da afsted med sin sedvanlige skyds, bestaaende af 20 „ædruelige og skikkelige“ mænd til sin store baad samt 3 mænd til en bibaad. Den første visitats var bestemt paa Stadsbygden; men paa Trondhjemsfjorden blev han overrasket af en voldsom storm, saaat han ei kunde naa Rødberget. Han blev nødt til at vende tilbage lige til byen igjen, da der underveis ikke var nogen sikker havn at løbe ind i. Da der i den nærmest følgende uge var lige sterk modvind, og han maatte have udstedt ny visitationsliste, fandt han, at det vilde blive for sent i denne sommer at naa til Finmarken og tilbage igjen, hvorfor han opgav visitationsreisen for dette aar. (Se herom hans indberetning til det høikgl. danske cancellie i tillægget).

1766.

Dette aar har han derfor maattet nøie sig med at botanisere ved Trondhjem og faa sig tilsendt naturalier, navnlig fra Parelius paa Hittern.

I dette aar udgav han sin: *Klugetale over Kong Frederik den 5te*. Trondhjem 1766. 8vo.

samt: *Tractatus de Fundamento Potestatis legislatoriae divinae Hafn.* 1766. 8vo.

Men det vigtigste er, at han dette aar fik udgivet første del af sin flora:

Flora Norvegica Pars I. *Flora Norvegica, observationibus præsertim oeconomicis Panosque norvegici locupleta, Pars Prior cum iconibus. Nidrosiæ MDCCCLXVI.*

I denne del er optaget 314 planter, der anføres uden nogen systematisk orden, men efter hvert som forfatteren har faaet kundskab om dem.*)

*) Allerede i september 1762 udtaler Gunnerus efter hjemkomsten fra sin anden nordlandsrejse i et brev til prof. Oeder (bisparkivets kopibog i Trondhjem nr. 5), at han paa reisen har samlet en del smukke og rare urter, som han haaber at faa aftegnede og indrykkede i III. tome af de trondhjemske *acta*, eftersom han nu arbejder paa en *flora oeconomica* og *Pan Norvegicus*. I et brev til boghandler Pelt (af 6. novbr. samme aar) skriver han ogsaa, at han tænker at udgive sit verk efterhaanden i de trondhjemske *acta*, dersom disses trykning kommer til at gaa hastig for sig (smlgn. ovenfor pag. 19*). Denne tanke sees han dog allerede at have opgivet i et brev til Jakob Lund af 4. decbr. samme aar. Han finder nemlig, at verket vil blive for vidtløftigt til at optages i *acta*, hvorfor det er hans hensigt at udgive det successivt 5 à 6 ark ad gangen, efter Linnés methode. I et brev af 21. mai 1763 spørger han dernæst Pelt, om denne vil være forlægger for verket, og nævner konditionerne. Han siger tillige, at en hører ved latinskolen i Trondhjem Rhode (Claudius Rhode, f. 1713, 1735, dimitt. fra T. hjemskole 1755, ex. theol. 1756, 1763 4de lektieholder ved skolen i T. hjem, 1770 sogneprest til Aafjorden, 1779 til Flakstad, død 1790) under hans eget opsyn arbejder paa en dansk oversættelse af floraen, og han anmoder Pelt om i tilfælde ogsaa at forlægge oversættelsen. Dog synes ikke disse underhandlinger at have ført til noget ønskeligt resultat; thi i et brev til Jakob Lund af 24. juli beder han denne forhøre sig hos andre forlæggere i Kjøbenhavn. Han nævner her den titel, han har bestemt at give sit verk: *Flora Norvegica, magnam partem oconomica, observationibus quod ad fructificationem passim adjectis*. I et brev til Strøm af 1. juli samme aar taler han ogsaa om, at arbeidet med floraen sterkt okkuperer ham. Han angiver her følgeude titel: *Flora Norvegica, observationibus oeconomicis, Panis norvegici, medicis domesticis et quod ad fructificationem passim adjectis*. Denne titel er i det væsentlige overensstemmende med den endelige (smlgn. ovenfor). I et brev til geheimeraad Thott af 17. septbr. samme aar siger han, at det er hans agt at udgive første stykke af floraen til sommeren; ja han haaber allerede

I fortalen til floraen, der er dediceret kongen, udtaler han sin opfatning af naturhistorien, at den bidrager mægtig til at bevise tilstedeværelsen af guddommen, og at det derfor er enhver kristens pligt efter evne at søge at fremme studiet af den. Desuden fremhæver han, hvilken nytte naturstudiet har for landet, og at det derfor ogsaa maa være en god borgers pligt at befordre det. Stor hjælp til at samle stof til floraen siger han at han har havt saavel af sine vidtløftige visitatsreiser, som af sine landsmænds, specielt presternes meddelelser. Medens han de foregaaende aar, saaledes som man kan se af de 3 udgivne bind af videnskabselskabets skrifter, har været beskjæftiget med zoologien og tildels mineralogien, har han nu besluttet sig til at tage fat paa det vanskeligste, at skrive en *norsk flora*, hvori tillige anføres planternes *økonomiske* anvendelse, da han finder, at dette arbeide er i høi grad paakrævet. Som han oftere havde udtalt i breve til presteskabet, havde han oprindeligt tænkt at udgive to udgaver af sin flora, en paa latin og en paa dansk, den sidste nærmest for folk, der ei var fagmænd. Men denne plan har han siden opgivet, saaat han har bestemt sig til kun at udgive en udgave paa latin. Han indrømmer selv ønskeligheden af, at planterne burde være systematisk ordnede, men hvis han skulde have ventet saa længe, indtil han havde faaet samlet tilstrækkeligt materiale og ordnet det systematisk, frygter han for, at udgivelsen af floraen vilde være bleven udsat saa længe, at han ei selv fik opleve at se i det mindste denne ene del i trykken. De øvrige planter vil han gjemme til anden del af sin flora, og hvad han derefter maatte

at kunne begynde dermed tidligere (i et brev til vicesatholderen Bentzon af 5. decbr. samme aar). Endelig siger han i et brev til Pelt (af 23. juni 1764), at 1ste del allerede er givet i trykken i Trondhjem, men han klager over, at han mangler flere for udarbejdelsen nødvendige bøger (især 2den udgave fra 1762 af Linnés *Species plantarum*), og at dette vil komme til at sinke trykningen. Af dette kan man altsaa se, at Gunnerus i længere tid havde været beskjæftiget med udgivelsen af floraen, men at arbeidet er bleven udhalet, dels paa grund af vanskeligheden ved at finde en forlægger, dels ved mangelen af de nødvendige botaniske haandbøger. Hertil kommer, at han stadig dels personlig, dels gennem andre erhvervede sig flere efterretninger om planterne, der bragte ham til at forandre og udvide den oprindelige plan for udgivelsen.

faa kundskab om, vil han omtale i videnskabselskabets skrifter. Først da, naar han har faaet det tilbørlige materiale, vil han levere en kortere, systematisk ordnet flora, saafremt han da faar leve saa længe. Forresten mener han, at selv en begynder i botaniken med lethed vil kunne bringe de af ham i floraen omtalte planter i systematisk orden, da han har anført Linnés og andre botanikeres navne, planternes kjendemerker og ladet nogle afbilde allerede i denne del og vil afbilde flere i næste og i videnskabselskabets skrifter.

Af planter, der ei er optagne i Linnés *Systema Naturæ*, edit. X. og *Species plantarum I.**), nævner han endel Fuci (alger).

Af planter, der vistnok før var kjendte, men ei tidligere fundne og beskrevne i Norden, nævner han *Polypodium Lonchitis*, *Primula integrifolia*, *Silene Armeria*, en varietet af *Cardamine hirsuta* og *Statice Armeria*.

Den første af disse, *Polypodium Lonchitis*, fandt Gunnerus i Ranen 1762, hvorfra han siden ogsaa fik eksemplarer af missionæren Valnum. Den er beskrevet i Linnés *Species plantar. edit. II.* (1763), men angives kun for Sverige.

*Primula integrifolia***) (= Pr. sibirica Jacq.) fandt Gunnerus 1759. i Finmarken, ved Hasvig og paa Maasøen. Gunnerus kan i sine breve til provsten Hans Frugaard i Talvig og presten Christian Welding i Maasø ei noksom beklage, at han ei fik noget ordentlig konserveret eksemplar af den. Af brevet til Frugaard (30. juni 1764) hidsættes følgende, der tillige kan tjene som eksempel paa Gunnerus' interesse for at samle planter:

„Da jeg var i Maasøe, fandt jeg ei meget langt ovenfor Præstegaardens Huuse en art af *primula* med røde blomster og Bladene siddende ved Jorden. Den var neppe en Fingers Højde og voxede i Sælskab med *Viola biflora*, som har 2 gule Blomster, og *Viola palustris*, som har lysblaae Blomster med nogle mørke Striber i. De 2 sidste voxer der nok af paa mit eget Eng, men den ommeldte *primula* har jeg endnu ingensteds seet uden paa Maasøe og i Hasvigen, ei langt fra Kjøbmandens Huuse. Skulde

*) Udgiv. 1751, edit II. 1762—63.

**) Cfr. Linn. Sp. pl. ed. II. (1762) p. 205, ei angivet for Skandinavien.

der gives Lejlighed til at faa nogle Exemplarer deraf løs indlagde imellem Papir tilligemed sine Blomster eller Frøet deraf, saa oblige Deres Velærværdighed mig besynderlig ved at tilsende saadant, saasom jeg troer, at denne urt er gandske nye og rar, og beklager jeg noksom, at de 2de Exemplarer, som jeg tog med mig fra Maasøe, bleve gandske bedærvede undervejs.“

Samme aar, 1764, fik Gunnerus planten tilsendt fra Vardø, rimeligvis fra presten Henning Junghans Kaurin.

I den gamle foliant (Herb. Gunn. G.), der indeholder de af Gunnerus tidligst fundne planter, staar der paa side 81 skrevet: „*Primula certe, at mihi nunquam antea visa, an integrifolia Linn. Sp.?*“*) Eksemplaret er udklippet, maaske for at optages i Gunnerus' numer. herbarium, da M. N. Blytt citerer det i sine randbemærkninger i universitetsbibliothekets eksemplar af Gunnerus' flora. Nu mangler det derimod i herbariet.

Efter *flora Norvegica* har Gunnerus indsendt planten til prof. Oeder (cfr. Oed. fl. Dan. fasc. IV. tab. 188). Dette omtaler ogsaa Hornemann i sin afhandling om *flora Danica* (Kröyers Nath. Tidsskr. I. p. 116), hvor han siger, at afbildningen hos Oeder (*flora Danica* l. c.) er efter et tørret eksemplar, sendt af Gunnerus, og at eksemplarets ufuldkommethed vistnok har bevirket, at Oeder anførte den under Gunnerus' navn *P. integrifolia* istedetfor *P. norvegica* Retz. Blytt beskriver i sine randbemærkninger planten saaledes: Herb. 154. (*Primula integrifolia*), en Form af *P. norvegica* med smelere Blade og noget større Blomster end *Primula scotica*. Deinboll (og efter ham flere botanikere) har siden gjenfundet den paa samme sted (se f. eks. Hornemann l. c. og Blytt Norg. fl. p. 827). I Deinbolls lille samling „*Flora lapponica*“ ligger et eksemplar af den under navnet: „*Primula norvegica Hornem. — in Finmarkia rarissima.*“**)

I forbindelse hermed kan nævnes en anden plante, som Gunnerus i sine breve (1764) er meget begjerlig efter at faa sig tilsendt, nemlig *Sonchus sibiricus* L., saaledes i breve til Benj.

*) Ved de øvrige planter paa samme side er skrevet Alten, og paa side 82 findes *Viola biflora et palustris* blandt planter samlede paa Maasøen.

**) Se forr. aarsskr. pag. 90.

Dass Valnum i Ranen og Peder Arctander i Ofoten.*) I brevet til den sidste siger han, at en bonde, der gik ved siden af hans hest paa veien til Trones (Trondenæs), benævnte den Bjøntort, og han fremhæver de karakterer, hvorved den adskiller sig fra den „ordinære Tort“ (*Sonchus alpinus*). Han siger, at han gjerne vil have den indsendt for at kunne indrykke den i *flora Norvegica*. Hr. Peder Arctander sendte samme aar ned en plante til ham, som han troede var den omskrevne, men det viste sig ei at være noget andet end den almindelige „Rødbue“ (*Epilobium angustifolium* L.). Da Gunnerus ei har optaget den i anden del af sin flora, og den ei findes i hans herbarium, uagtet han to gange senere var ved Trones, maa han enten ei have gjenfundet planten eller have erkjendt, at han alligevel havde forvekslet den med den almindelige tort. Ogsaa denne plante gjenfandt siden Deinboll i Finmarken („Tanaelven“, eksemplar i samlingen „*Flora lapponica*“) og Blytt i Alten og Maalselvdalen, foruden at den senere er fundet der af andre botanikere.

Silene Armeria blev indsendt til Gunnerus af Kaas fra Modalen i Stadsbygden, hvor den ei, mig bekjendt, senere er funden. I Linn. *Spec. plant. edit.* II. er den ei angivet for Skandinavien.

Cardamine hirsuta er funden af doct. Henrici paa hans gaard Stene paa Strinden. — Eksemplaret (fastklæbet pag. 190 i Gunn. herb. G, hvorved er skrevet *Cardamine hirsuta* — Stene den 25. juli 1765.“), synes at være den større form (*Cardamine silvatica* Link.).

Af planter, som ikke omtales i Linn. fl. Svec. (edit. II.), nævnes foruden de anførte: *Pulmonaria maritima* (almindelig ved Trondhjemsfjorden).

Digitalis purpurea (Fl. & hb. n. 125) blev indsendt til ham af presten Schanke i Grytten i Romsdalen. Eksemplaret findes endnu i Gunnerus' herbarium. Heller ikke denne plante angives for Norge i det anførte verk af Linné.

Gentiana purpurea (Søtfjeldet i Budalen, hvor den ei senere vides at være funden, men bragtes Gunnerus af Ole Lie,**) og i

*) Den tid missionær og kapellan hos sin fader Aron Arctander.

**) Cfr. Efterretninger om nogle Naturalier af Ole Lie i vidsk. skr. III. 574.

Romsdalen; eksemplaret fra Budalen, som fandtes ved Blytts gennemgaaelse af Gunnerus' herbarium, mangler nu).

Tamarix germanica (af Gunnerus funden 1764 i Støren og ham tilsendt af andre botanikere fra Overhalden, Værdalen, Opdal, og Meldal — hyppig langs Orkla, Gula og Nidelven).

Desuden nævnes: *Spongia infundibuliformis*, *Spongia officinalis*, *Fucus excisus* (den sidste dog funden tidligere paa flere steder i Norge af Oeder).

Videre siger han i sin indledning: „Ingen plante har jeg uden videre optaget fra andres verker (*exscripsi*); men de allerfieste er fundne af mig selv, dels paa mine reiser, der er de vidtløftigste, nogen prest har at foretage, dels paa min eiendomsgaard Berg ved Trondhjem og paa dens vidtstrakte marker og andensteds i byens nærhed. I denne hensigt har jeg ofte besteget høie fjeldlige til deres øverste toppe, der var bedækkede med evig sne, og undertiden dvælet der hele dagen. Og ikke har de vanskeligst tilgængelige og farefuldeste steder afholdt mig fra at søge planter, baade paa landjorden og i havet. Alle de planter, jeg ikke selv har samlet, har jeg selv seet og beskrevet efter det udmerkede linnéiske system eller underkastet en ny undersøgelse.“

Han tilføier videre, at han med iver har samlet norske, tildels ogsaa lappiske navne; hertil har han føiet tyske, franske og engelske navne efter de mest anerkjendte forfattere. — Hvilken fundgrube disse norske plantenavne er for studiet af det norske folkesprog, har allerede Ivar Aasen gjort opmærksom paa i sin ordbog (p. 976). De lappiske navne havde Gunnerus dels optegnet selv, dels faaet underretning om af presterne, navnlig Benjamin Dass Valnum og Christian Welding. De udenlandske havde Gunnerus hentet fra samtidens mest fremragende botanikeres arbejder. De fleste er omtalte i brevet til boghandleren Pelt af 10. novbr. 1764.

For hver plante har han ogsaa angivet dens økonomiske og medicinske anvendelse. Dette var fuldstændig overensstemmende med tidens krav til *botaniken*; *den skulde ophjælpe jordbruget og oplyse, hvilke planter kunde anvendes i lægevidenskaben.*

Gunnerus er i sine breve meget ivrig efter at indhente alle

mulige oplysninger i saa henseende og meddeler i sin flora mange ret interessante træk af kulturhistorisk værd — saaledes, hvorledes man i Nordland og Finmarken laver brød af *Polypodium Filix mas* (cfr. fl. n. 5), i anledning af hvilken meddelelse Gunnerus fik brev fra stiftsbefalingsmand Storm i Kristiania angaaende virkninger af brød, tilberedt paa den maade.

Et uddrag af de vigtigste af disse bemærkninger gives i recensionen i „kritisk Journal“ 1768 n. 16. De oplysninger, Gunnerus ei selv har modtaget af andre, kritiserer han, medens Pontoppidan uden videre optager saadanne i sin naturhistorie.

I anledning af *Narthecium ossifragum* Hud.s. bemærker han: *Aafjordensens uno ore adfirmant illud impune a bobus devorari et praesertim tempore verno ab iisdem valde adpeti. Longa fabula de ejus vi ossa boum emollienda exinde profecta est, quod nonnulli rustici de eo crediderint, quod boves dehumbare et subnervare, seu pedibus debiles reddere, valeat.*

Bemærkningerne om, hvorvidt husdyrene spiser eller vrager de forskellige planter, er for en stor del hentede fra biskoppens egne personlige jagttagelser, idet han paa sin eiendomsgaard Berg ved Trondhjem synes at have lagt sig adskillig efter jordbruget etc.

Gunnerus tilføier dog i sin forteale, at han forudsør, at der vil være mange, der heller saa saadanne bemærkninger anførte særskilt; men han har i denne henseende fulgt store botanikeres eksempel, hvis floraer indeholder flere eller færre bemærkninger af den art. Dog vil han ingenlunde gaa irecte med dem, som kun indtage faa bemærkninger af den slags i sin flora, tvertimod er det hans hensigt, hvis han kommer til at udgive en kort systematisk ordnet haandbog i den norske flora, da at udelade de vidtløftigste af disse bemærkninger og overlade dem til fagskrifter, hvor de hører hjemme (*immo ipse prolixiores earundem, si breviarium Floræ norvegicæ ordine systematico in lucem edam, missas faciam suisque disciplinis peculiaribus reservabo*). Man kan af disse bemærkninger se, at det har været hans hensigt at skrive en systematisk norsk flora i lighed med Linné, naar han har faaet tilstrækkelig kjendskab til landets flora. — Desværre, saalænge levede han ikke,

ikke engang udgivelsen af anden del af sin *flora Norvegica* fik han opleve.

Tilslut beder han den velvillige læser at undskylde de fejl, der kan have indsneget sig i hans flora, og det tvivler han ei paa, at man vil gjøre, naar man betænker, hvilke vanskeligheder den har at kjæmpe med, som fjernet fra omtrent alle botanikere og offentlige bibliotheker paa egen haand søger at trænge ind i botanikens helligdomme, sysler, som hans særdeles omfattende embedsforretninger gang paa gang kalder ham bort fra.

Jeg har dvælet saa længe ved denne fortale, fordi Gunnerus her klart udtaler, hvordan han selv opfatter en botanikers opgave ved udarbejdelsen af en flora, hvordan hans egen er kommen istand, og selv nævner de mangler, der kan klæbe ved den.

Her at gaa i detaljer med at kritisere hans arbeide er ei min hensigt, saa meget mindre som hr. prof. M. N. Blytt i sit foredrag ved det 4de skandinaviske naturforsker møde i Kristiania 1844 (cfr. mødets forhandlinger — Kristiania 1847 — p. 215—218) har gjenemgaaet de fleste kritisk usikre norske planter i Gunnerus' flora og herbarium.

Desuden har jeg selv anført det meste heraf*), dels i min haandskrevne katalog over Gunnerus' herbarium, dels i min oversigt over videnskabselskabets botaniske samlinger**), og desuden vil der i tillægget til denne min afhandling leilighedsvis blive omtalt alle urigtige bestemmelser i hans herbarium og flora ved de planter, for hvilke voksestederne anføres.

Feilene i hans flora er ikke mange og store, naar man erindrer, hvor kort tid Gunnerus havde beskjæftiget sig med botaniken, hvor faa norske kilder, han havde at øse af, og hvor mangfoldig hans virksomhed var i de aar, han syslede dermed. Tvertimod, man maa beundre, hvor godt kjendskab han havde erhvervet sig til den norske flora, med hvilken kritik han forstaar at benytte saavel samtidens som fortidens botaniske literatur, og hvor rigtige

*) De lavere planter er, som i forordene bemærket, ei medtaget. Dog haaber jeg at faa de fleste af disse gjenemgaaede af specialister, saaat de kan blive indtagne i tillægget.

**) Se forr. aarsskr. af selsk. skrifter pag. 69 fig.

hans plantebestemmelser ere. Jeg har tidligere fremhævet, at man maa være varsom med at bedømme angivelserne i floraen efter eksemplarerne i herbariet, thi dels er navnene her foreløbige, dels synes de at være paaskrevne af hans famuli, og ofte har han benyttet gamle ark, hvorpaa der tidligere var fastklæbet planter, til hvilke navnene godt kan referere sig.

Gunnerus har leveret en særskilt flora, ei ladet denne udgjøre en del af en topografisk beskrivelse som Ramus, Pontopidan og den grundige samtidige naturforsker Hans Strøm paa Søndmøre. Dog siger det sig selv, at Gunnerus' *Flora Norvegica* er nærmest en lokalflora for Trondhjems stift (deri naturligvis indbefattet det senere Tromsø stift), da hans angivelser for det øvrige Norge saagodtsom udelukkende støtter sig til andre — f. eks. Ramus, Oeder, Strøm, den første for det sydlige Norges, den sidste for Bergens stifts vedkommende.

Hans angivelser fra disse dele af landet er ogsaa temmelig ufuldstændige og tildels mindre paalidelige.

Den udkomne første del af sin flora sendte han rundt til presteskabet, specielt til dem, der havde indsendt planter til ham eller givet ham meddelelser til den. Han beder dem i sine breve om at meddele ham de bemærkninger, de har at gjøre i anledning af den og yde ham nye bidrag til fortsættelsen af arbeidet.

Desuden sender han floraen til sine danske velyndere, saaledes til oberhoffmarschall Adam Gotlob Moltke, hvem han tillige beder om at overrække et eksemplar til „Hans Kongelige Majestæt, hvem jeg har understaaet mig allerunderdanigst at dedicere denne min flora og hvis højstpriselige botaniske institut jeg derved (∴: ved min flora) har søgt saavidt det staar i mine kræfter at befordre“ — til grev Friderich Ludvig Moltke, geheimeraad Ditlew de Rewentlau, til geheimeraad Berntsdorf.*)

I det sidste brev forekommer følgende udtalelse:

„Det kunde vel og, saasom jeg allerede i Fortalen har meldt, behøves, at et Udtog heraf (∴: af floraen) udkom paa dansk, indrettet til de ustuderendes Nytte og efter deres Begribelse; hvortil

*) Desuden sendtes eksemplarer til biskop Nannestad, kammerherre Storm, grev Schmettou.

der og kunde føjes et og andet Tillæg, som jeg har taget i Betænkning at indføre i min botaniske Flora; men nye Omkostninger afskrække mig, da idetmindste den $\frac{1}{2}$ Deel af mine aarlige Indtægter ere anvendte paa det, som skeed er, uden at kunne nyde derfor tilstrækkelig Erstatning, og jeg har været altfor øm til at søge Undsætning fra Hans Maj.s Cassa, allermindst, da den for nogen Tid siden begyndte højkongelige botaniske Anstalt udfordrer store Summer.“

At han ei heller forsømte at tilstille sine fordums kolleger, Schøning og Suhm, hver sit eksemplar, siger sig selv. Udenlandske breve er ei optagne i kopibogen; men han har rimeligvis i ærbødighed tilstillet sin store mester Linné et eksemplar og ligeledes sine tyske venner.

Den nordmand, der paa den tid var den mest kompetente dommer i den henseende, Hans Strøm, udtaler sig meget anerkjendende om floraen i brev af 16. septbr. 1766:

„Den er saadan, at jeg for min Part inderlig længes efter Fortsættelsen, skjønt jeg maa tilstaa, at D. H. allerede har gjort mere, end man kunde vente.“

Ogsaa i udlandet vandt hans flora anerkjendelse, saaledes i Paris, hvorhen den blev sendt gjennem den franske konsul Le Seurre og fik en gunstig modtagelse af mæcenaten Ogier.

Gunnerus anser det for en stor ære at vinde berømmelse hos et folk, der som det franske er „*scientiis, artibus et moribus politissima*“.

Af anmeldelsen i „*Commentarii de rebus in scientia naturali et medicina gestis*“ Vol. XVI. Lipsiæ MDCCLXX 513—520 hid sættes:

Quæcunque desiderari possunt ab illo, qui tractus et regionis cujusdam spontaneas plantas disquirere et tam in exteriorum quam inquilinorum commoda recensere suscipit, ea omnia non solum egregie implevit, sed et plura præstitit Clarus Auctor in hac flora, quam ad imitationem aliis merito commendamus. Et cum Danicæ et Suevicæ plantæ variorum, imprimis Linnæi et Oederi studio fuerint expositæ, Norvegici autem regni divitiæ hactenus fere incognitæ mansissent botanicis, eo majores gratias referre de-

Anmeldelser
af floraen.

bemus Venerabili Viro, quod defectum hunc supplere et novis accessionibus rem herbariam augere voluerit. — Diu jam in itineribus amplissimis, tum terrestribus, tum marinis, quæ ad coetus sanctiores visitandos quotannis instituere debet, naturæ dona ubique ac summo studio pervestigavit ipse, aliosque conterraneos ad similem operam navandam excitavit. Præcipue vero Eundem occupatum hactenus tenuit animale et minerale regnum, prout ex actis Nidrosiensis societatis, cujus fundator quoque fuit, abunde patet, nunc autem plantas quoque legit, et in patriæ maxime commodum eas publice exposuit, quas huc usque vel ipse invenit vel ab aliis communicatas accepit. Non omnes itaque, quas hæc terra alit, sed modo 314 Prima parte plantas, et quidem nullo servato ordine, recensuit, reliquas parti posteriori, et si quæ post hanc detegerentur, actis Nidrosiensibus referre voluit, clarus Auctor, cujus instituti rationem ipse addidit: Non forsitan deerunt, qui etc. (cfr. Gunnerus' indledning til floraen).

Derpaa gjennemgaaes den plan, Gunnerus selv i sit forord angiver, at han har fulgt, med fremhævelse af, hvor samvittighedsfuldt han selv personlig har undersøgt planterne, og at han altid anfører dem, der har fundet planterne, naar det ikke har været ham selv. Disse bemærkninger afsluttes med: „*Usus jam cognitus ex aliis quidem repetit, plurimi autem novi sunt, incolarum, popriisque Cl. Auctoris experimentis innixi, uti et ea, quæ ad Pan Norvegicum pertinent, diligentissime exposuit, et fere semper notavit, an ab animalibus, et quibusnam devoretur aut aversetur planta. His præmissis ad specialiora progrediamur, et ex fertilissima flora aliquos decerpamus flores, quo operis præstantia plenius cognoscatur.*“ Der nævnes derpaa de planter, som forekommer anmelderen at være beskrevne paa den noiagtigste og mest treffende maade og tilslut fremhæves de værdifuldeste oplysninger angaaende planternes anvendelse og nytte.

I Göttingische Anzeigen von gelehrten Sachen a. 1767. p. 1000 findes en anmeldelse, hvori det heder:

„Der Hr. Bischoff ist um die Naturgeschichte seines Vaterlands rühmlichst bemüht. Er liefert diesesmahl ein Verzeichniz von 314 Gattungen, davon 18 auch in der Zweiten Auflage der *flor. Suec.*

nicht enthalten, einige Seepflanzen auch ganz neu sind. Die übrigen sollen in einem andern Bande nachfolgen. Überall hat der Hr. Bischoff angemerkt, ob das Vieh ein Gerwächse annehme oder verschmähe. Er hat auch die Heilkräfte und die andern Nutzen angezeigt, die ein jedes Kraut in der Hauswirtschaft haben kan. Am Ende sind zwei Arten Farn, der Wasserschierling und ein Meergrasz in Kupfer gestochen. Hin und wieder findet man auch botanische Beshreibungen, da der Hr. Bischoff selbst einige Gebürge bestiegen hat, und unsers ehemaligen Mitburgers Henrici Nahmen kömmt auch bey verschiedenen Gewächsen vor. Von dem angeblich die Beine der Rinder brechenden Grase gesteht Hr. G. es seye unschädlich.“

I bedømmelsen i „Kritisk Journal om Bøger og Skrifter“ (nr. 16, juni maaned 1768) heder det:

„Mit Fædrenelands Beskaffenhed og Trang,“ siger han, „syntes at udfordre en Urtebog, der var hver Mands Brug og got Kiøb (*parabilem ususque amplioris & vulgatoris*).“

„Det vakre Paaskrift, som minder os om, hvad Bartholin for hundrede Aar ønskede at kunne gjøre, har Gunnerus taget sig til Regel, og vi finde det opfyldt paa hver Side. De Reiser, som hans Embede paalagde ham at gjøre i det vidtløftigste Bispedømme i Europa, bleve ham saa mange Udløb i Naturens Rige. Naar han havde besørget det, som Guds Kirkes Tarv udfordrede, da blev det hans Sag at udsørge enhver Egns oeconomiske Tilstand og naturlige Beskaffenhed. Han besteg Klipperne, han søgte de Urter, som der fandtes, betragtede deres Skabning og lod sig underrette om deres Brug og Nytte. Saaledes opvakte Bispen hos en Deel af sine geistlige og verdslige Stifts Børn en lige Lyst til at arbeide i lige Øiemeed.

Af disse forenede Bemøielser fremkom en Norsk Urtebog, hvoraf nærværende første Deel indeholder 314 Planter med de Linnæiske korte Beskrivelser, nogle Synonyma, Urternes norske, danske, svenske, tydske, engelske og franske Navne, deres Opholds-Steder, samt en Samling af theoretiske og praktiske Bemærkelser, deres Brug i Lægekonsten og Husholdningen angaaende.

Blandt de Urter, som kunne tiene til Brød og Spise i ufrugtbare

Aaringer, anføres *Polypodium Filix mas*, *Cucubalus Behen*, *Polygonum viviparum*, *Spergula arvensis*, *Campanula latifolia*, *Epilobium angustifolium* og flere.

De Planter, som helst ædes af Hæste, Køer og Faar, Geder — bemærkes. Saaledes forsikres S. 38 af egen og andres Erfarenhed, at Køerne meget begjerligen æde den stinkende Døv-Nelde og derefter give god og overflødig Mælk, at Heste gjerne æde vild Kørvel, *Chærophyllum sylvestre* (S. 93). Alt Qvæg, endog Heste, æde først i Foraaret begjerlig Ager-Ulden, men saasart den bekommer sin Uld-Top, rører intet Qvæg meere ved den.

I Dalerne gjør Bruden sin Kiæreste Handsker af denne Uld, blandet med Faare-Ulden, og Bønderne blande den med Hare-Uld til Puder for deres Børn (S. 66). Vi læse med megen Fornøielse (S. 72), at Hr. Wessel, Præst i Aafiorden, har lært sine Sognefolk at tillave en god Søbekaal af Strand-Krage-Tæer (*Plantago maritima*), og at Indbyggerne af Søndmøre have fulgt dette Exempel. Kong Sverre siges S. 51 at have opholdt sit Liv paa sin Field-Reise i i mange Dage ved Tytte-Bær og Træe-Bark. I Aaret 1761 havde Muldvarper og Læ-Mænd saaledes ødelagt alt Græs og Urter i Nordlandene, at Qvæget paa mange Steder uddøde af Hunger. Provsten paa Tromsø, Hr. Irgens, og de, der vare saa forsynlige som han, leed intet ved denne Fore-Trang; imidlertid at Naboernes Qvæg faldt bort rundt omkring ham, saae man hans talrige Hiord af Stude, Faar og Geder vel fødte og fedte ved Telg-Rødder (*Osmunda Struthiopteris* Fl. n. 1. pag. 2—3), Tang- og Tare-Arter. Af disse bekiendtgjør Hr. Biskoppen 6 nye Arter, og desuden 3 Urter, som først af ham i Norden ere fundne. De i Farverierne brugbare Planter angives og flittigen. — Endnu er at mælde, at og denne Beskrivelse paa norske Urter er tilskrevet hans Majestæt, som en Virkning af hans store Naades Beviisninger mod Forfatteren. Hvor vel fortient er den Glæde for en Konge, der elsker Fædrenelandet, at see dets Børn nærme sig til hans Throne, for at yde ham Landets indsamlede Frugter!

Hvorfor Forf. har udvalgt et saa ubequemt Format, indsee vi vanskeligen, da Trykken ellers gjør det Vindingske Officin Ære.“

land og Finmarken, efterdi det ei blev noget af med reisen det foregaaende aar.

Den 26. marts udsendte han da sit circulære angaaende visitatsen og reiseruten, saaledes at han den 4de mai skulde forlade Trondhjem og den 13de juli ankomme til Vardø. Da han kom til Kjølvig paa Magerøen den 29. juni, fandt han dog, at „dels Veiret, dels Kræfterne, dels Aarets Tiid hindrede ham i at komme længere,“ hvorfor han maatte aflyse visitatsen i Østfinmarken. Under 28de juni udsendte han da cirkulære om returvisitatsen, ifølge hvilken han skulde drage fra Kjølvig 1ste juli og være i Trondhjem 12te oktober.

Visitats i
Nordland og
Finmarken.

Af hans vidtløftige og i flere henseender interessante indberetning til missionskollegiet sees dog, at reisen mellem flere stationer blev forsinket paa grund af modvind, saaledes mellem Lenvigen og Tranøen en dag, paa Tjøtø laa han veirfast to dage, saaat han, uagtet han reiste hele natten, ikke kunde naa Brønøen før dagen efter, at visitatsen var berammet. Til Fosnes kom han paa grund af modvind, storm og slud 5 dage for sent, men visiterede alligevel, da hans ankomst netop indtraf paa en søndag. Visitatsen i Bjørnø gik derved overstyr; derimod visiterede han paa de tilbageværende steder til rette tid, „saaat Jeg har Gud storligen at takke for, at Jeg kom vel og frisk hjem den 11. Oktober, som var meget silde paa Aaret.“

Til denne tur havde Gunnerus knyttet store forhaabninger om at forefinde meget „*ex tribus regnis naturæ*.“ Han havde jo lært meget botanik, siden han sidst var i Nordland og Finmarken 1759 og 1762. Han har ogsaa, efter floraen, men især efter herbariet at dømme, medbragt hjem en hel ladning af planter, saaat man af plantearkenes tids- og stedsangivelser kan følge ham fra station til station. I den anledning henvises til omtalen af denne reise i det første tillæg.

Dog har man ingenlunde deraf lov til at slutte, at han har forsømt sin geistlige virksomhed. Tvertimod synes han ei at have gjort nogen afstikker fra sin rute og især at have botaniseret paa de dage, der var bestemte til hvile. Paa denne reise var han ledsaget af sine amanuenses, Jacob von der Lippe Parelius og

Jens Finne Borchgrewink, der begge var uddannede til naturforskere af Gunnerus og paa denne tur som ofte ellers viste sin iver i at samle planter til ham, hvorom mere i tillæggene.

Kongeligt
norsk Videnskabs
Selskab.

Den 17de juli dette aar blev „*det trondhjemske Selskab*“ forandret til et „kongeligt norsk Videnskabs Selskab“, og dets statuter blev bekræftet af kongen, hvorved det fik løfte om kongelig understøttelse. Gunnerus blev selskabets vicepræsæs og arveprins Frederik præsæs.

At det har været Gunnerus, der har arbeidet for, at selskabet kom under kongelig beskyttelse, kan sees af Schönings mindetale (i Vidensk. Selsk. Skr. V. 85): „En stor Monark i vort Norden, en Konge, som ynder Lærdom og Videnskaber, som kiender deres Værd, deres Nytte for Staten, og skønner derpaa, saae vor Gunneri Nidkierhed for denne nye Stiftelses Tilvext, og hørte Ham at tale for dens Beste. Den Stiftelse, sagde vor Konge, vor Christian, skal staae, til mine Nordmænds Ære; Han blev vort Selskabs nye Stifter; og Han gav det en nye, en mere skinnende Glands, et nyt Navn, et nyt Skiolde-Merke.“

I udkastet til selskabets statuter fra slutningen af aaret 1766 § 6 heder det: „Selskabet udelukker ikke nogen grundig, nyttig eller smuk Videnskab, dog optager det ikke Oversættelser af trykte Skrifter i sine Forhandlinger. Dets Øiemærke gaaer fornemmelig ud paa Opdagelser i Videnskaberne, synderlig i Landets Geographie, borgerlige, kirkelige og lærde Historie, Mathematik, Physik, Lægekunst, Naturhistorie, Oeconomi og Cameralvidenskaberne; og bør man især see paa det, som kan være Fædrenelandet til Nytte, hvorfor ogsaa det, som kan tjene til at befordre Agerdyrkingen, Fiskerierne o. s. v., med Fliid bør drives.“

Hvorledes selskabet i sin første periode søgte at fremme dette praktisk-videnskabelige formaal ved udsættelse af prisopgaver etc., kan sees af „Schwachs Udsigt over Vidensk. Selsk. Historie“ (selsk. skrifter i det 19. aarh. — 4. b.).

1768.

Den 29de januar 1768, kong Christian den 7des fødselsdag, aabnede Gunnerus som selskabets valgte *Vice-Præsæs et Director perpetuus** selskabet med en tale (optaget i 4. bind af videnskabs-

* Se brevet til Nannestad af 6. febr. 1768, indtaget i andet tillæg.

selskabets skrifter 1771): „Tale paa Kongens Fødselsdag 1768 om Nyttens og Nødvendigheden af et Videnskabers Selskab i en Stat, i Særdeleshed i Norge“.

Tale paa kongens fødselsdag 29. januar 1768.

Det er i denne tale, at han først kommer til at berøre ønskeligheden af at faa et eget norsk universitet. Videnskabernes selskab kunde, saa vidt muligt, bøde paa denne mangel (cfr. pag. 21—23. l. c.).

I denne tale udtaler han sig ogsaa om naturlæren og naturhistorien, hvorledes de „tjener herligen til at overbevise os om, at der er en Gud til, og at forestille os hans uendelige Fuldkommenheder i sin fulde Glands, idet at de vise os allevegne i Naturen de herligste Kunst-Stykker og drage tillige Forhænget tilbage, at vi kunde see den almægtige og uendelige vise Kunstner, som har dannet det altsammen“ (p. 7—8). Han udtaler sig ogsaa om naturhistoriens praktiske nytte: „Natur-Historien fremstiller i de tre Naturens-Riger, ikke alene for Lægerne, men og for alle Manufacturister og Fabrikanter alt det tilhobe, de skal betjene sig af eller bearbejde til Menneskenes Sundhed, Nødtørft, Fornøielse og Bequemmelighed. Den forklarer de Mineralier, som fortjene Bergmandens, Kunstnerens og Fabrikantens Opmærksomhed. Den underretter Handelsmanden om, hvad ethvert Sted frembringer, og opdager jævnlig nye mærkværdige og nyttige Ting i Naturen, hvorved Handelen kan udvides og Menneskenes Bequemmelighed forøges. Den skaffer de seilende Magneten. Den sætter Landmanden i Stand til at kiende Jordarterne og Plantearterne, og fornuftig at behandle og forbedre sin Ager, sin Eng, sin Have, og at drive sit Brug baade til sin egen og Landets Nytte, og lægger derved Grunden til alle physiske, oeconomicke og Cameral-Videnskaber“ (p. 8—9).

I 1768 visiterede Gunnerus efter det under 26. mai udstedte cirkulære paa Nordmøre og i Romsdalen (14. juni fra Trondhjem til Bynesset). Fra Surendalen havde han ifølge dette bestemt at visitere i Meldalen, Orkedalen, Støren, Melhus, Klæbo, Bratsberg, men „paa Grund af presserende Forretninger“ blev han nødt til fra Surendalen direkte at begive sig til Trondhjem.*) Ogsaa paa

Visitats paa Nordmøre og i Romsdalen.

*) Nl. for at konferere med stiftsbefalingsmanden i anledning prof. Hells nedenfor omtalte reise.

denne tur har han været ret flittig til at botanisere, specielt i Aure (Ovnsætfjeldet), Gryttten i Romsdalen, hvor Jonas Jacob Schanke paa den tid var prest, og i Thingvold, hvor dengang Eiler Hagerup Kempe var prest.

1769

I 1769 visiterede Gunnerus i Indherreds provstier.

Visitats i
Indherreds
provstier.

Den 13de juni udsendtes cirkulære desangaaende, hvori reiseruten var indesluttet, men den er ei kopieret i kopibogen. At han dog har været der, kan saavel sees af hans indberetning (23de decbr. s. a.) om visitatsreisen til missionskollegiet og dateringen af brevene, som af herbariet og floraen. Det maa altsaa bero paa en forveksling eller trykfeil, naar der i Worms leksik.*) siges, at han 1769 visiterede i Nordland og Finmarken og kom lige til Vardøhus. Paa sidste sted var Gunnerus kun 1759.

Prof. Hells
observationer
paa
Vardøhus.

Han havde vistnok havt stor lyst til at reise didop dette aar; thi den danske konge havde indbudt professor i astronomi i Wien, Maximilian Hell, til i dette aar at foretage observationer paa Vardøhus i anledning „Veneris Gang forbi Solens Skive.“ Gunnerus var i forveien bleven adspurgt om, hvordan turen skulde arrangeres, og havde i den anledning allerede 16de januar 1768 tilskrevet det danske cancelli desangaaende og omtalt, hvordan han havde indrettet sin reise sidste gang, han var deroppe (se pag. 13). Efter anmodning af geheimeraad Thott skrev han rekommendationsskrivelser for prof. Hell til presteskabet i Nordland og Finmarken, specielt til presten Kaurin paa Vardø. Gunnerus anbefalede i sin skrivelse til cancelliet sin forhenværende amanuensis og ledsager paa nordlandsreisen 1767, Jens Finne Borchgrewink, til at ledsage ekspeditionen, baade fordi han tre gange havde reist „gjennem Nordlandene,“ og fordi „han besad god Indsigt i Naturhistorien.“

Hell, der foruden af Borchgrevink paa denne reise ledsagedes af en kollega Johannes Sajnovic („een i Astronomien velerfaren Mand af min Orden“, som Hell kalder ham) fik astronomiske instrumenter fra Kjøbenhavns observatorium, ligesom den hele reise foregik paa kongens bekostning. For levnetsmidler „i Overflødig-

*) Ogsaa anført hos Daac efter Worms leksik.

hed“ sørgede stiftamtmand Grambow i Trondhjem.***) Gunnerus vilde gjerne have overladt ham sin store reisebaad, men denne havde han allerede bortlovet til den danske astronomiske professor Horrebow, der ogsaa skulde foretage en tur til Finmarken for at observere.

„Horrebow kunde jo med Hornemanns eller en andens Baad blive forsynet,“ siger han i et brev til Borchgrewink 14. febr. 1769, men da Horrebow snart var ventendes, kunde der ei gjøres nogen forandring deri. Det blev dog ordnet saaledes, at Gunnerus' baad skulde gaa nordover til Kjøllefjord for der at hente prof. Hell, naar den havee landsat Horrebow i Tromsø. Den sidste var ogsaa ledsaget af en af Gunnerus' amanuenser, dr. Tonning (cfr. brev til Borchgrewink 20. marts 1769). Gunnerus følger det lærde tog, bestaaende af de wienske professorer og Borchgrewink, med stor spending, især da han haaber, at det vil medbringe en „god Ladning Naturalier, særlig nogle gode Exemplarer af *Veratrum album*“ (se hans brev til Borchgrewink i den anledning). Han siger ogsaa (i brevet til den samme af 20. marts 1769), at Borchgrewink „meget vil recommendere sig hos Hans grevelige Excellence Hr. Geheime-Raad Moltke, ja hos Hans Majestæt selv, om han til *Flora Danica* kunde opdage noget.“

De reisende ankom den 11. oktober 1768 til Vardøhus, hvor Hell fik bygget sig et bekvemt observatorium og kunde begynde sine observationer allerede 23. december 1768.

Den 3. juni 1769 skulde venuspassagen finde sted, og Hell havde i den anledning indbudt til sig alle autoriteter paa Vardø (deriblandt presten Kaurin, „en Mand, som er al Berømmelse værd og som levede i en høflig, venlig og fortrolig Omgang med os, al den Tiid vi opholdt os der“ ☉: paa Vardø). Han instruerede Borchgrewink, hvis „grundige Kundskab i Botaniken“ han berømmer, til at passe paa i kikkerten, og klokken 9 om aftenen raabte denne, at han „saa noget sort, som gik ind i Solens Rand.“

Hell og Borchgrewink bragte ogsaa en del planter med hjem

*) Smlgn. Henr. Mathiesens artikel „Pater Hells Vardøreise“ i „Dagsposten“, Trondhjem 7. juli 1891.

til Gunnerus, især alger, og Borchgrewink undlod ei at medtage den forønskede *Veratrum album* (nyserod, lappisk: Gastein-räse).

I sin afhandling om observationen (optaget i det kjøbenhavnske videnskabs. selsk. skr. X.*) 537–618) kan ei Hell nok som rose Gunnerus. „Denne lærde og berømte Biskop, som tillige er Vice-Præcess for det af ham oprettede Kongelige Videnskaberne Selskab i Trondhjem, hans mig beviiste Artigheds og besynderlige Kierligheds Prøver skal jeg med skyldigste og taknemmeligste Bèrømmelse fortælle den lærde Verden i min Reisebeskrivelse“ (l. c. p. 605 anm.**).

Saa vel Hell som Sainovic blev optagne som medlemmer af videnskabernes selskab i Trondhjem, ved hvis festlige møde paa kongens fødselsdag, 29. januar 1769, Gunnerus ogsaa dette aar ligesom det foregaaende holdt festtalen (*Tale paa Kongens Fødselsfest 1769*, udgivet efter Gunnerus' død, 5. bind af selsk. skrifter).

Visitatsen i
Indherred.

Paa sin ovenfor omtalte visitatsreise dette aar var Gunnerus meget ivrig til at botanisere, navnlig i Selbo, (hvor hans gode ven Hans Frugaard, med hvem han ivrig havde korresponderet om naturalier, medens han var provst i Vestfinmarken og prest til Alten-Talvig, nu var sogneprest), i Værdalen (hvorfra hans botaniske ven Simon Olaus Kortholt**) forhen havde sendt ham mange planter, cfr. Fl. 534), samt i Snaasen (hvorfra Sten Meldahl, missionær i Finlierne, havde sendt ham planter). Paa sidstnævnte sted fandt han paa Bergsaasen og Støveraasen *Serapias latifolia* L., *Neottia nidus avis* L. og *Ophrys myodes* L. Paa disse lokaliteter er den første og den sidste plante senere gjenfundet af I. M. Normann (cfr. Arkiv for Mathem. og Naturvidsk. 8. p. 137).

1770.

I 1770 skulde visitatsreisen atter gjælde Nordland og Finmarken.

Visitats i
Nordland.

Efter reise- og visitatsruten, der udsendtes 19. marts 1770, skulde reisen begynde 27. april, og 28. juli skulde han afslutte

*) Prof. Horrebow har i samme bind skrevet en afhandling om sine observationer: „*Om Soel-Pletterne*“ (pag. 469–536), og Sainovic har sammesteds en afhandling: „*Beviis, at Ungarernes og Lappernes Sprog er det samme*“ (pag. 653–732).

**) Han boede efter Erlandsen paa sin eiendomsgaard Øgstad, hvor han døde 1768. Gunnerus' fleste planter er samlede ved Hægstad i Værdalen.

visitatsen paa opturen. Men heller ikke dennegang naaede han saa langt; fra Tromsø besluttede han at begive sig paa tilbage-reisen og udstedte i den anledning derfra cirkulære om returvisitats med tilbagekomst til byen 21. septbr. Ogsaa paa denne reise har han været ret flittig til at samle planter, navnlig alger, og det til-dels paa andre steder end i 1767.

Ved hans hjemkomst var det, at den unge Johan Nordahl Brun, der i Gunnerus havde fundet en mæcenat, skrev sit lyk-ønskningsdigt „*Naturens Navnedag* i Anledning af Skabelsens 2. Cap. 19. Vers for at lykønske Hans Høyærværdigheds Hr. Biskop Gunneri Hjemkomst fra sin Nordlandske Reise.“ Han begynder her med Adam, der gav dyrene navne, og efter at have omtalt Linné slutter han:

Naturens
Navnedag.

„Men blegner ei om I fra Naboe-Rigets Field
Et Giensvar høre maae: Det er en gammel Gield,
Som der betales een af Landets lærde Sønner;
Viid: Norge føle kan; det og paa Velgiort skjønner,
Naar fra Forglemmelse man redder Mark og Eng
Og døber Skjønheder, som voxte op i Flæng.
Mit kiere Fødeland! saa seer du nu den Dag,
Som med sin blanke Smiil forklare skal din Sag,
Og sige Verden, at blandt Norske Fielde findes
De Blomster, som ei kan i Skjønhed overvindes,
Der fødes ogsaa den, som kiender deres Værd,
Og ei forgieves bær det store Navn af lærd.
Selv Flora, prydet med Europas Have-Pragt,
Mod Norden nærmer sig, og viiser buntet Dragt:
„Stans, raaber vor Gunner, lad mig din Pragt fuldende
„Med Blomster, som du skal endnu for nye erkjende.“
I Brøstet sætter hun den Prydelse, hun faaer,
Hun neyer dybt og i sig selv forelsket staaer.
Holt her, min Geist! og lad en anden sige meer;
Du nødig tier — — men naar Hjertet oprømt er,
Mod Velanstændighed man læt sig da forsynder;
Man ved at rose tit fortørner sin Velynder.
Dog gak, mød Hr. Gunner og ei din Pligt forglem,
Paa Trondhiems Vegne siig: Velkommen uskad hiem!
Hiem fra den Viinggaard, GUD mod Norden plantet har,
Hvis Tarv at fremme Dig en Drive-Feder var,
Til farlig Reise blandt Norlandske Skier og Banker,
Der af Neptuni Rov Du ogsaa noget sanker,
Naturen rundt omkring Dig aabner frugtbart Skiød;
Navnløse Nyheder den hist og her frembød.

Vær da velkommen hjem: vort Selskab venter Dig!
 Ja, Flora forud alt i Haabet glæder sig;
 Nye Skjønhed venter hun paa Reisen er opdaget,
 Og i sit søde Haab hun fandt sig ei bedraget;
 Glad ser hun funden Blomst henført hver til sit Slag
 Og helligholdt paa nye Naturens Navnedag.“

1771. Som bekjendt var Struense i 1771 kommet til roret i Kjøbenhavn. Blandt de reformer, denne søgte at indføre, var ogsaa en forbedret indretning af det kjøbenhavnske universitet. Allerede den 4de januar udstedtes en kabinetsordre til konsistorium, og professorernes erklæring og plan indkom i marts samme aar, men „det var kun at anse som nye Lapper paa en gammel Kjøle; det var et Palliativmiddel og ingen saadan radical Cur, som Cabinetsministeren havde isigte“ (Nyerup l. c.). Der indkom dog ogsaa forslag, som vilde helbrede ondet fra roden af, saaledes fra N. Nannestad*). Struense havde til hensigt at overlade forberedelsen af reformerne til en kommission, bestaaende af konferensraaderne Stampe, Carstens, Suhm og etatsraad Hübner. Dokumentet: „*Project eines Commissorie aus dem Cabinet*“ anføres af Nyerup.**) Skjønt det rimeligvis ei er bleven ekspederet, er dog nogle af de „Punkter“, som forelægges denne kommission, ret interessante, saaledes:

- a) Om ikke Sorø-Academiets Midler kunde, endog efter Holbergs præsumerte Ønske, anvendes til et Universitet i Norge?
- b) Om der ikke i samme Henseende kunde tænkes paa et Kjøbstedanlæg i Egnen ved Mjøsén?

Uagtet dette dokument blot manglede kongens underskrift, blev det dog ikke ekspederet, fordi man havde fundet, at man havde en enkelt mand, der var istand til at greie det hele lige saa godt som den omtalte kommission. Denne mand var ingen anden end biskop Gannerus.

Uden at ane noget, havde denne 19. juni 1771 udstedt sit cirkulære om visitats i Dalernes provsti (19. juli—17. august) og

*) Nicolai Engelhardt (en brodersøn af biskop Fr. Nannestad i Kristiania), f. 1730 paa Nordmøre, 1755 prest paa Herlufsholm ved et bytte med Gannerus (se pag. 7), 1760 dr. theologiæ, ellers lector theologiæ og residende kapellan i Odense (død 1782).

**) Ideerne synes at være hentede fra to andre dokumenter, som Nyerup antager at stamme fra Oeder eller Zoega.

taget fat paa den, da han modtog befaling til at indfinde sig i Kaldelse til Kjøbenhavn. Kjøbenhavn.

Struenses brev,*) dateret: Hirschholm den 6ten Juli 1771, lød saaledes:

„An den Bischof Gunnerus in Drontheim!

Da dem Bischof Gunnerus auf Befehl Seiner Majestät des Königs etwas mündlich communiceret werden soll, welches dessen Gegenwart hier erfordert: so wird demselben hiedurch aufgetragen, sobald als dessen Amts-Verrichtungen es erlauben, deren Verwaltung er während seiner Abwesenheit demnächst folgenden Geistlichen auftragen kann, sich herzu verfügen. Auf allerhöchstem Befehl.“

Struensee.

Nyerup fortæller i sine universitetsannaler pag. 403, at han har henvendt sig til prof. Tauber med spørgsmaal om, hvorfra Struense kjendte, hvad mand Gunnerus var, og faaet til svar: „Fra en skriftlig affattet Notice i Højsalig Kong Frederik den 5tes Tid. Ved Afskedsaudientsen, som Gunnerus havde som Biskop, udlod Kongen sig allernaadigst med denne sin Beslutning: Vi vil engang betjene Os af Dem til at sætte Universitetet og Undervisningen paa en bedre Fod. Dette skal, efter Gunnerus' mig betroede Hemmelighed, have været Struenses Ledestjerne saa højt op i Nord. — Det er troligt, at Oeder paa sin Rejse i Norge har gjort Bekjendtskab med Gunnerus. Men i Kjøbenhavn kom han sjeldnere til Gunnerus og Gunnerus til ham, end Gunnerus kom enten til Hjelmstjerne, Luxdorph og især til Suhm“.**)

Det kan jo forresten ogsaa være, som saavel Nyerup som Daae fremhæver, at Gunnerus' fortrolighed med akademiske forhold har ledet tanken hen paa ham.

Gunnerus afbrød rimeligvis visitatsreisen i Støren 21. juli.***)

*) Efter Hist. Philos. Saml. II. 1. pag. 206.

**) Cfr. ogsaa L. Daae: Breve til R. Nyerup, pag. 77.

***) Det følgende aar erklærer han nemlig i visitatsindberetningen (smlgn. ogsaa brevet pag. 49), at han har visiteret i de fra forrige aar tilbagestaaende kald i Dalernes provstier, og da begynder han med Holtaalen, der følger lige efter Støren i cirkulæret for 1771. Se iøvrigt angaaende visitatsreiserne for disse aar i første tillæg.

Paa nedreisen gennem Gudbrandsdalen har Gunnerus efter angivelserne i floraen ogsaa havt sin opmerksomhed henvendt paa planterne (cfr. f. eks. fl. 391 *Sedum Telephium: in tecto prædii pastoris ringeboensis mense Julio h. a. 1771 observavi*, Fl. 1108: *Gentiana Pneumonanthe: In humidiusculis Gudbrandsdalæ a. 1771 lecta* og Fl. 1056: *Agrostis stolonifera: In agris Hedemarchiæ a. 1771 reperta*).

Han har ogsaa samlet planter nær Fredrikshald (cfr. Fl. 1081: *Artemisia Absinthium — copiosissime omnium in coemeterio antiquo fridrichshaldensi a. 1771 d. 23. aug. visa*; i hb. ligger ogsaa et eksemplar af *Potentilla argentea* paaskrevet: *Fridrichshalds Kirkegaard d. 23. aug. 1771*).

Paa nedreisen skal han forresten ogsaa ifølge Daae have talt med en mængde prester i Trondhjem og Kristiania stifter angaaende muligheden af at faa et eget norsk universitet. Gunnerus ansaa det nemlig for sin mission i Kjøbenhavn ogsaa at virke herfor.

Da Gunnerus kom did, overdrog man ham professorernes erklæring og de andre derhen hørende forslag angaaende universitetets ordning etc. med hosføjet befaling til, at han af dette materiale skulde udarbejde en plan til en tidsmæssig ordning.

Gunnerus' forslag til reform af universitetet. Under 16. december samme aar tilstillede ogsaa Gunnerus sin „Allerunterthänigster Entwurf zur verbesserter Einrichtung der hohen Schule in Kopenhagen“ i to udgaver, der opbevares i Kjøbenhavn, forsynede med Gunnerus' navn og segl. Denne særdeles interessante plan er aftrykt i Nyerups universitetsannaler 385—395. Om end tidsomstændighederne ei tillod gennemførelsen af de radikale forandringer, saa var det dog saa meget sundt og saa store fortrin ved hans plan, at den senere kom til at danne grundlaget for reformer i universitetsvæsenet.

Plan til et norsk universitet. Da han var bleven færdig med dette arbejde, indleverede han samtidig ogsaa sin: *Allerunterthänigster Vorschlag und Plan zur Errichtung einer Universität in Norwegen*.

Tauber skriver derom (citeret hos Nyerup l. c. 396—397): „Gjæringen i Lærefaget har neppe nogensinde været stærkere, end da Gunnerus efter en Gehejmecabinetens ordre var draget herved for at

sætte Undervisningsvæsenet paa en bedre Fod. Det var ikke Naturens skjulte Virksomhed i dens hemmelige Verksted og forborgneste Løngange, men en til lys Lue frembrudt og længe dulgt Varme af Patriotisme, hos den norske Nation især, der saae ud til at vorde en fortærende Ildebrand. Hele Pakker Breve indløb fra alle Kanter i Norge hver Postdag til Gunnerus, Norges Skytsengel, med Anmodninger om at skaffe Norge et Universitet, og Anvisninger til et Fond.“

Hans forslag i 9 paragrafer er aftrykt i „Hist. Philos. Samlgr., udg. af det Kgl. Selsk. for Norges Vel“ II. 1. pag. 209—223 (efter et afskrift, biskop Irgens i Bergen havde modtaget af en af Gunnerus' tidligere amanuenser), samt meddeles udtogsvis hos Nyerup (l. c. 398—401). I § 1 omhandles nytten og nødvendigheden af et universitet i Norge. („Ohne eine solche Universität ist gar nicht daran zu denken, die Wissenschaften und Künste dort jemahls in Aufnahme zu bringen.“)

Dette særdeles interessante udkast tillader ikke pladsen her nærmere at gennemgaa.*) Kun skal der (efter Nyerup citeres: „Det bequemteste Sted til et Universitet er Christiansand. Her kan Trondhjemmerne og Bergenserne let komme, og det er kun 15 Mil fra Jylland, saa Adskillige i Jylland havde nemmere hertil end til Kjøbenhavn. Denne forarmede Handelsstad kunde derved komme paa Fode (§ 5). Det nye norske Universitet maatte være ganske uafhængigt af Kjøbenhavns (§ 8). Det kongl. norske Videnskabers Selskab maatte flyttes til Christiansand“ (§ 9).

Gunnerus afslutter indstillingen til kongen angaaende sine planer saaledes:

„Ich nehme mir bei dieser Gelegenheit zugleich die allerunterthänigste Freiheit einen Vorschlag und Plan *sub. Lit. G.* zur Errichtung einer neuen Universität in Norwegen zu überliefern. Die Aufnahme des Landes erfordert eine solche, meinen geringsten Gedanken nach, notwendig. Diese höchstwichtige und angelegene Sache ist der Wunsch, das Flehen und die alleunterthänigste An-

*) Universitetets forhistorie er iøvrigt udførlig bleven behandlet i prof. Monrads universitetsprogram 1861 („Det Kgl. norske Frederiks Universitets Stiftelse“; Gunnerus' plan til norsk universitet meddeles p. 71—74).

suchung der ganzen Nation. Meiner allergeringsten Einsicht nach hoffe ich auch im Plane selbst die Möglichkeit der Erfülling der Sache, ohne die Casse Ithro Majestät zu beschweren oder andern nützlichen Stiftungen unverantwortlicher Weise zu nahe zu treten, gezeigt zu haben. Von Ithro Königlichen Majestät, niemahls genug zu rühmender Gnade und weisester Fürsorge für das Wohlergehen aller Dero Länder und Unterthanen lässt sich alles hoffen, was möglich ist. Millionen Norweger werden durch alle künftige Jahrhunderte ihren allerbesten König und allernädigsten Landesvater für eine solche grosze Königliche Gnade danken und segnen.“
Kopenhagen den 16ten Decbr. 1771.

Allerunterthänigst

I. E. Gunnerus.

Forslaget var ogsaa ledsaget af en promemoria til Struense, hvori han indstændig opfordrer denne til at tage sig af sagen. Fik man ikke nu et universitet, vilde det maaske aldrig senere ske (se Nyerup l. c. 401 flg.).

1772. Men, som bekjendt, blev Struense en maaned derefter styrtet, og dermed var Gunnerus' rolle i Kjøbenhavn udspilt.
Tilbageven- den til Trondhjem.

„Vicecantsleren in mente“, som Nyerup kalder ham, „maatte igjen drage op til sin Bispestol i Trondhjem.“ Han kom altsaa ei til at blive nogen Pontoppidan i den forstand. Pontoppidan var nemlig, som ovenfor omtalt, prokantsler 1755—1764, og Gunnerus, hvis naturvidenskabelige virksomhed har endel tilfælles med Pontoppidan, kunde vel have ventet at blive prokantsler ved et norsk universitet.*)

Efter sin hjemkomst skriver han 15. juli til Suhm: „Det norske Universitet tilligemed det Kjøbenhavnske kommer vel alt i Glemmebogen.“

Uforbeholdent udtaler Gunnerus sig om den hele sag til justitsraad Holte (i Kristiania — 27. marts), specielt angaaende den modstand, hans forslag om et norsk universitet mødte i Kjøben-

*) At der i Danmark gik saadanne rygter, kan sees af et brev fra biskop Rottbøll i Viborg d. 9. jan. (altsaa 8 dage før Struenses fald) til Suhm, hvor det heder: „Her gjør man Dem til Cancellar for et Academie i Drammen(!) og Gunnerus til Procancellarius“ (Suhms Levnet pag. 434).

havn, hvorledes man indvendte, at et norsk universitet kunde bidrage til, at Norge separerede sig fra Danmark, og hvorledes professorerne stred „*tanquam pro aris et focis.*“

I Kjøbenhavn havde dog Gunnerus faaet anledning til at fornye bekendtskabet med gamle venner; foruden Oeder har han ogsaa besøgt Rottbøll (se Fl. 1076). Han har ogsaa om foraaet (naimaaned) kunnet afse tid til at botanisere i Kjøbenhavns nærmeste omegn (saaledes ved Berntsdorf og Charlottenlund, se Gunn. herb. F. og Fl. n. 616 og 1112).

Paa sin hjemreise gjennem Sverige har han taget en del planter (5.—8. juni) i Halland og Bohuslehn, og endelig har han paa sin vei opad Gudbrandsdalen som ægte patriot stanset ved Sinklarstøtten 27. juni 1772 og der samlet omtrent halvhundrede planter (Gunneriana II). Til Trondhjem kom han 1. juli 1772.

Hjemkomst
til
Trondhjem.

I et brev til Suhm af 11. juli 1772 taler han om sin reise og ankomst, hvorfor jeg tillader mig her at aftrykke det efter Nyerups Suhms Levnet p. 350—351.

„Næst at aflægge min pligtskyldigste og allerforbindtligste Taksigelse til Deres Højvelbaarenhed og naadige Frue for Deres store og hos mig bestandig uforglemmelige Grace og Høflighed ved mit Ophold i Kjøbenhavn, har jeg ikke vildet efterlade at tilmelde Dem, at jeg den 1ste Julii lykkelig er ankommen her til Trondhjem og befinder mig frisk og vel efter Reisen. I Kongelv ved Bahus var jeg Pintsedagene, og blev der kjendt med Borgermesteren og Kammereren, samt i Directeur Fehman's Hus, som er en Søn af Justitsraad Fehman, alt efter foregaaende Indbydelser. I Halmstad blev jeg meget vel beværtet for Doctor Montins*) Regning, endog før hans Ankomst fra Landet, og anselig af ham begavet med en Hob rare Planter og rare svenske Bøger. I Christiania var jeg med Hr. Bernt Ancher paa Concert, hvor en Kjøbenhavnsk Operist sang. Paa Reisedagen spiste jeg paa Ullevold i Selskab med G. M. Schnell, Pomeau, Hr. Busch etc. Hjemme har jeg forefundet Alting vel. Den 3die Aug. reiser jeg, om Gud vil, paa

*) Lars Montin, fra hvem Gunnerus fik planter tilsendt, se forr. aarsskrift pag. 80.

Visitatz i Dalerne, for at expedere de Kald, som i forrige Aar bleve tilbage.

Med næste Post skriver jeg Hr. Etatsraad Guldberg til for at anmode ham om at forskaffe Selskabet aarlig 1000 Rdlr., om det skal rejse Hovedet i Vejret og præstere noget retskaffent, til Nytte for Staten og især Norge. Jeg er nu hjertelig fornøjet over at være kommen hjem igjen og ønsker aldrig mere at see Kjøbenhavn. I Særdeleshed forlyster mig mine mange nye Bøger, endskjønt jeg endnu ikke har faaet meget mere Tid tilovers, end at see paa dem og bringe alle Ting i Orden.“

Jeg forbliver etc.

Gunnerus.

Trondhjem d. 11. Juli 1772.

Visitatsreise
i Dalernes
provstier.

13. juli udstedte han visitatscirkulære til visitats i Dalernes provstier, saasom hans reise der var bleven afbrudt ved kjøbenhavnreisen foregaaende aar.

Paa den tur (3. aug.—5. septbr.) har han samlet lidt over hundrede planter (Gunneriana I). Ligesom i 1764 er det fornemmelig i Holtaalen, ved Røros, paa Vangsfjeldet i Opdal og ved Gjølme i Orkedalen, han har botaniseret.

Tale paa
arveprinsens
fødselsdag.

Under sit kjøbenhavnophold fik han ogsaa arveprins Frederik til at give videnskabselskabet en aarlig understøttelse. Denne blev nu selskabets præses, og Gunnerus holdt en tale paa hans fødselsdag 11. oktober 1772.

1773.

Gunnerus skal nu (efter Daaes biografi) have faaet lyst til atter at tage fat paa theologien, navnlig paa bibelfortolkninger, og skal have ønsket at faa Tauber med sig op til Trondhjem, hvor han gav ham haab om at blive konrektor; men Tauber havde ikke lyst til at reise fra Danmark.

I efterskriftet til det anførte brev fra Gunnerus til Suhm (af 11. juli 1772) siger ogsaa Gunnerus:

„Wittrup er bleven Vicesecretair ved Selskabet. Skulde Tauber endnu resolve til at komme herop næste Sommer, saa ønskede jeg, at han blev virkelig Secretair med en Løn af 200 Rdlr., ifald vi faaer Penge.“

I marts 1773 skrev Gunnerus et brev til Suhm, hvori han udtaler, at han vil søge Kristiania bispestol efter Nannestad.

Brevet skal hidsættes i sin helhed (efter Nyerup: Suhms Levnet p. 351—352):

„Min seneste Skrivelse, som gik herfra med Oberstlieutenant Wakenitz til Christiania, og derfra med den agende Post, har jeg erfaret at være for sildig nedkommen, hvad Hr. Krogh og M. Tauber angaaer. I øvrigt vil jeg for Fremtiden have dem begge paa bedste Maade anbefalede. Jeg bør dog heller ikke herved glemme mig selv. Jeg har med forrige Post skrevet til Hr. Etatsraad Guldberg, ja til Arveprindsen selv angaaende min Forflyttelse til Christiania, i Anledning af adskillige Efterretninger, jeg havde faaet om B. Nannestads Ansøgning om Tilladelse til at resignere. Nu drømmer jeg alt om Gammelbyen, endskjøndt jeg ved min Forflyttelse maaskee taber 800 til 1000 Rdlr. aarlig. Jeg er saa forsikkert om Deres Højvelbaareheds Venskab, at jeg ikke tvivler paa, at De jo hjælper med til denne Sags Befordring. Bang har jeg foreslaaet til at succedere mig her og at tjene gratis til Nannestads Død, imod at jeg overlader til den gode gamle Nannestad Christianiæ Bispestols Indkomster til bemeldte Tid, 500 Rdlr., undtagen til at holde et Par Amanuenses for at bringe Stiftskisten i Orden og til nogen Erstatning for meget andet Tab og store Extraudgifter. Ordentlig Adjunktus vilde være noget ubehageligt, i Betragtning af den gamle Mands Knarvorrenhed og Egensindighed. Bedst var det, han blev *Emeritus* og resignerede reent. Bisperesidensen, ønskede jeg inderlig, strax at maatte flytte i, formedelt mit Bibliothek, Kabinet, Stiftsarchivet, og mit store Hus og Familie med videre, samt en kostbar Husleje, om Residensen ikke faaes. Grambou skriver, at jeg maae snart komme med det kongelige norske Videnskabsselskab, som bør være i Hovedstaden. Selskabets Bogsamling vil Trondhjemmerne vel ikke gjerne see at blive flyttet, naar Forandringen med mig skulde gaae for sig.

Jeg ønskede at *Tom. V. Actor nostr.* maatte dog engang komme for Lyset. Sorenskriver Falks Afhandling om Fiskerierne maa vel nødvendig komme med i denne Tome. Min Flora er jeg

Brev til
Suhm:
Ansøgning om
Kristiania
bispestol.

ganske utaalmodig over, da Stein er saa vrangviis og ond, og Pelt saa nølevoren og uefterrettelig.“

Jeg forbliver etc.

Gunnerus.

Trondhjem den Martii 1773.

1773.
Visitats i
Nordmøre og
Romsdalen.

15. juni 1773 sendte Gunnerus en reise- og visitatsrute til presteskabet angaaende visitats i Nordmøre og Romsdalen: 5. juli — 29. august; men dette maatte han forandre ved brev af 1. juli samme aar:

„Til det velærværdige Præsteskab, i Fosens, Nordmørs og Romsdals Provstier efter foregaaende tilstillede Visitatz- og Reise-Route.

Da Hans Durchlaughtighed Hr. Prins Carl*) af Hessel i denne Maaned forventes her til Byen, og ieg ved denne Lejlighed ej kan være fraværende; saa seer jeg mig nødsaget til at udsette min berammede Visitatz-Reise indtil videre; hvilket ieg ej har vildet undlade herved at give samtlige Velærværdige Præsteskab til kiende, at Meenighederne derom strax kunde underrettes; hvorfor enhver af Deres Velærværdigheder forderligst ville besørge dette mit Circulaire omsendt ved Klokker og Medhielper; da ieg siden ved et nyt Circulaire skal lade enhver betimelig underrette om, naar Visitatz-Rejsen igjen kan foretages.“

Gunnerus' død.
Schönings brev derom.

Nogen senere reiserute er ei kopieret i bogen; dette brev blev et af de sidste, Gunnerus kom til at skrive. Hans gamle ven Schøning fik 1773—1775 kongeligt stipendium til at foretage reiser i Norge, dels for at søge oplysninger om landets økonomiske tilstand, dels i historisk og antikvarisk henseende. Schøning fulgte da Gunnerus paa hans visitasreise i september i Nordmøre. Paa denne reise forkjølede Gunnerus sig paa en baadreise over Hustadvigen og døde natten til 25. septbr. 1773 i Kristianssund. Jeg skal her lade Schøning selv fortælle derom i det brev, han skrev til Suhm (Trondhjem 2. Oktbr. 1773).

(Suhms Levnet — p. 442): „Bispen blev syg efter vor

*) Denne gjestede Norge i juli maaned sammen med sin ægtefælle, den danske prinsesse Louise. Gunnerus holdt i hans nærværelse en festtale for ham i videnskabselskabets møde.

Rejse over Hustad-Vigen, hvor vi havde en stærk Søgang, og efter vor Ankomst til Quernæs. Sygdommen rejste sig af en Forkjølelse og slet Mave og slog sig til en hidsig Feber, som holdt ham ved Sengen paa Quernæs fra Løverdags til Onsdag. Onsdag var han vel saa vidt frisk, at han kunde vove at rejse fra Quernæs til Christianssund, en Mil; men her blev Sygdommen ved fra Onsdag til Løverdags i følgende Uge, med det Udfald, som hverken den Syge selv, ej heller vi andre havde formodet, at han maatte lukke sine Øjne i bemeldte Christianssund Klokken 3 om Natten til Løverdags. Hvor uangenem denne Sygdom og dette Dødsfald var for mig, kan højstærede Velynder selv slutte. Min foresatte Rejse gik derved for en Del overstyr, jeg maatte see en Ven ved Døden at rykkes mig saa uformodentlig fra, og hans efterladte Paarørende ville derved sættes i de sletteste Omstændigheder. Dette var ogsaa hans fornemste Bekymring under Sygdommen; han tilkjendegav for mig og hans Famulus E. Steen, som denne Gang fulgte ham paa Rejsen, sin sidste Villie, hvis Dødsfald skulde paakomme, og gav os i Commission, paa hans Vegne derom at opsætte et Testamente, til Bedste for hans Søster og hendes tvende Døttre. Dette er ogsaa skeet, saasomt han var død; men da jeg kom til Trondhjem over Surendalen, fornam jeg, at hans Gjæld vilde omtrent beløbe sig til 9000 Rdlr.*), og at lidet eller intet vilde blive tilovers at arve. Jeg har derfor anseet det for

*) Ogsaa fra andre hold er det fremhævet, at Gunnerus var en daarlig husholder, cfr. Daaes biogr. p. 193. Dette kan heller ikke undre os. Faderen havde, som vi hørte, ruineret sig ved uheldige byggeforetagender (i strøget ved „Saugbanken“ o: det nuværende „Hotel Royal“ i Kristiania), og den unge Gunnerus synes saavel under sit ophold i Kjøbenhavn som i Jena at have deltaget i det sorgløse og frie studentertilv og levet høit, naar han havde penge. I et brev til geheimeraad Thott (af 17. septbr. 1763) angaaende bispegaarden Berg omtaler han sin økonomiske stilling: „Det er enhver bekjendt, at jeg var i Gjæld, da jeg kom til Trondhjem.“ Paa den omtalte gaard, der før i mands minde havde ligget for fæfod og var bleven ganske udmagret, siger han, at han har kostet over 3000 rdlr. Endvidere anvender han hvert aar nogle 100 rdlr. paa sin naturaliesamling, og udgivelsen af floraen har kostet adskilligt, uden at han har villet begjære nogen forstrækning af hans majestæts kasse. Naar han trods alt dette var rundhaandet mod alle, der trængte hans hjælp, og navnlig understøttede flere fattige slægtninge, er det let forklarligt, at han kom i underbalance.

bedst at lade det henstaae med Testamentets Confirmering, indtil man fik see Udfaldet af Registreringen, og derimod raade Vedkommende at indgaa med en Ansøgning, at nyde den Bispe-Enkerne tillagde Størdalens Tidende efter Rescriptet af 28. Dec. 1731; hvilket mig synes var saa meget mere billigt, som Biskop Hagerups Børn nød samme, og Biskop Gunnerus derover intet deraf fik førend 1770. Den afdødes Søster er vist at beklage, og jeg er forvisset om, at højstærede Velynders Venskab for den Afdøde, og Agtelse for hans Fortjenester af den lærde Verden, foruden den Menneskekjerlighed, som er vor Suhm medfødt, gjør mere end alt hvad jeg kan skrive, til at antage sig den fattige Enkes Sag.“

Derpaa griber Schøning anledningen til at fremhæve, at Trondhjems stift var for vidtløftigt for én biskop; Nordland og Finnmarken burde faa sin egen biskop, der tillige kunde have med missionsvæsenet at bestille.*)

Schønings
lovtale.

Som den, der havde været medstifter af videnskabernes selskab og havde ledsaget Gunnerus paa hans sidste reise, var det naturligt, at Schøning kom til at holde lovtalen over ham i videnskabernes selskabs møde 1. marts 1774. (*Lovtale over Høiædle, Høiærværdige og Høilærde Doktor og Professor Johan Ernst Gunnerus*, indført i vidsk. selsk. skr. V. 43—96. og optaget i Willes samling af mindetaler 41—76). I denne har Schøning reist den afdøde et værdigt minde.

Det maa have gjort et dybt indtryk paa forsamlingen, da Schøning udtalte følgende: „Vort Selskabs forrige Vice-Præses, og det, som endnu er mere, vor Gunnerus er død. Den død, som gav vort Selskab Liv! den borte, den ei mere til, som anvendte sin Tid, sin Flid, sin Formue, sine Siels og Legems Kræfter, paa at gjøre dette vort Selskab stort og anseeligt, den som skaffede det Konger og Prindsers til Beskyttere, til Velyndere og Venner, den som udbredte dets Ære til Europæ yderste Grændser! Ja, Han er, desverre! død: Jeg vilde tie, om vort saa anseelige Tab derved kunde ties eller lindres: men jeg tier forgjæves, om jeg end vilde; og jeg ønsker, at kunne tale fyndigt og kraftigt

*) Delingen blev bestemt 30 aar derefter ved kgl. resolution af 30. dec. 1803. Navnet Tromsø stift blev bestemt ved kgl. resol. af 14. juni 1845.

nok, for tilstrækkelig at afmale Fædrelandets Tab i Almindelighed, vort i Særdeleshed. Vor Ven, vor elskte og fortiente Gunnerus er da død! død er Han; men Han døde midt paa Ærens Bane; midt under sine vigtige Embeds-Forretninger døde han.“

„Den Ære og de Fordele vor Gunnerus har forhvervet Fædrelandet, de Velgierninger og vigtige Tienester, Han har beviist vort Selskab, de Dyder, der prydede ham som Borger, og de glimrende Egenskaber, der satte ham i Classe blant de fornemste Lærde i Europa, fortiene det; den næsten almindelige Røst og Tilstaaelse forsikrer mig derom; og den Bedrøvelse, der staaer aftegnet i alle her Tilstædeværendes Ansigter, stadfæster denne Tilstaaelse: men denne saa almindelige, saa retmessige Sorg, har dog neppe rørt nogen mere føleligt, end mig især, end der., som maatte føle Sorgens første, dens hæftigste Anfald, som maatte see en Ven pludselig at overfaldes af den verste Fiende, Fiendens Angrebe, trods alle Bønner, alle Ønsker, alle Løfter for en saa kier Vens Liv, at fordobles, alle Raad, alle Hielpemidler forgieves at være anvendte, og de hastig svindende Kræfter, de falmende Kinder, de synkende Øine, de matte Pulsslage, og de efter Livet snappende Aandedrætte at forkynde denne Fiendes alt for store Overmagt.“

„Her laae det Lys udslukt, som skinnede saa herlig i vor Norden, som derfra udsprede dens Glans, endogsaa til Lande, der tilforn saae intet i vor Norden uden Mørke og Taage; her den Kiempe fældet, som havde Mod og Ævne og Styrke nok, til at vove det for Fædrelandets Ære, til dets Tieneste at iverksette det, som faa før Ham have paatænkt, neppe nogen begyndt, ingen saa vel fuldført.“

„Det lærde Europa seer, og seer med et opmerksomt Øie, en nye Bygning opført i vor Norden, som staaer og skal staae der, til vort Fædrelands uforgiengelige Ziir, til Ære for Lærdom og Videnskaber, dem til et bestandigt Sæde. Denne Bygning har vor Gunnerus opført; den er Hans Verk, Hans Mesterstykke. Han udkastede den, dens Grundvold lagde Han, og Han fuldførte den.“

Han dvæler dernæst ved, hvordan Gunnerus saa Norges mangel af universitet, og hvordan han ingen flid sparede for at faa viden-

skabernes selskab i Trondhjem oprettet, samt med hvilken nidkjerhed han søgte at udrydde vankundigheden og overtroen blandt Finnerne i Nordland og Finmarken, og hvorledes han i det hele arbejdede for lærdoms og videnskabers udbredelse i Norge, og tilføier:

„Vi tilstaae gjerne enhver af dette Lands Lærde hans større eller mindre Fortienester; i visse Ting overlade vi endogsaa forbenævnte*) eller andre blant vor Gunneri Formænd deres Fortrin. Lad en have overgaaet Ham i Embedets Førelse, og Forretninger; Lad en anden have besiddet en mere udstrakt Lærdom, eller en større Veltalenhed; Lad den tredie, i Mængden af udgivne Skrifter eller lærde Arbejder, have gjort Ham Fortrinnet stridigt; derom dømme enhver efter Behag, efter Overbeviisning: men denne Ære bliver dog vor Gunneri egen, den Roes Ham stedse forbeholden, at Han, for Lærdom i Fædrenelandet, for de der svagt skinnende Videnskaber, har optændt et nyt Lys, og ved dette Lys givet det blant os næsten uddøde Vid, den svage Kunst, den vansomtende Arbeidsomhed og Flid nyt Liv, nye Kræfter.“

Dernæst omtales hans uddannelse, og hvorledes han kom til Trondhjem ubevandret i naturhistorien (hvoraf ovenfor er hentet et par citater), men hvorledes han siden efter faa aars forløb gjorde sig saa vel bekendt med den, „at enten havde vort Norge allerede i Ham eller ventede at faae en anden Linnee, Sverrigs og Nordens Ære.“

Til sidst omtales, hvorledes det skyldtes hans bestræbelser, at selskabet fik navn af det kongelige Norske Videnskabers Selskab og løfte paa kongelig understøttelse. Hans slutningsord er følgende:

„Det Lys, Han har optændt for os, skal skinne til hans Ære. Hans Ære og Berømmelse skal blomstre i Efterkommernes taknemmeligste Erindring; og Hans Erindring, Hans Navn skal aldrig glemmes, aldrig forgaae, saa længe vort Norge ei savner dem, som ære Dyden, og som sætte Priis paa sande Fortienester.“

Alle nordmænd tør nok underskrive denne Schønings udtalelse. Det centrale i hans virksomhed i Norge var hans kjærlighed til

Det centrale ved hans virksomhed er iver for Norges ære,

*) „En Hagerup, Krog, Bredal“.

fædrelandet: Norge skulde ei i nogen henseende staa tilbage i videnskabelighed for broderrigerne. „Det bliver aldrig lyst i Norge, før det faar sit universitet“ siger han i det karakteristiske brev til justitsraad Holte i Kristiania. Han følte sig nøie knyttet til det af ham stiftede videnskabselskab i Trondhjem og omfattede denne by med dens historiske og videnskabelige traditioner med overordentlig kjærlighed. Hertil kommer den interesse, han havde faaet saavel for byens naturomgivelser som for hele stiftet. Paa den bispesolen beneficerede gaard Berg paa Strinden havde han ladet indhegne et stort og bekvemt stykke til botanisk have, som han „smigrer sig med i sin tid vil blive Norge til honeur og nytte.“ Hans videnskabelige virksomhed var dog ikke beregnet paa Trondhjem alene, men rettet mod det hele land. Da han i sin plan til oprettelse af et norsk universitet foreslaar Kristianssand som universitetsstad, udtaler han, at i saa fald maatte videnskabernes selskab med dets samlinger flyttes did. Som ovenfor omtalt tænkte han i sit sidste leveaar paa at søge Kristiania bispestol. I det ovenfor meddelte brev til Suhm fortæller han, som vi hørte, at stiftamtmand Grambow i Kristiania (forflyttet did fra Trondhjem) skriver til ham, at han maatte komme med videnskabernes selskab, „som bør være i Hovedstaden.“ *) Kristiania var jo ogsaa hans

*) Sammenlign hermed udtalelserne i afhandlingen „Noget om Videnskabernes Selskaber i Almindelighed og det Kongelige norske i Særdeleshed“ (Budstikken 1823 nr. 47—48), der indeholder et forslag om at flytte videnskabselskabet fra Trondhjem til Kristiania (efter J. Chr. Bang forfattet af G. L. Baden) samt artikelen „Videnskabernes Selskab i Trondhjem“ i „Den Constitutionelle“ 1837 nr. 123. Paa sidste sted omtales Gunnerus' virksomhed i det hele, og hvorledes han ved stiftelsen af det trondhjemske videnskabselskab nærmest havde for oie at virke til fremme af naturvidenskabernes, navnlig i økonomisk henseende. Det heder videre: „Gunnerus var Patriot; han havde ved Selskabets Stiftelse intet lokalt Hensyn til Throndhjem; det hele Fædreland stod ham for Øie. Han var selv født i Christiania; hans Sammentræf med et Par andre lærde Mænd i Throndhjem i Forbindelse med, at den ene Stiftstad paa hine Tider kunde være et ligesaa hensigtsmæssigt Sæde for et literairt Selskab som den anden, var Grunden til, at det Norske Akademi fik sin Plads i Throndhjem. Han vilde ved sit Selskab gjøre Savnet af et Universitet mindre føleligt og forene de adspredte Kræfter, hvortil Throndhjem var et ligesaa bekvemt Middelpunkt som noget andet Sted. Men Forholdet forandrede sig med Tiden. Gunnerus selv

barndomshjem, og han saa sig alt vandrende i „Gamlebyen“ igjen. Men hovedsagen for ham var at finde et passende centrum for norsk videnskabelighed.

Undertiden har han vistnok følt sig noget ensom oppe i Trondhjem, navnlig efter Suhms og Schönings bortreise. „Forvist som jeg er saa at sige lige op til Nordpolen“ siger haa i et latinsk brev til den franske konsul Le Seurre. Under sit attenaarige ophold udenfor fædrelandet havde han jo ogsaa havt ganske anderledes anledning til at holde sig à jour med udviklingen i de forskellige videnskabsgrene rundt om i Europa. „En norskfødt Lærd af europæisk Maal“ kalder prof. Monrad ham i det ovenfor anførte skrift om det norske universitets oprettelse (p. 10). Men han fandt dog snart, som vi har hørt, et maal at virke for i Norge, og al hans virksomhed bærer præg af den varmeste patriotisme. Trefende har Suhm sagt om ham, hvad prof. Daae har sat som motto for sin biografi af ham: „Han besad en brændende Iver for Norges Ære“ (samlede skrifter X. 30). Selv udtaler han ogsaa (i et af sine breve angaaende bispegaarden Berg), at han vil anvende alle sine kræfter og sin ringe formue til publici nytte og nationes ære.

Med hensyn til Gunnerus' karakter kan desuden anføres hvad Suhm siger om ham (samlede skr. X. p. 31): „Han var og viselig en ret god Mand, meget omgængelig og jovial.“ Brodersønnen siger i hans vita (Fl. Norv. II.), at hele hans liv var viet Gud, fædreland og videnskaber. Angaaende hans privatliv og karakter siger han:

Privatam ejus vitam, moresque et virtutes domesticas, commemorare hoc rectius supersedeo, quod nec virtutes Patruī prædicare, nec mores censere, mihi pro eo, quo ipsi sanguine junctus sum, propinquitatis ac necessitudinis gradu, convenit. Illud tamen de eo profiteri nihil vetabit: semper emicuisse in eo sinceram in Deum pietatem et religioni addictum animum; exhibuisse ipsum in officii

havde i Sinde at foretage en Forflyttelse af Selskabets Hovedsæde fra Trondhjem til Christiania, da der var Tale om hans Befordring til Opslo Bispestol, ligesom han antog, at Selskabet burde sættes i Forbindelse med det dengang paatænkte norske Universitet.“

negotiis indefessam vigilantiam et ardens studium, in amicitia colenda spectatam fidem et constantiam; promptam denique exercuisse in egentes quoslibet, tum imprimis cognatos ac necessarios, beneficentiam, quos omnes affectu prorsus paterno, ipse quidem cælebs, consiliis opibusque sublevavit, fovit, protexit. Inter quos quæ mihi, suo ex fratre nepoti, singillatim beneficia summa præstitit, numquam satis deprædicare valeo: utpote quem, duodecim annos natum, parentibus omnique auxilio orbum, in domum suam recepit, filii loco habuit ac dilexit, monitis et præceptis salutaribus ad virtutem excitavit, in literis tam privata quam publica institutione erudiendum curavit, academicæque maturo ad studia in Universitate Havniensi rite excolenda necessarios sumtus suppeditavit. Paucis: Patrem se mihi amore ac beneficiis, haud secus ac si natura fuisset, præbuit.

Dette faderlige sindelag mod brodersønnen kan iagttages i de breve, der angaar denne i Gunnerus' i andet tillæg meddelte brevsveksling.

Gunnerus var ugift. Hans søster styrede huset for ham, og for hendes børn, der opholdt sig i hans hus, var han en fader. Af hans breve kan vi ogsaa se, at han understøtter søstersønnen, kadet Johan Mathæus Brohier i Kjøbenhavn.

Som eksempel paa hans godgjørenhed kan ogsaa anføres hans vakre forhold til islændingen Olaf Hiort (født 1740 i Holms stift paa Island). Denne var i en alder af 8 aar kommen til Kjøbenhavn, og da han var forladt af alle, tog Gunnerus sig af ham, medens han var provst paa regensen. Da han var bleven biskop i Trondhjem, satte han Hiort ind paa latinskolen og, efterat han var bleven dimitteret derfra 1764, understøttede han ham i studeringerne i Kjøbenhavn, forsynede ham med de nødvendige bøger, gav ham anbefalings skrivelser, og glædede sig over den fremgang, hans pleiesøn gjorde saavel i theologien som i studiet af naturvidenskaberne (se brevene til Olaf Hiort i andet tillæg).

I et nært forhold stod han ogsaa til sine amanuenser Henrik Tønning, Jens Finne Borchgrewink, Jacob von der Lippe Parelus og Esten Steen, hvoraf de tre første uddannedes til naturforskere under ham, den sidste fulgte ham paa hans

Forhold til
sine
amanuenses.

sidste reise i Nordmøre. Bekjendt er det ogsaa, at den bekjendte
 Forhold til Johan Nordahl Brun var hans famulus og fulgte ham til Kjø-
 benhavn 1772. Gunnerus' patriotisme har vel ikke været uden
 indflydelse paa denne, der blev norskhedens djerveste repræsentant.

Forhold til Ligeledes synes han at have begunstiget Hans Bull (søn af oberst
 literær Bull paa Gjølme i Orkedalen, f. 1739, prest i Klæbo 1769), der
 virksomhed var anset som en af samtidens største digtere, og opmuntret Hans
 overhovedet. Strøms kapellan og lærling J. A. Krog til at fortsætte med digte-
 risk virksomhed (iflg. et brev til Hans Strøm).

I det hele synes neppe Gunnerus at have staaet udenfor noget
 literært foretagende, ialfald i sit stift; han fik sig tilsendt manu-
 skripterne og udtalte sin dom derom, og var denne gunstig, an-
 sporede han forfatterne. Herpaa skal der gives talrige vidnesbyrd
 i det senere meddelte uddrag af hans brevveksling.

Johan Nor- I anledning af Gunnerus' død skrev Johan Nordal Brun
 dahl Bruns et digt: Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Tab ved
 mindedigt. Biskop Johan Ernst Gunneri Død, der først indførtes i Kjø-
 benhavns Adressecont. Efterretninger 1774 No. 80 og siden i Chri-
 stiansands Ugeblad 1787 No. 38.

Af dette skal her anføres nogle vers:

I Norden var et Lys for Videnskaber tændt,
 Hvis Straaler spredtes ud med Ild og Liv og Styrke:
 Og Læg og Lærd fik Lyst, enhver sit Pund at dyrke:
 Den dovne Dumhed blev for det, den var, bekjendt.
 Man saae ved Nidarøos den første Grye til Dag:
 Der randt en Stjerne klart, den var af første Orden:
 Den gennemstraalede vort kolde, mørke Norden;
 Oplivet blev vor Geist, Opmærksomhed og Smag.
 Her blev Religionen fra Skygger viklet ud,
 Og sadt i fulde Lys ved grundigste Beviser.
 Veyledet Bonde her de Lærdes Anlæg priser
 Og før ukiendte Straa nu herliggjør sin Gud.
 En villig Borgers Raad forsmaaer man aldrig her;
 Hver i sin Næringsvey opdager, prøver, retter,
 Til Fødelandets Gavn i Brug man alting sætter,
 Erfaring agtes høyt; for Fliid man Ære bær. —
 Ja Sommeren jeg saae; men Høsten er her alt;
 Dens skumre, mørke Træk en grusom Nat forkynde:
 Skal Videnskabers Vaar dog aldrig meer begynde?
 Alt Haab om større Lys med vor Gunnerus faldt.

Der dahlede vor Soel. — — — — —
 Europa vidste før, at Han var viis og lærd,
 Men at Han ydmyg, from og jævn og munter var,
 Mod Venner bliid og huld, forsonlig mod sin Fiende,
 At blot Hans Aasyn strax hvert Hierte maatte vinde,
 Og at Han for sin Slægt et Faders Hierte bar;
 Det vidner ved Hans Grav hver, som Hans Omgang nød.
 Men hvad opregner jeg de hver Dags Egenskaber,
 Som mod Hans høye Siæl og Tænkekraft sig taber?
 Hvad nævner jeg den Dyd, som leyet Pen paa hver en Liigsteen skrev?
 Det dyrekiøbte Navn, som Rigdom stedse gives,
 Hvorved en sulten Aand i mavre Digter trives,
 Den Dyd og Roes og Sang min Helt uværdig blev.
 Nei Videnskaber selv i Sørgedragt bør gaee:
 Kom du Philosophie, ærværdig Sandheds Moder!
 Kom yndestfuld Natur! af Luft og Mark og Floder,
 Lad du Gunneri Navn et værdigt Offer faae.
 Thalia, du som gav min Sang det første Liv,
 Lær mig de høye Sving, som Heltens Hoved kroner,
 Forklar vort dyre Tab i høye Sørge-Toner,
 Og paa Gunneri Grav i evigt Marmor skriv:

† † †

„Ei Trondhiems Stift sit Tab allene klage bør,
 „Ei Lærde Selskab blot sin Vice-Præses taber;
 „Men for det heele Land, for alle Videnskaber,
 „Ja meer, en saadan Mand til Tab for Verden døer.“
 Vort Nordens Lys er slukt — Jeg vil ei synge meer.

Dog tillægger han:

„Gunneri Stiftelse skal evig hævdet blive,
 „Hver Nordmand derfor op at prøve, tænke, skrive.
 „Op! følg de Viisdoms Spor, som Han dig efterloed.“

Gunnerus opnaaede ei at se fuldendelsen af sit botaniske Flora Norve-
 hovedverk, Flora Norvegica, endnu mindre, som paatænkt, at ordne Flora Norve-
gica pars II.
 stoffet til en systematisk flora, som han havde foresat sig. Det gik
 sent med trykningen baade af den grund, at han selv udsatte
 med at indsende manuskriptet, idet han gjerne vilde faa saa meget
 som muligt med af det indsamlede materiale, og fordi han levede
 saa fjernt fra trykkestedet,

Boghandleren, Chr. Fr. Pelt i Kjøbenhavn, havde paataget
 sig at besørge udgivelsen paa egen bekostning, men det tog tid
 at faa de kobberstik, der skulde ledsage floraen, færdige, og i
 denne trykkefrihedens første tid var der en masse skrifter af alle

mulige slags, der skulde ud i trykken. Det var fornemmelig Gunnerus' brodersøn, Niels Dorph G., der opmuntrede ham til ei at lægge arbeidet hen. Anden del udkom 1776, og brodersønnen optog deri nogle planter, Gunnerus havde fundet i de seneste aar, samt forsynede verket med nogle synonymmer fra de seneste botanikere. Desuden lod han denne 2den del ledsage med en paa latin skrevet biografi af forfatteren, og denne har været en af hovedkilderne for nærværende fremstilling. Heri har han reist farbroderen, der var ham i faders sted, et værdigt minde, med undtagelse af, at han ei har omtalt dennes bestræbelser for at faa et norsk universitet. Grunden hertil er indlysende. Struense var jo styrtet, og derfor tilsmudses dennes minde*) for at vinde yndest hos de nye magthavere.

Anden del af floraen er ledsaget af 9 billeder, der er særdeles godt udførte for den tid, saaledes af *Veratrum album*, *Gentiana Pneumonanthe*, *Ophrys cordata*, *Scrophularia nodosa*, *Pinguicula alpina*, *Ophrys myodes*, *Serapias latifolia*, *Satyrium repens*, *Stellaria cerastoides*, *Ophrys corralorrhiza*, *Saxifraga cespitosa et var. grønländica* Gunn., *Saxifraga cernua* — samt endel af de sjeldneste alger. Omtales bør, at originalen til billedet af *Potentilla nivea* øiensynlig, saaledes som M. N. Blytt ogsaa har fremhævet, er *Fragaria vesca*.

I forordet til denne anden del af floraen siger Gunnerus selv, at det er henvend to aar, siden han nedsendte den til Kjøbenhavn for at trykkes, og bemærker tilslut, at han har skrevet dette 23. april 1772, da han stod i begreb med at vende tilbage til Norge fra Kjøbenhavn. Dette er maaske grunden til, at der paa titelbladet af anden del er sat 1772, medens den indeholder det af hans

*) *Verum, cum in eo jam esset, ut auctoritate regia muniri atque executioni tradi deberet proposita reformatio* (o: Gunnerus' forslag til reform af det danske universitet), *commodum evenit, ut deturbatis a gubernaculo imperii nostri istis nimis novatoribus, qui temerario illud ausu invadere, et profanis manibus tractare sustinuerant, sufflaminari inciperet violentus iste omnia tam recta quam prava immutandi impetus, inhibitaeque maturiori deliberationi subjicerentur omnes vel factae vel faciendae innovationes.*

brodersøn skrevne vita, hvori Gunnerus' død omtales (1773). Den angives ellers andensteds at være udkommen først 1776.

I forordet nævner han de sjeldneste af de planter, anden del af floraen indeholder. Hvad *Valisneria spiralis* angaar, maa det vistnok bero paa en feiltagelse, at Gunnerus vil have fundet den i Nordland; han har maaske forvekslet den med en form af *Sagittaria sagittifolia*; (Hornemann i Krøyers nath. Tidsskr. I. p. 565). Det ene eksemplar, han har fundet af *Axyrys prostrata* ved Bakke karudsdam i Trondhjem, maa i hvert fald vistnok være indført andensteds fra (planten er sibirisk). M. N. Blytt formoder derfor, at den er indkommet ved russiske skibe (Forhl. ved l. Skand. Natfm. 1844). Den savnes i Gunnerus' herbarium og er aldrig senere bemærket paa nævnte sted og vel neppe ellers vildtvoksende i Skandinavien. Derimod er de øvrige der nævnte phanerogamer blevne gjenfundne paa de af ham i floraen nævnte lokaliteter i senere tider. Hvad den anførte tvivlsomme *Saxifraga grønlandica* angaar, saa viser den sig i herbariet ikke at være forskjellig fra *S. cespitosa*. Medens første del indeholder 314, indeholder anden del 805 arter, og Gunnerus tilføjer, at det vistnok er meget faa tilbage at finde. Han gjentager ogsaa sit løfte fra fortalen til første del, at han senere vil ordne materialet til en systematisk haandbog til brug ved botaniske ekskursioner. („*Plantæ norvegicæ, quibus hæc flora augebitur et exornabitur, sine dubio paucissimæ erunt — tandem deo volente omnia in compendium systematicum, vel ipse redigam, vel saltem redigenda curabo.*“)

Angaaende denne anden del af floraen gjælder i det hele, hvad der er bemærket i anledning af første del af den. Gunnerus har nu, som vi saa, samlet et langt betydeligere materiale paa sine visitatsreiser (navnlig i Nordland og Finmarken), faaet bidrag saavel fra geistlige som verdslige mænd i stiftet, samt fra udenlandske botanikere. (Se herom det følgende afsnit af nærværende afhandling).

Da Gunnerus er den, der har udgivet den første flora for det hele land, kan han siges at have grundlagt den botaniske literatur hos os.

Der gik lang tid, før nogen fortsatte Gunnerus' arbeide i den

udstrækning. Hornemann siger i Krøyers naturh. Tidsskrift I. Kbhvn. 1837 p. 565 under sin omtale af Gunnerus: „Hans *Flora Norvegica* er endnu den eneste nogenlunde fuldstændige Fortegnelse paa norske Planter, uagtet Norge i 26 Aar har havt et Universitet og siden Gunneri Tid er bleven undersøgt af Fabricius, Strøm, Vahl, Vahlenberg, Sommerfelt, Deinboll, Blytt etc. og af adskillige Fremmede.“

Dog stiller Hornemann i udsigt, at man snart kan vente „en ny *Flora norvegica* af den flittige og grundige Professor M. N. Blytt i Christiania.“

I 1847 udgav ogsaa denne sin: *Norsk Flora*, indeholdende Beskrivelse over de i Kongeriget Norge fundne vildtvoxende phanerogame Planter, ordnede efter det Linnéiske System. Tilligemed Angivelse af Planternes geografiske Forholde, deres Egenskaber og Anvendelse — Christiania 1847. 1. Hefte. — Udgivet paa det Kgl. norske Videnskabers Selskabs Bekostning.“

Efter bestemmelsen indeholdt dette hefte (overensstemmende med Hammers opskrift) bemærkninger om planternes egenskab og anvendelse, men det blev kun med denne ene del af en økonomisk flora i den nu forældede smag. Blytt paabegyndte en ny flora: Norges flora, hvis første del udkom 1861, og hvor alt den botaniske videnskab uvedkommende blev kastet overbord og planterne ordnede efter det naturlige system. Arbeidet fortsattes af den yngre prof. A. Blytt (II. & III. del med senere tillæg), og man kan vistnok nu ei længer med den danske prof. Lange sige, at „hvis man blot ser hen til Kvantiteten, lader de i Norge udkomne botaniske Arbejder sig uden Vanskelighed bære under Armen.“

Afhandlinger
i 4de bind
af videnskabs-
selskabets
skrifter.

4de del af videnskabsselskabets skrifter, der udkom 1768, indeholder foruden den p. 39 omtalte tale paa kongens fødselsdag følgende afhandlinger af Gunnerus:

1. *Om en Haabrands Unge* (Pullo Sqvali glauci Linn.) *udtogen af sin Moder* (p. 1—13).
2. *Videre Oplysning om Brugden* (Sqvalo maximo). *Samt Beviis, at denne, efter al Formodning, har været den Fisk, som opslugede Propheten Jonas* (p. 14—37).
3. *Om nogle Norske Coraller* (p. 38—73).

4. *Om adskillige Sæ-Svampe* (p. 74—80).
5. *Om nogle Norske Planter* (p. 81—86: *Linnæa borealis* & *Polypodium Lonchitis* Linn. samt 5 alger).
6. *Om Grund-Vedden eller Hav-Granen*, *Alcyonio arboreo* Linn. (p. 87—91).
7. *Om Laxe-Størjen*, *Scombro pelagico* Linn. (p. 92—94).
8. *Forklaring angaaende Sæ-Musens Anatomie* (p. 95—98).
9. *Om Stour-Vagnen eller de Gamles Orca* (p. 99—112).

5te bind af vidensk. selsk. skr., der udkom efter Gunnerus, død 1774, indeholder følgende af ham: *Tale om Dydens bevægende Kraft; holden paa Hans Kongelige Majestæts Høie Fødsels-Fest den 29. Januarii 1769* (p. 3—25) samt afhandlingerne „*Oeconomisk Afhandling om alle de Maader, paa hvilke Melken nyttes i Norge*“ (p. 26—152) og „*En Sæ-Pung, Actinia polymorpha*“ (p. 425—30).

Afhandlinger, udgivne efter hans død.

I fortalen til samme bind har Gunnerus' eftermand som selskabets vicepræsides dr. Ole Irgens, sogneprest til Domkirken, „til et Æreminde om en Gunneri Indsigter i Natur-Historien“ meddelt „nogle af Ham selv giorte og efterladte Anmerkninger i Henseende til et og andet i den forangaaende Deel.“

I samme selskabs skrifter: Nye Samlings 1ste Del, Kbhvn. 1784, er optaget: *Kritiske Tanker om Kraken, Søormen og nogle flere Vidundere i Havet.*

I det kjøbenhavnske selskabs skrifter X. p. 166—76 har han derhos skrevet: *Nogle smaa rare og meestendeelen nye Norske Sædyr.*

Afhandlinger i andre selskabers skrifter.

Desuden har han i det stockholmske videnskabsselskabs akter XXVIII. leveret: *Beskrivelse paa Holothuria frondosa* (p. 14—19), *Holothuria tremula* (p. 119—21), *Actinia senilis* (p. 121—24).

Tilslut skal omtales, at der paa det kongelige bibliotek i Kjøbenhavn (Ny Manuscr. Saml. No. 1627. 4to) findes et utrykt haandskrift af ham „*Historie af Kristendommens Indførelse i Norge*“, der efter Daae skal være udarbejdet efter kilderne og vise, at han ogsaa har været hjemme i det oldnorske sprog.

Ei trykte arbejder.

At han ogsaa har syslet med arbejder vedrørende det danske sprogs ortografi, kan man se af et brev til presten

Schancke i Romsdalen af 30. april 1762: „Jeg haver selv sammen skrevet en liden Piece angaaende det danske Sprogs Orthographie, hvorudi jeg ikke haver meere end disse tvende Regler, 1) at *Udta'en er den beste og høyste Lov for Skriverigtigheden*, 2) at man, naar Udtalen vil tillade det, bør see hen paa Etymologien, hvoraf følger, at visse Tegn maa staae ved Ordenes *correction* eller *production*.“ Ogsaa i denne henseende var han altsaa langt forud for de fleste samtidige.

Endelig findes nogle efterladte manuskripter af ham paa det kgl. norske videnskabs. bibliothek i Trondhjem (se Nyerups katalog p. 536—37 og 636); men disse er kun udkast til senere trykte afhandlinger.

Gunnerus'
naturalie-
samling.

Gunnerus' naturhistoriske samling*), bestaaende især af indenlandske dyr, konkylier, koraller, planter og mineralier, blev efter hans død kjøbt (aar 1774) af den rige kjøbmand Henrik Meinke i Trondhjem og foræret til det kongelige norske videnskabers selskab og der stillet under sekretæren mag. Wittrups opsig.

Hans efterladte herbarium, der endnu forefindes paa nævnte selskab, har lidt adskilligt, men er endnu af betydelig historisk interesse som supplement til floraen.***) En oversigt over dets indhold er leveret i min afhandling om selskabets botaniske samlinger. Det materiale, det frembyder til belysning af Gunnerus' botaniske virksomhed, skal i næste afsnit stilles i forhold til hans visitatsreiser.

Gunnerus'
geistlige
virksomhed.

Det ligger udenfor nærværende arbeides plan at give nogen karakteristik af Gunnerus theologiske forfattervirksomhed, ei heller skal der her fældes nogen dom over hans biskoppelige embedsvirk-

*) En *Fortegnelse over Biskop Gunnerus' Naturalsamling*, der i Nyerups katalog over selskabets samlinger anføres som quart n. 45 blandt de Hammerske haandskrifter, skal ikke længer eksistere paa selskabets bibliothek.

**) Gunnerus synes ikke at have ordnet det, eller ialfald maa det efter hans død snart være kommet i uorden, thi daværende prof. i Kiel Joh. Chr. Fabricius, der 1779 paa sin norgesreise besøgte Trondhjem, siger derom: „Das Herbarium ist grosz, weitläufig, allein nicht in Ordnung gebracht, voller Dupletten, und nur mäsizig erhalten. Es enthält sonst viele der seltensten nordischen von dem seligen Bischof beschriebenen Pflanzen. Es ist aber unmöglich, sie in diesem Gemische hervorzusuchen.“ („Reise nach Norwegen mit Bemerkungen aus der Naturhistorie und Oekonomie.“ Hamburg, 1779. 8. p. 236—37).

somhed. I det foregaaende er kun anført i kronologisk orden saavel hans filosofisk-theologiske som naturvidenskabelige skrifter. De første synes alle at bære præget af hans store lærdom og filosofiske uddannelse. Han levede paa en tid, da rationalismen holdt paa at afløse pietismen, men noget fjernt fra disse retningers brydeplads. Man kan vistnok neppe anse ham for nogen streng pietist, men heller ikke for nogen kold rationalist. Han var en varmhjertet mand med et uhildet og sundt blik paa livet. Man vil vistnok kunne lede efter en nordmand paa hans tid, der var saa alsidig uddannet og nærede interesse for omtrent alle videnskabsgrene. Han havde derfor utvivlsomt været bedre paa sin plads som akademisk lærer end som biskop i en noget afsides egn. Men man har derfor ikke ret til at fremføre den anke mod ham, at han tilsidesatte sine pligter som biskop for sine videnskabelige, specielt naturvidenskabelige interesser. I hans egen tid blev en saadan beskyldning rettet mod ham, men den er ei at tillægge synderligt verd. Her sigtes til det anonyme flyveskrift, der udkom 1771 under titelen: „*Illustration over Bispevisitationerne i Norge*. Tilskrevet Hans Kongelige Majestæt. Kjøbenhavn 1771.“ Dette tillægges i literaturreksika den mægtige og selvraadige titulære biskop paa Bodø, Nicolaus Christian Friis. Hvis dette er rigtigt, kan man godt forklare sig hans angreb paa Gunnerus. Thi denne havde 1769 gjort forestilling til kirkeinspektionskollegiet angaaende Friis' uefterrettelighed som missionskasserer. For at undgaa tiltale for sine underslæb med missionens midler maatte Friis „skjænke 16,000 rdlr. til missionsfondet,“ hvilket forresten ei gjorde ham noget, da han skal have været en grundrig mand. Han blev iøvrigt sogneprest til Korskirken i Bergen 1771 og fik afsked i naade 1774.

Til denne sag vil jeg maaske komme tilbage i det afsnit, der behandler Gunnerus' korrespondance, og skriftets indhold vil ogsaa bedst kunne bedømmes i forbindelse med hans visitatscirkulærer og ved omtalen af de paa hans nordlandske visitatsreiser indsamlede naturalier.*)

*) Under trykningen af ovenstaaende er jeg bleven gjort opmærksom paa en afhandling om Gunnerus af sogneprest D. Thrap i „Luthersk Ugeskrift“

Gunnerus som medlem af videnskabssekskaber. Gunnerus var medlem af en mængde lærde selskaber, saaledes i Kjøbenhavn, Upsala, Stockholm, Frankfurt a. d. O., Jena (to selskaber), Augsburg, Paris.

Forbindelse med udenlandske botanikere. I det kjøbenhavnske selskabs skrifter X. p. 420 udtaler prof. Rottbøll, hvem Gunnerus omgikkes under sit sidste ophold i Kjøbenhavn, følgende dom om ham i sin afhandling om urtelærens tilstand i Danmark:

„Ligeledes har Hans Høyærværdighed Hr. Biskop Gunnerus saavel i det Trondhjemske Selskabs (hvis Stiftere han er) Handlinger, som og i hans nyelig udgivne Flora Norvegica viist, at han hverken mangler paa Indsigt eller Evne til at dyrke denne Gudinde, som med saa mange Yndigheder indtager og med saa reene og uskyldige Fornøyerelser belønner sine oprigtige Elskere.“

Prof. Oeder, til hvem Gunnerus indsendte planter til *Flora Danica*, og med hvem han korresponderede, omtaler i sine breve til Suhm 1762—1763 den fornøielse, han føler over det trondhjemske videnskabssekskabs iver for studiet af naturhistorien, og lover at yde selskabet al den støtte, han formaar, til fremme deraf. Han nævner ogsaa Gunnerus med anerkjendelse. Det var jo ogsaa ham, der havde leveret de zoologiske afhandlinger i det første bind af selskabets skrifter, der særlig vinder hans behag. Gunnerus modtog af ham til publikation blandt stiftets prester avertissementer angaaende *Flora Danica*, og Oeder lovede paa den anden side efter evne at befordre publikationen af det trondhjemske selskabs skrifter og sammen med Tyrholm*) at sende Gunnerus bemærkninger i anledning af hans afhandlinger i naturhistorien i form af breve.

for 5te & 12te juli 1890. Her dvæles specielt ved Gunnerus' geistlige virksomhed, hvortil jeg tillader mig at henvise. Naar det derimod her heder, at der ikke foreligger beretninger om hans visitatsreiser, kan forfatteren ei have kjendt til, at der i bispearkivets kopibog nr. 4 i Trondhjems stiftsarkiv findes vidtløftige indberetninger desangaaende. Ogsaa prof. Daas siger i den oftere citerede biografi af Gunnerus (i „Trondhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814,“ Thronthjem 1863), at der mangler næsten ganske materialier til at opgjøre en dom om hans virksomhed som biskop (l. c. 191 flg.). Senere vil jeg maaske faa leilighed til at offentliggjøre de omtalte visitatsindberetninger og andre aktstykker til hans geistlige virksomhed.

*) Nils Henrik T. paa den tid prest ved Fredriks hospital i Kjøbenhavn.

Under det ophold i Trondhjem, som han omtaler i dette brev, har han rimeligvis truffet Gunnerus. Denne giver ogsaa unge nordmænd, der i Kjøbenhavn skal lægge sig efter naturhistorien, anbefalingskrivelser med til Oeder. Man har ogsaa antaget, at det var ham, der i det mindste var medvirkende til Gunnerus' nedkaldelse (se pag. 45).

Prokantsler Pontoppidans verker (f. eks. Det oekonomiske Magazin og Den danske Atlas og et par theologiske verker) sørgede han ogsaa for at udbrede i sit stift (se ovenfor pag. 18 og brevene til Pontoppidan i tillæg II.)

Otto Friederich Müller, der udgav *Flora Fredrichsdalina* og fortsatte Oeders udgivelse af *Flora Danica*, skjænkede Gunnerus naturalier, og han gjengjældte dette (se pag. 79—80 i forr. aarskrift). Ogsaa Oeders medhjælper Zoega har ifølge floraen indsendt planter til ham, hvorom skal tales i tillæg I.

I sin Histor. Indledn. til Naturvidsk. Fremgang pag. XXVIII. (Kbhvn. 1782) omtaler M. T. Brünnich (se pag. 239 i forr. aarskrift) Gunnerus paa følgende maade:

„Han, som var hjemme i Videnskaberne, var formedelst sit langvarige Ophold udenfor Norge fremmet i sit eget Fødeland, og med dets Dyr og Planter aldeles ubekiendt. Dog bleve disse ham ikke ligegyldige, thi hans Lyst var at see Norges Rigdomme til det mueligste benyttede, og hans Ønske var at skaffe sig dertil den meest udstrakte Efterretning om enhver Skabning fra Fieldtoppen til Havbunden. Naturens Overflødighed indbød strax hans Begierlighed til nye Kundskab, som hans utrættede Flid, skarpseende Øie og modne Overlæg hastigen naaede i saadan Fuldkommenhed, at han tilvendte sig de i Europa meest berømte Naturkyndiges ærefulde Opmærksomhed. Han benyttede sig af de mange og besværlige Reiser, hvilke han som Biskop i Stiftet aarligen skulde foretage, ikke allene til at opfylde sit Embeds Pligter, men ogsaa til at udbrede Opmærksomhed paa Landets Naturhistorie. Trondhiems lærde Selskab erkiender ham som en af sine vigtigste Stiftere (cfr. Schönings Lovtale, Kgl. Norske Vidsk. Skr. V. 83 flg.), og ved hans Aarvaagenhed vandt Stiftelsen Kongelig Bifald, Navn og Understøttelse. Enhver Urt i den Norske Flora

bær Vidne om Gunnerus Kundskab og Flid i Urtelæren. Udi faa Aar samlede han, beskrev og udgav 1112 adskillige Norske Væxter og oplyste imidlertid mange skiulte Sandheder i Dyreriget. Hans Arbeide afbrød en besværlig Embeds-Reise, som svækkede hans Helbred, og efter faa Dages Sygdom lukkede en af den Nordiske Naturhistories meest aarvaagne Øine.“ I Rahbeks Hesperus I. (1819) er p. 213—14 aftrykt et brev til ham fra Gunnerus.

Ligeledes korresonderede han med prof. Ascanius (se forr. aarsskr. p. 239). I et brev (af 23. oktbr. 1762) lover han denne, der paa den tid var bestyrer af naturaliekabinetet paa Charlottenborg, at indsende naturalier. Prof. Joh. Chr. Fabricius, prof. i naturhistorie i Kiel (conf. pag. 66), omtaler Gunnerus og det af ham stiftede videnskabsselskab saaledes:

„In Drontheim versamlet sich die königliche Gesellschaft der Wissenschaften, die sich um die nordische Litteratur, und insonderheit um die nordische Naturhistorie so ungemein verdient gemacht hat. Der selige Bischof Gunnerus war der erste Stifter derselben, ein Mann von groszem Geiste, von vielen Kenntnissen in verschiedenen Wissenschaften und von ausserordentlicher Wirksamkeit, der nicht allein selbst mit Lust und Eifer arbeitete, sondern auch im Stande war, andere zur Arbeit zu ermuntern. Er war, wie ein jeder Vorsteher einer gelehrten Gesellschaft seyn sollte, ein allgemeiner Freund aller Wissenschaften, und er starb für die Aufnahme der Wissenschaften in Norden viel zu früh.“*)

Hornemann, der efter Vahls død blev udgiver af Flora Danica, udtaler sig med megen anerkjendelse om Gunnerus' botaniske virksomhed i Krøyers Naturh. Tidsskr. I. p. 565.

I Det danske Vidensk. Selsk. Historie af Molbech har dr. H. Krøyer p. 114 flg. leveret en karakteristik af Gunnerus'

*) Reise nach Norwegen. Hamburg, 1779. pag. 245—246. Angaaende naturaliesamlingen siges: „Das Naturalienkabinet besteht aus der Sammlung des seligen Bischofs Gunnerus, und enthält Stücke aus allen drey Reichen der Natur, wie auch einige Modelle und Alterthümer. Es ist in der That Schade, dasz es weder in der Ordnung noch in dem Stande erhalten wird, wie es wol verdiente. Viele Stücke scheinen ihrem Untergange sehr nahe zu seyn.“ Derpaa følger den pag. 66 citerede udtalelse om Gunnerus' herbarium.

fortjenester. Han fremhæver, hvorledes Gunnerus „med private Midler grundede et Videnskabselskab paa Grænsen af Polarzonen“, og „at hans talrige Arbejder i det trondhjemske Selskabs Skrifter ere af ikke ringe Interesse for deres Tid og oplyse adskillige Punkter i Nordens Dyrhistorie, især hvad Fugle og Fiske angaar.“ Han omtaler ogsaa, at Gunnerus skjænkede sin naturaliesamling til videnskaberne selskab i Trondhjem og derved „lagde Grunden til at danne et Museum for Nordens Naturhistorie.“

Gunnerus blev 1760 *dr. theologiæ* ved Kjøbenhavns universitet.

Til Linné har han, som vi kan se af hans kopibog, skrevet flere breve, uden at disse der er kopierede. Han sendte ham flere naturalier, saavel planter som f. eks. koraller, og modtog ligeledes sendinger fra ham.

Selv havde han ikke anledning til at drage til Upsala for at høre Linné; men han opmuntrede sine elever, Tønning og Borchgrewink, til at reise derhen, gav dem anbefalings skrivelser med, ja sørgede i det mindste for den førstes vedkommende for, at han fik den nødvendige pekuniære understøttelse til opholdet. I sine breve til Hans Strøm omtaler Linné Gunnerus med megen anerkjendelse og fremhæver hans store lærdom.*) Linné opkaldte ogsaa en planteslægt af *urticaceerne* efter ham (*Gunnera*).

* Gunnerus korresponderede ogsaa med prof. med. Bergius**) i Stockholm.

Gunnerus' brodersøn og pleiesøn Niels Dorph Gunnerus,***) Gunnerus' to brodersønner, der, som før omtalt, besørgede udgivelsen af farbroderens posthume verk, lovede, naar han fik tid og stunder dertil, at indfri løftet om en systematisk haandbog.

Dette blev der dog intet af. I den nærmeste følgende tid udgav han kun praktisk økonomiske skrifter: *Tentamen oeconomico*

*) „Eder og Eders rettelig store Biskop Gunnerus bør udødelig Priis, som I varit de Første, som uptænt et stort Lius blandt det Folk, som i Mørket vandrat.“ (Efter Strøms autobiografi i Fallesens Magazin for Religionslærere. B. IV. p. 640).

**) Den første prof. med. i Stockholm (1730—1790).

***) Smlgn. de breve, der angaar denne i tillæg II. (blandt breve angaaende G.'s slægtninge). Han var født 1751.

— *botanicum de usu plantarum indigenarum una cum discursu præliminari de utilitate botanices. Hafn. 1773.*

Tractatus oeconomicus de divitiis Floræ Danæ — Norvegicæ in alimentum hominum. Hafn. 1774. 8.

Samlinger til Husholdnings Videnskaberne, 1. bd., 1. hefte, indeholdende „Økonomisk Afhandling om Dannemarks og Norges naturlige Fordeele til Føde for Mennesket af Planteriget.“ Kbh. 1774.

Tale i det inderøiske Landhusholdningsselskab (indført i Iris 1805. IV. 169—81).

Dermed afsluttedes hans økonomiske forfatterbane. 1788 blev han amtmand over nordre Bergenhus' amt og døde det følgende aar.

En broder af sidstnævnte, Erasmus Gunnerus (født i Brevig 1756), optraadte ogsaa som økonomisk forfatter: *Flora Macelli hortensis*. Kiøkken- og Urtehaug. Indeholdende alle de fornemste i Europa brugelige Kjøkkenhaug-Madvekster, med deres Dyrkning. Udgivet efter det Svenske ved Erasmus Gunnerus. Kjøbenhavn 1786. 8.

Forfatteren døde dog allerede det følgende aar i Kjøbenhavn som student.

Gunnerus' amanuenser.

Heller ikke Gunnerus' amanuenses, der var oplærte i botanik under ham, fortsatte hans arbeide: hverken Henrik Tonning, Jens Finne Borchgrewink eller Jacob von der Lippe Parelius.

Henrik Tonning.

Den første af disse var botaniker af fag. Han havde først været hører*) ved Trondhjems skole og amanuensis hos Gunnerus, reiste derpaa**) til Upsala for at studere under Linné og dispute-rede 27. februar 1768 for doktorgraden.

Hans afhandling bærer titelen: *Dissertatio Botanico-Medica sistens Rariora Norvegicæ.*

Den udgjør kun 19 sider (liden 4to). Kap. I: *Historia Literaria*. Han omtaler her først (§ 1) koryfæerne i den danske

*) først for 2den klasse, senere (januar 1765) forflyttet til 3die klasse.

**) Gunnerus' brev af 28¹² 1765 til rektor Kleist angaaende Tonnings reise til Upsala „paa et $\frac{1}{2}$ Aars Tid for at profitere af Linnæum i adskillige Natur Historiens Dele.“

lægekunst i de forløbne aar: „Bartholinerne, Borch, Steno, Simon Paulli, for ei at tale om Kylling, Burser, Fuiren, de første botanikere i sin tid, og andre, der har indlagt sig de største fortjenester af lægevidenskaben,“ og hvordan den medicinske videnskab næsten var udslukket, indtil studiet fornyedes ved Buchwald og Friis; „de aller mest berømte mænd og professorer, fædrelandets nuværende pryde.“

Dernæst fremhæver han kongernes iver for naturvidenskabens fremme (først den afdøde Fredrik 5., siden Christian 7.) — nævner Regenfuss' konkyliesamling, Schæffers insektsamling, samt Oeders pragtverk *Flora Danica*. Derpaa omtales ekspeditionen til Arabien under prof. von Haven, prof. Forskåhl, Niebuhr og dr. med. Kramer og maleren Pfaurenfeind, og at af de 4 første lærde kun Niebuhr kom levende tilbage fra denne reise. Dernæst nævnes samtidens mest fremragende danske naturforskere: „Prof. Kratzenstein og Sprengler i konkylialogien, prof. Ascanius, der nylig har leveret de saa smukke billeder af havets indbyggere, Brünniche i ornithologien, Fabricius i entomologien, Zoega i bryologien, Königs undersøgelser af Islands soppe og mollusker, og tilslut Müllers *Flora Fridrichsdalinina*. Derpaa gaar han over til at omtale sit fædreland Norge og de dette tilgrænsende øer(!) Grønland, Island og Færøerne.

Da studiet af naturen i den sidste tid ligesom havde faaet nyt liv og blusset op med en ny glans, udbredte det sig ikke blot til det sydlige Europa, men det naaede endog op til vort kolde nord. Ogsaa her fandtes der talentfulde mænd, der ikke blot kunde tilegne sig, men ogsaa berige naturvidenskaben. (§ 4).

Hidtil havde nordens fjeldplanter, hvaler (*balæna*), fugle, fiske og orme været indhyllede i et „cimmerisk“ mørke, men nu var de blevne førte frem i videnskabernes lys ved hans landsmænds flid og omhu.

Clusius*) havde faaet sig tilsendt nogle faa fugle, orme, zoophyter, *Rubus Chamæmorus*, *Cornus herbacea* (∴ *C. suecica*

*) Prof. i Leyden, fra Henrik Høyer, læge i Bergen — cfr. pag. 108 i forr. aarsskr.

L.) og havde bragt disse til den lærde verdens kundskab. Simon Paulli var den første, der her tillands havde fundet *Linnæa borealis*.) Petiver**) var den første, der fra Norge havde faaet *Splachnum ampullaceum*, og Dillen***) *Saxifraga grönlandica* tilligemed nogle grønlandske moser. Men ellers havde de ældste botanikere intet kjendskab til vore kyster. Iblandt de første, der har lært landets naturgælder at kjende, nævner han Frid. Martens, der havde opdaget mange norske fjeldplanter, fugle, fiske og andre smaa sødyr (*Spitzbergische Reise beschreibung*. Hamburg 1675. 4to). Men studiet af naturen var dengang meget ufuldkomment.

Lucas Debes havde med iver undersøgt Færøerne (*Færøernes Beskrivelse* — 1673), Egede Grønland (*Grønlands Nye Perustration* — 1729), Jonas Ramus & Fuiren Norge (Norges Beskrivelse & plantefortegnelsen *Cista Medica* p. 278 flg.), men de havde for ufuldkomne hjælpemidler til at undersøge landets natur tilbunds („*sed sine pyxide et mappa nautica in alto pelago navigantes fundum rimari non poterant*“). En hamburgisk konsul Anderson havde beskrevet alt, hvad andre havde samlet angaaende Island og Grønland, men da han selv aldrig havde seet de egne, som han beskrev, havde han meddelt forskjellige ting, der ei var overensstemmende med sandheden. (*Nachrichten von Island und Grönland*). Saa kommer omtalen af Pontoppidan: „Vort universitets prokantsler og høiærværdige biskop, den allerede afdøde Erik Pontoppidan, var vistnok besjælet af en hellig iver efter at afdække naturens mest skjulte mysterier, men andres, og det desværre ofte falske forestillinger indsneg sig undertiden, medens de øvrige videnskaber og hans store embedsforretninger ingenlunde tillod den saa lærde forfatter at trænge ind til naturens mest skjulte kroge“ (*ad intimos naturæ mæandros penetrare*).

Derpaa kommer han til Norges to store samtidige naturforskere.

*) Angives dog ellers først at være beskrevet af P. Kylling i Bartholins Acta medica (se forr. aarsskr. pag. 181).

**) Apotheker i London, † 1718; hans verker udgaves efter hans død: *Opera omnia* — 1764. Se forr. aarsskr. pag. 108.

***) 1687—1747, prof. i Oxford: *historia muscorum* 1741.

„Der forløb ikke mange aar, inden naturhistorien hos os straa-
lede med fuldt lys, thi nylig har nogle skarpsindige aander paa
egen haand og uden nogen veileder (hvilket vistnok i denne som
i enhver anden videnskab fortjener den største ros, men bevirker
langsomme fremskridt) begyndt at gjøre sig fortrolige med den
videnskab, hvis straal er den saa navnkundige hr. præses (∴ Linné)
har ladet skinne over hele verden, saaat alle, som blot ønsker
det, saa at sige kan tænde sin fakkell ved hans tale og skrifter
ligesom ved en lampe.“

Sin store lærer og velynder Gunnerus giver han derpaa
(§ 5) et glimrende skudsmaal:

„Iblandt hine vore saa skarpsindige aander fortjener den høi-
ærværdige og høilærde biskop i Trondhjems stift dr. Johan Ernst
Gunnerus den første plads; hans ry er udbredt over den hele lite-
rære verden, og hans udødelige navn er forevigtet i efterverdenens
erindring ikke alene ved hans forskjellige filosofiske skrifter, der
vædsættes høit af alle kyndige, men ogsaa ved hans theologiske
skrifter, der vidner om det mest indgaaende kjendskab til den
hellige skrift. Som eksempel kan blot nævnes hans theologiske
dogmatik, som sættes saa høit, at den forelæses ved nogle uni-
versiteter og specielt i Jena ydes den største anerkjendelse. Han har
ikke anset det for uværdigt at lære den alvise og almægtige ska-
ber at kjende gjennem undersøgelser af naturen, men da han for-
udsaa de skabte tings mangfoldige og nødvendige anvendelse i
„den guddommelige og menneskelige økonomi“ og i lægekunsten,
bragte han ved sin ihærdige flid i kort tid naturvidenskaben til en
temmelig anselig høide, hvorefter han 1761 grundlagde det konge-
lige norske videnskabers selskab i Trondhjem, som allerede har
bragt for lyset 3 bind af sine forhandlinger, ja maaske har nu og-
saa fjerde bind forladt pressen. Han har udgivet en norsk flora,
forsynet med lægevidenskabelige og økonomiske iagttagelser, Trond-
hjem 1766, in fol. med billeder. Desuden opmuntrer han daglig den
ham undergivne prestestand til i ledige stunder, naar de hviler fra
sit sjælesørgerembede, ei at betragte de naturens merkværdigheder,
der frembyder sig for dem, med udannede munkes øine, men nøie
at lægge merke til disse guddommens saa viselige indrettede mysterier.“

Kort og treffende har Tønning her karakteriseret Gunnerus' virksomhed. Han har forstaaet ham vistnok bedre end nogen anden, men han har jo ogsaa som hans medhjælper i mange Aar haft den bedste anledning til at lære ham at kjende og se hans iver for naturvidenskaben. Som nr. 2 i rækken af naturforskere sætter han da Strøm:

„Den næste plads efter den høiærværdige biskop Gunnerus indtager med rette den ærværdige prest Hans Strøm, der har offentliggjort en beskrivelse af prestegjeldet Søndmør i Bergens stift. I denne sin beskrivelse forklarer han egnens beliggenhed, planterne, dyrene, fiskene, agerbrug, kvægavl, søfart, fiskeri, indbyggernes karakter osv. paa en saa anskuelig maade, at man neppe kan gjøre sig en forestilling derom, naar man ei har læst hans verk.“ Derpaa omtaler han Johan G. Königs undersøgelser paa Island, alle de moser og soppe, han der har fundet, og hvorledes Linné selv har foreviget ham ved at opkalde den af ham paa Island opdagede nye plante *Koenigia (islandica L.)* efter ham. Tilslut nævnes Martin, der har gjort en reise til Spitsbergen og samlet fugle og smaa sødyr.

Denne historiske del optager næsten halvdelen af hele afhandlingen. I kap. II: *Vegetabilia* omtales først nogle planter, der „neppe eller aldrig ere fundne vildtvoksende i Sverige“: *Galium trifidum*, *Ilex aquifolium*, *Pulmonaria maritima*, *Primula integrifolia*, *Gentiana purpurea*, *Bunium Bulbocastanum*, *Tamarix germanica*, *Erica cinerea*, *Sedum villosum*, *Sorbus hybrida*, *Potentilla aurea*, *Papaver nudicaule*, *Ranunculus platunifolius* (dette siger han efter Oeders tegning i Fl. Dan. er plantens rigtige navn, ei *R. aconitifolius*), *Digitalis purpurea*, *Vicia cassubica*. Hans kilder er Oeders Fl. Dan., Gunnerus' Fl. Norv. og Strøms Søndm. Beskriv.

Dernæst omtales nogle islandske planter, som Koenig først havde opdaget, nemlig: *Koenigia islandica*, *Gentiana campestris* var. *tenerior*, *Gentiana ciliata absque ciliis*, *Lichen gelidus*.

I det følgende omtales norske fjeldplanter, der er afbildede i Oeders Flora Danica, samt endel andre mindre almindelige, fortrinsvis norske planter, der ogsaa er afbildede sammesteds. Af

disse beror anførselen af *Orchis ustulata*, der af Gunnerus (Fl. 884) angives at være *rarius in norv. austr.*, vistnok paa en feiltagelse, da den ei ellers er funden i Norge.

Derpaa gaar han over til at omtale endel norske søplanter (alger, *fuci*), der er fundne af Gunnerus eller Koenig.

Slutningen af dette afsnit behandler nogle „amerikanske frugter,“ der er opskyllede paa den norske kyst; disse anføres efter Gunnerus' afhandling (i vidensk. selsk. skr. II.)

I den tredie del, kap. III. (*Medica*), omtaler han nogle norske officinelle planter og deres anvendelse.

Tilslut nævner han i dette afsnit 6 specielt i Norge udbredte sygdomme, nemlig: *Lepra, vulgo Elephantiasis* (spedalskhed), som han efter Act. Holmens. 1760 og Strøm (i Søndmørs Beskrivelse) antager skriver sig fra en liden orm (*Gordium marinum*, norsk Kveise), der findes i enkelte fiskes indvolde. Han siger, at han har tænkt sig at kunne helbrede sygdommen ved anvendelse af *Spiritus mercurialis Swietenii*, hvilket han vil forsøge, naar han kommer hjem igjen. Den anden sygdom, der især er udbredt blandt Lapperne og kaldes *Colica Lapponum*, er beskrevet af Linné i *Flora lapponica* og benævnt Hotme eller Ullem. Han antager ogsaa, at den skriver sig fra en liden orm (*Fasciola nigra*), der findes i fjeldbækkene. Som det bedste middel herimod anfører han en saltopløsning, da saltet dræber ormene.

Som et anhang tilføier han en beskrivelse af den ved det gode haabs forbjerg fundne nye plante, som Linné for at hædre Gunnerus har benævnt *Gunnera*.

Af dette referat vil man kunne se afhandlingens indhold. Dette er vistnok efter nuværende begreber noget magert og viser ei synderlig originalitet.*) Men man faar huske paa titelen og botanikens

*) I sine breve (1787) til Christopher Hammer udtaler H. J. Wille (se forr. aarsskr. p. 68 & 100) sig meget nedsættende om Tonning: „Han var en Person, som skrev løst og fast uden at bryde sig videre derom.“ „Naar man kiendte Tonning saa vel, som jeg kiendte ham, saa viiste man og, at han aldrig saa efter nogen Urt i Verden undtagen efter die Kraut: Brændevin; derfor er han nu en forfyldt Pose-Kiiger i Trondhjem. Dernæst naar man læser hans Bog, da findes deri ikke et Ord, uden hvad han har udskrevet af Linnæus, Gunnerus og Strøm.“ „Major Hornemann fra Trond-

stilling i Norge: Hans botaniske uddannelse havde for en del gaaet jevnside med Gunnerus', og det var ikke fuldt 2 aar, siden denne havde udgivet første del af sin flora og henved 6 aar efter, at Strøm havde udgivet første del af sin Søndmørs Beskrivelse. Men afhandlingen røber, at han med kyndighed har studeret samtidens bedste botaniske verker i norden, og han har paa en grei og oversigtlig maade skildret naturvidenskabens udvikling i Norge og fremhævet, hvad dette land havde bidraget til samtidens floraer farmakopøer. Dette, at han fremhæver, hvad Norge havde præsteret i saa henseende trods sin afsides beliggenhed, og uagtet den norske flora (og fauna) hidtil var et ubearbejdet felt, er fuldstændig i Gunnerus' aand, og han undlader heller ikke, som vi ovenfor saa, at yde denne sin varmeste anerkjendelse.

Afhandlingen vakte ogsaa opsigt i Sverige og skaffede forfatteren anseelse blandt de svenske botanikere.

Ved hans afreise skrev Joh. Salberg*) følgende digt til ham (aftrykt paa sidste side i hans afhandling):

Medicinæ Licentiaten Höglärda och Vidtförfarna.
 Så gack då Norden fiells och vårda Floras ära,
 Du tramper väl den väg, som ganska få ha gått,
 Men sök Gunneri stig och följ Linnæi lära;
 Så får Du vist den lön, som Floras Män ha fått;
 Du pryder Norjes fiäll; Du bygger Flora hus;
 Som i Din födslo bygd en oblid Himmel känner;
 Du är Apollos Man; blif i Ditt Land et ljus;
 Men glöm ej räkna mig bland Dina Svänska Vänner.

Medens Tonning opholdt sig i Upsala, havde Gunnerus ivrig korresponderet med ham; han havde været hans mellemmand, naar

hiem, som selv er en Urtekiender, fortalte mig tilforladeligen, at Tonning selv havde tilstaaet for ham, at han i sin Flora blot havde udskrevet Linnæus, og selv aldrig seet den (*Gentiana lutea*) i Norge. Se „Uddrag af Christopher Hammers brevvæksling“ ved Ove Dahl i Nyt Magazin f. Naturv. XXXII. pag. 291, 309, 306—307.

*) Johan Julius Salberg (f. 1680 i Stockholm) uddannede sig til farmaceut og kemiker, studerede videre udenlands, særlig i Dresden og Berlin 1701—1709. Ansaas for fædrelandets ypperste farmaceut. 1721 admiralitetsapotheker i Stockholm. Var et af Vetenskapsakademiens fornemste medlemmer. Han døde 1773. Se Biogr. Lex. öfver Namnkunnige Svenska Män. XIII. 278—80.

han indsendte naturalier til Linné eller modtog noget fra ham. Han beder saaledes Tonning at gennemgaa alle de koraller, som han har sendt Linné, og nøie merke sig de nye navne, denne har givet dem. Med spending imødeser Gunnerus udfaldet af hans disputals og længes efter snart at faa se ham hos sig igjen.*) Da han var kommet tilbage, skrev Gunnerus til Oeder i Kjøbenhavn om Tonnings fremgang.

I 1773, samme aar som Gunnerus døde, udgav han: „*Norsk Medicinsk og Oeconomisk Flora*: Indeholdende Adskillige Planter, som fornemmelig ere samlede i Trondhjems Stift, hvilke Systematisk anføres efter Hr. Archiater og Ridder Linnæi Methode, samt oplyses med fornødne Beskrivelser og Anmærkninger udi Lægekunsten, Landhuusholdningen, Farverier m. m. — Kjøbenhavn 1773. Første Deel.“ Bogen er tilegnet arveprinsen. I fortalen siger han: „Plante-Lærens Kundskab er meget nyttig i mangfoldige Poster, hvilke vilde blive for vidtløftige nu at opregne. Jeg vil her ikkun kortelig berøre dens Nytte i Lægekunsten og Land-Husholdningen“ — samt, at „Øyemærket af alle de skabte Ting er fornemmelig dette, at nogle af dem tiene til Lægedom, nogle til Føde, nogle til Farverier og videre.“

Planterne er, som i titelen angivet, ordnede efter Linné's system, og den udgivne 1ste del omfatter de 14 første klasser. Bogen er skrevet i den tids smag med hovedvegten lagt paa planternes anvendelse og nytte; for os falder det meste deraf noget komisk. Som eksempel kan anføres hans omtale (p. 66—67) af Selsnæpe (*Cicuta virosa* L. Skjermplanter benævner han *Umbellatæ* eller Planter med Parasol-lignende Blomster).

Cicuta virosa Fl. sv. 253 Mat. med. 129. Gunn. norv. 42. t. 2. Oed. fl. dan. t. 208. Norsk: Spræng-Rod, Sels-Næpe. Dansk: Vand-Skarntyde, Vand-Pastinak med smale Blade.

Paa Apothekerne faaes den heele Urt, som der kaldes *Herba Cicutæ agraticæ*, og af den laves Extrakt, Plaster og Pillere. Plasteret (*Emplastrum de cicuta*) er meget got at legge paa haarde Knuder eller *Schirros*, naar de begynde at kløe, men det bør nød-

*) Se Gunnerus' breve til Tonning 1767—68 i tillæg II.

vendig laves af denne Urt, og ikke, som det ofte pleier at skee, af *Conio maculato* n. 88. Linn. Nogle støde Roden, og bruge samme baade mod Ring-Ormer, saa ogsaa mod Pine i Ryggen og Laaret. Selvsamme Middel bruges desuden af Bønder og andre i Norge mod Gikt. I Guldbrandsdalen gives ofte et lidet Stykke af Roden til Sviin mod adskillige Sygdomme. Gunn.

Roden er ellers meget giftig, særdeles om Vaaren, og dødelig for Køer og Faar, men skal derimod være en behagelig Føde for Hester og Gieder. Gunn.

Anm. Man finder den hist og her paa våade og sumpige Stæder, f. e. i Lexvigen og Størdalen ved Trondhiem; it. ogsaa i Sell udi Guldbrandsdalen. Har intet almindeligt, men allene besynderligt Blom-Svøb, der bestaaer af mangfoldige Blade. Blomstrene ere jevnstore og frugtbare. Frugt-Traaderne ere længere end Blom-Kronen selv, og have rødagtige Meel-Knapper. Stengelen høi og rank. Bladene lange, smale og savtaggede. Roden ligner og en Næpe eller Røe, og har foruden mange lange og grenefulde Trevler, ogsaa ved Enden andre tykke og avlange smaae Rødder. Inden i Hoved-Roden selv findes, om Foraaret fornemmelig, nogle smaae Huuler (*cellulæ*), der alle ere opfyldte med en feed og giftig Saft. Denne Saft skal efter nogles Formening just have været den Gift, som Socrates maatte drikke og ende sit Liv med. Wepfer har ellers skrevet en heel Bog paa Latin om denne Urt, hvilken han kalder *Cicuta aquatica*. Bogen er opfyldt med mangfoldige Forsøg paa dens Gift, og er værd at læse. Forfatteren var vel en god Medikus, men ingen synderlig Botanikus, og derfor ere de Navne paa denne Vext, som han anfører af andre Skribentere, ogsaa mestendeels falske. Iøvrigt findes denne Urt ogsaa udi Rama i det forjettede Land. Linn.“ Smlgn. hermed Gunn. Fl. 42 og Pontoppidan. Nat. Hist. I. 200 flg.

Tonning har samlet en mængde planter til Gunnerus; han nævnes ofte i Fl. Norv., og en hel del ark ligger i herbariet paa skrevne „Tonning“ eller „Aafjorden — Tonning“ (cfr. tillæg I.) Omtrent alle disse er rigtig bestemte. Han har ogsaa som hans amanuensis kopieret flere af hans breve,*) og rimeligvis skyldes en

*) Ialfald den del af kopibog nr. 4, der er betitlet: En Copie-Bog over Biskop-

del af paaskrifterne paa plantearkene ham. Efter Nyerup og Krafts forfatl. skal han have holdt botaniske forelæsninger i Trondhjem; men han har tilslut gaaet over i toldvæsenet.

Bagsiden af klasesedlen Triandria III. i et af de gamle herbarier paa det kgl. norske vidensk. selsk., hvoraf han var medlem, sees at være afskrift af en journal, der er undertegnet: Henrich Tønning, kongelig Krydsinspektør paa Trondhjems Leed. Trondhjem 27de Junii 1780.*) Han døde $\frac{3}{7}$ 1796.

Henrik Tønning var iøvrigt født $\frac{12}{7}$ 1732 og søn af Chr. Tønning, (der 1721 blev residerende pastor til Bratvær, anneks til Edø, og omkom ved en ildebrand paa gaarden Dyrnæs 1739) og Dorothea Christine Tostrup. $\frac{13}{5}$ 1766 blev han gift med Karen Thode, datter af stiftsprovst mag. Jac. Thode, sogneprest til Trondhjems domkirke.

Jens Finne Borchgrewink var født 1736 og søn af direktør Leonhard Borchgrewink paa Røros, fra hvem Gunnerus fik indsendt ertser og bergarter (se tillæg II.) 1756 blev han student fra Trondhjems skole. Efter Gunnerus' raad lagde han sig efter naturvidenskaberne, og biskoppen skrev til hans fader decbr. 1765 om tilladelse for sønnen til at reise til Upsala for at studere under Linné. Fra Upsala medbragte han 1767 naturalier til Gunnerus (cfr. brev af $\frac{18}{2}$ 1767). Han ledsagede denne paa hans nordlandstur samme aar og medfulgte Hells ekspedition til Vardøhus (1768—1769, se pag. 40), hvorfra han bragte Gunnerus flere planter.

1772—1782 var han sogneprest til Agersø og Omø i Vester-Flakkeberg herred i Sjælland, 9. septbr. 1782 udnævntes han til sogneprest for Aurdalen under Totens og Valders provstier. Her forblev han, indtil han 2den mai 1792 udnævntes til sogneprest til Norderhov paa Ringerike, hvor han ligeledes, skjønt meget svagelig, var prest i 10 aar (?) og døde 10. oktbr. 1819. (Efter klokker Swensens utrykte optegnelser om geistligheden i Kristiania og Hamar stifter. Et brev fra ham, dateret „Norderhaug pgd. 9. septbr. 1795,“ til den „højkgl. Sessions Deputat.“ findes i rigsarkivet).

pelige particulaire Breve og andre Affaires, Embedet uvedkommende, sammenskrevet af H. Tønning, Amanuensis. Omtrent alle disse breve er af (natur)videnskabeligt indhold og bliver indtagne i tillæg II.

*) Cfr. min afhandling om selskabets herbarier i forr. aarsskr. p. 85.

Jacob von
der Lippe
Parelius.

Jacob von der Lippe Parelius, født 7de mai 1744 paa Hitteren, hvor faderen Rasmus Parelius var proprietær og kjøbmand. Ogsaa faderen synes at have havt interesse for naturfagene. Sønnen deponerede fra Trondhjems skole 1762 og tog theol. attestats 1764. I 1766 blev han efter Tønning Gunnerus' amanuensis, fulgte denne tilligemed Borchgrewink paa hans visitatsreise til Nordland 1767. Han har været en af de ivrigste til at samle naturalier til Gunnerus, især fra Hitteren (se tillæg I.) Han vedblev efter Gunnerus' død at være amanuensis hos biskop Bang, men blev 1774 residerende kapellan til Vor Frue kirke i Trondhjem og notarius capituli. 1793 blev han sogneprest til Meldalen, 1801 provst over Dalernes provsti (ridder af Dannebrog 1813), nedlagde provsteembedet 1814 og tog afsked med pension 1818. I sine sidste leveaar var han blind og døde 25. septbr. 1827. Han skal have været en meget kyndig og driftig landmand (se de i Ersens Efterretninger I. p. 159 anførte steder).

I det kgl. norske vidsk. selsk. skr. IV. forekommer af ham en afhandling: „*Om Graufalken*“ og en „*Beskrivelse over nogle Korstroid.*“

Eiler Hagerup
Kempe.

Huslærer hos handelsmand Parelius 1756—1758 var Eiler Hagerup Kempe, senere pers. kapellan til Grytten (1758) og resid. kapellan (1763) til Tingvold. Denne var maaske den af stiftets geistlige, til hvem Gunnerus knyttede de største forhaabninger med hensyn til botaniken. Han døde desværre 1771, og Gunnerus tog sig meget nær af hans død (*cujus præmaturam mortem impensius doleo*). I det afsnit, hvor jeg skal behandle Gunnerus' korrespondance med presterne angaaende naturalier, skal Kempe nærmere omtales.

Robert Ste-
phan Henrici.

I forbindelse med Gunnerus maa ogsaa nævnes den ovenfor omtalte Robert Stephan Henrici, der var dr. med. og stadsfysikus i Trondhjem. Han boede paa gaarden Stene i Strinden, hvor baade han selv og Gunnerus har samlet mange planter. I 1765 foretog han en reise til Opdal og Meldalen, hvorfra han medbragte mange planter til Gunnerus (se tillæg I.)

En botanisk afhandling af ham er omtalt ovenfor.*)

*) Forr. aarsskr. p. 139.

Efter opfordring af Gunnerus holdt han 1765—1771 forelæsninger en gang ugentlig over dele af naturhistorien, især mineralogi og botanik. At han i sidste fag har fulgt med sin tid, kan sees deraf, at han har læst: *de terminis botanicis et de systemate sexuali Linnæi*, nærmest for latinskolens elever, med hvem han ogsaa foretog botaniske ekskursioner (*excursiones et enodationes plantarum obviarum præsertim spontanearum*, se brevene til ham i tillæg II.) Herfor nød han en godtgjørelse af 50 rdlr. af skolekassen.

Paa Gunnerus' tid skrev ogsaa Peter Daniel Baade (født i Norge, var en tid bibliothekar i Trondhjem, 1766 hører i nederste klasse i skolen sammesteds, 1767 prest til Lidemark og Bjeverskov i Sjælland, 1785 til Vik i Bergens stift, og i samme aar til Borgens prestegjeld paa Søndmøre, hvorfra han tog afsked 1816) en fortegnelse betitlet:

Peter Daniel
Baade.

Trondhiemske Haveplanter (indført i norske vidsk. selsk. skr. IV. 372—416).

Gunnerus citerer ham i sin flora, og hans fortegnelse, der er ordnet efter Linné's system, er af vigtighed for kjendskaben til Trondhjems og omegns havevæsen paa disse tider.*)

Med den samtidige lærde naturforsker Hans Strøm (f. 25. jan. 1726 i Borgunds pgd., deponerede 1743, 1750 personelkap. hos faderens eftermand August Meldal, 1764 sogneprest til Volden, 1778 til Eger, 1780 titel af professor, 1790 dr. theologiæ, død 1797) paa Søndmøre stod Gunnerus i en livlig korrespondance; de meddelte hinanden sine opdagelser og tildels ogsaa manuskripterne til sine skrifter og satte stor pris paa hinandens dom.

Hans Strøm.

I det kgl. norske vidsk. selsk. manuskriptsaml. (kv. n. 243) findes endel breve fra Strøm til Gunnerus. 7 af disse er trykte af J. Belsheim i Arkiv for Mathem. og Naturvidsk. IX. 406—428,

*) De fleste planter angives at vokse i Gunnerus' have paa Berg (se ovenfor pag. 57). Desuden nævnes ogsaa dr. Henricis have paa Stene, apotheker Sommers (etatsraad Suhms indtil 1765) paa Grilstad, etatsraad Gjert Hornemanns paa Stendal, kammerraad Menckes i Ilsvigen, kammerherre Schollers paa Leren, berghauptmand Drejers paa Rønningen, fru oberstl. Mühlenpforts have paa Stubban, oberst v. Kroghs paa Blesseveld (indtil 1769 bispegods) og Kattenkamps have.

ét brev, der maa have undgaaet hr. Belsheims opmærksomhed, skal blive optaget blandt Gunnerus' naturhistoriske brevveksling i andet tillæg. Sammesteds skal ogsaa optages nogle ret interessante breve fra Gunnerus til Strøm. Paa grund af den tids kommunikationsmidler kunde det ofte tage henved 5 maaneder, før et brev kom frem fra Trondhjem til Volden paa Søndmøre. Gunnerus siger derfor, at det er hans største sorg, at Strøm boede saa fjernt, at de ei hyppigere kunde konferere med hinanden. I 1762 udkom første del af Strøms *Physisk og oekonomisk Beskrivelse over Fogderiet Søndmør. Sorø. 4.* 2den del udkom 1769. Efter at være forflyttet til Eger ved Drammen udgav han 1778 en beskrivelse over dette prestegjeld: *Physisk og oekonomisk Beskrivelse over Eger. Kbhvn. 1784.*

Disse chorografiske skrifter maa uden sammenligning ansees for de bedste paa sin tid, specielt med hensyn til beskrivelsen af egnenes fauna og flora. Endog i vor tid maa de betragtes som vigtige kildeskrifter til kjendskabet af disse distrikters forholde.*)

Foruden disse har Strøm leveret en mængde naturhistoriske afhandlinger, især i de danske og norske videnskabselskabers samt naturhistorieselskabets skrifter. (De botaniske anfører i Warmings fortegnelse over den botaniske literatur i Bot. Tidsskr. XII. 62—63). Vahl benævnte en slægt *Strömia* af familien *Capparideæ* efter ham.

Jens Andreas
Krogh.

Uddannet til naturforsker under Strøm var Jens Andreas Krogh (f. 1740 i Davigens pgd., hvor faderen Thomas Georg Krogh dengang var prest. Sønnen var først 1766 pers. kap., derpaa adjungeret og succederende sogneprest til Davigen og provst i Nordfjord hos sin fader, hvem han efterfulgte i dette kald 1777. 1780 blev han sogneprest til Nykirkens menighed i Bergen; døde 1783).

Da Strøm var noget overanstrengt efter udgivelsen af sin Søndmørs beskrivelse, reiste Krogh, der paa den tid har været hans kapellan, om i Nordfjord og samlede materiale til en beskrivelse over dette fogderi (se Strøms brev af $\frac{5}{5}$ 1767 i tillæg II.)

Hans Nordfjords beskrivelse er optaget i Topogr. Statist. Sam-

*) Strøms betydning for naturvidenskaberne burde særskilt behandles. Hans autobiografi findes i Fallesens Magazin for Religionslærere B. IV.

ling. 2 D. 1 B. p. 1—210 under titelen: „*Efterretninger om Provstiet Nordfjord i Bergens Stift i Norge*. Af en Beskrivelse over bemeldte Provstie, forfattet og i Haandskrift efterladt af J. A. Krogh.“*) Dette arbeide, der tillige omfatter distriktets fauna og flora (ordnet efter Linnés system), er et for hin tid udmerket skrift efter Strøms mønster. Ogsaa paa en anden for naturhistorien interesseret geistlig har Strøm havt indflydelse, nemlig paa Hans Jacob Wille, der 1786—88 var Strøms hjælpeprest paa Eger. I Strøms aand beskrev han sin fødebygd Siljord: *Beskrivelse over Sillejords Fræstegjeld*. Kbhvn. 1786. (Se herom og om hans efterladte herbarium i min oversigt over selskabets botaniske samlinger i forr. aarsskr. p. 64—68, 99—100.***) I denne forbindelse bør ogsaa omtales, at Strøm 1781 udgav et „*Udkast til en Beskrivelse over Hardanger*,“ forfattet af Marcus Schnabel (f. 1744 i Gravens pgd. i Hardanger, hvor faderen var prest, blev 1771 pers. kap. hos denne, 1778 resider. kap. til Lier, døde 1780).

Hans Jacob Wille.

Af Gunnerus' brevveksling sees, at han opfordrede presterne til at beskrive deres prestegjeld i Strøms smag (se brevene i tillæg II.)

Af skrifter af lignende indhold fra denne tid skal her blot nævnes:

Anden topografisk literatur i det 18de aarh.

Physisk, oeconomisk og statistisk Beskrivelse over Spydebergs Præstegjeld I—III. Christiania 1779—80 af Jacob Nicolai Wilse (f. i 1736 i Lemvig, deponerede 1752, 1768 prest til Spydeberg og 1785 Edsberg i Kristiania stift, 1784 titel af professor, døde 1801).

Physisk, oeconomisk og topographisk Beskrivelse over Guld-

*) Flere af Kroghs angivelser for planters forekomst i Nordfjord er i den senere tid blevne betvivlede. I den anledning bør dog bemerkes, at hverken Nordfjord eller Søndmør hører til de bedst undersøgte dele af vort land; saavel Strøms angivelser for Søndmør, Kroghs for Nordfjord og Willes for Spydeberg burde botanikere nærmere undersøge paa de forskjellige lokaliteter.

**) Samt min ovenfor citerede afhandling i Nyt. Mag. for Naturv. XXXII. Paa dette sted er indtaget endel ret interessante breve fra Wille til Christopher Hammer, hvor de fleste af de i teksten nævnte topografier nævnes, samt en Hammer meddelt fortegnelse over urter fundne i Telemarken af H. J. Wille (l. c. 310—26). I indledningen (l. c. 286—91) meddeles en noget fyldigere oversigt over de her i teksten nævnte vigtigste fysisk-økonomiske beskrivelser i det attende aarhundrede.

brandsdalens Provstie, I—II. Kbhvn. 1785—1786, af Hugo Friedrich Hjorthøy (f. 1741 paa Kleps prestegaard i Kristianssands stift, deponerede fra Bergen 1760, personlekapellan til Flesberg i Kristiania stift 1765, 1769 prest paa fladen, 1774 til Froen, 1783 til Nykirken i Bergen, 1791 til Sund i Bergens stift; død 1812).

Physisk og oeconomisk Beskrivelse over Lier Præstegjeld. Kbhvn. 1761. 8., af Jens Essendrup (f. 1723 i Trøgstad pgd. i Kristiania stift, en tid informator i Lier, 1764 assessor i oberbergamtet paa Kongsberg, 1776 oberbergamtsforvalter, død 1801). Af økonomiske skrifter har Essendrup desuden skrevet:

C. G. Boyes *Landhusholdningsindretning, oversat af Svensk. Kbhvn. 1763, og med „Tillæg om Kartoffler, Hør og Hamp,“ oplagt paa ny. Kbhvn. 1773. Om Aarsagen til og Raad imod Kull- eller Brandax (Oecon. Magazin Tom. IV).*

Af topografiske skrifter angaaende enkelte landsdele kan iøvrigt eksempelvis anføres:

Beskrivelse over Stavanger Amt. Kbhvn. 1771, af Hans Arentz (f. i Stadsbygden 1713, 1743 prest til Jelsø og Sand i Kristianssands stift, 1767 til Domkirken i Stavanger og provst i Stavanger provsti, 1782 prest til Øiestad ved Arendal, død 1790).

Beskrivelse over Hølands Præstegjeld (Kbhvn. 1771, tilegnet Struense, se Luxdorphiana p. 455—80).

Beskrivelse over Sætersdalen i Raabøygdelagens Fogderie i Christianssands Stift (indført i Topografisk Journals 26—27 hefte, blev 1780 belønnet med præmie af landhusholdningsselskabet).

Begge er forfattede af Rejer Gjellebøl (født i Hølands pgd. c. 1736, deponerede 1758, 1772 sogneprest til Valle, Hyllestad og Bykle i Kristianssands stift, 1782 til Stavanger, død 1803).

Beskrivelse over Øvre Thelemarken, Kbhvn. 1785, af Johan Michael Lund (f. i Bergen 1753, prokurator ved Skien, 1786 lagmand paa Færøerne, 1807 borgermester i Bergen, titel af justitsraad, død 1824).

Beskrivelse over Bradsbjerg Amt og Skiens By med sine Forstæder. Christiania 1784, af Bartholomæus Herman von

Løvenskjold (kancelliraad og eier af gaarden Borrestad i Nedre Thelemarken, f. 1729, d. 1788).

Beskrivelse over Jarlsberg Provstie. Kbhvn. 1772, af Jens Møller (f. 1711 i Skelskør, deponerede fra Slagelse 1730, blev 1736 personel og 1739 resider. kapellan i Tønsberg, 1751 sogneprest sammesteds, 1759 provst i Jarlsberg Provsti, død 1773).

Beskrivelse over Ringerike og Hallingdals Fogderie af Iver Madsen Wiel (1743 foged over Ringerikes og Hallingdals fogderi, død 1756, se Topogr. Journ. XXX. 110—92, XXXI. 136—92, XXXII. 100—92).

Af beskrivelser over byer fra det 18de aarh. skal her nævnes:

Kort historisk Beskrivelse over Friderichshald paa Rim, sammenskrevet og med de nødvendige Bemærkninger oplyst af mag. Johan Schrøder, rector scholæ. Kbhvn. 1727, dediceret Fredrik IV. (J. Schrøder er født i Helsingør 1696, deponerede 1715, reiste 1719 til Wittenberg, 1720 hører ved Helsingør skole, 1722 rektor i Fredrikshald, 1730 rektor i Fredriksborg, død 1774).

En anden beskrivelse af samme by er:

Beskrivelse over Friederichshalds By og Fredrikssteens Fæstning med de tvende nærmest tilgrænsende Præstegjeld Idde og Berg (Topogr. Journ. IV. 1—88, V. 1—50, VI. 1—51, VII. 1—96, VIII. 1—34, IX. 1—57, X. 1—37) af Engelbrecht Hansen Hoff (ingeniørkaptein paa Fredrikstens festning, siden paa Akershus og 1809 kommandant i Bergen og generalmajor).

„Bidrag til Hoffs Beskrivelse af Fredrikshald“ er skrevet af Friedrich Wilhelm Thue (født 1741 i Kristiania stift, 1777 told- og krydsinspektør i Porsgrund, 1783 konsumptionsinspektør i Fredrikshald, 1790 samme stilling i Kristianssund, død 1808).

Af samme forfatter haves tillige: Beskrivelse over Kragerø Kjøbsted og Langesundsfjorden eller Skiens Kjøbsted med dens Ladesteder. Kbhvn. 1789, samt Statistisk Bidrag om Christiansund (Thaarups Arkiv II. 269—76).

*) Desuden kan nævnes, at der paa videnskabsselskabets bibliotek i Trondhjem findes en del topografiske verker i manuskript. (Se Nyerups katalog over selskabets samlinger).

Den berømmelige Norske Handelsstad Bergens Beskrivelse. Kbhvn. 1737, af Ludvig Holberg.

Beskrivelse over den ældste Kjøbstad i Norge Tønsberg. Kbhvn. 1750, af Jens Møller (se ovfr.)

En gammel Beskrivelse over Hammer By paa Hedemarken. 1774. Besørget i trykken ved Christopher Hammer. Iøvrigt findes flere af lignende art anførte i Topografisk Journal.

Christopher
Hammer.

Den sidstnævnte forfatter fortjener en nærmere omtale. Han blev født 1720^{*)} i Gran paa Hadeland, student 1738, studerede ved Sorø akademi, 1752—1801 generalkonduktør for landet og kjøbstæderne i Akershus stift, død 1804 som justitsraad paa sin gaard Melbo stad i Gran. Han var især produktiv som økonomisk forfatter:

Afhandling om Potatos. Christiania 1766. (Udgivet paa fransk: *Traité botanique des batates.* Copenh. 1778). Samme afhandling, i 2 opl., forøget med anmærkninger og anhang, udkom under titel: *Samlinger af botaniske, chymiske, filosofiske og oeconomiske Afhandlinger.* Christiania 1769.

Første Tillæg til Norske Natur-Historie, indeholdende Betragtning over fornærmende og skumlende Recensioner, som Forsvar for Norske Fauna tillige med Rettelser, Forbedringer, systematiske Register og Trykfeil. Kbhvn. 1784. 8.

Recension af Rafns Flora I. (Som tillæg med nr. IX. af „Hermoder.“)

Forsøg til en norsk Naturhistorie I. & II. Kbhvn. 1775—78. (med tillæg 1784).

Underretning om Melia Azederach. (Phys. oeconom. Bibl. II. 416).

Floræ Norvegicæ prodromus, Forløber af Norske Flora eller Planterige. Udi systematisk og Linnæisk Dragt efter Sexualsystemet. 8. 164 p. 10. fol. Kbhvn. 1794. (Hertil Rafns kritik i Phys. Oek. Med. Bibliothek V. 1795, 59—52 og Hammers anti-kritik sammesteds VII. 1796, 109).

Allerede**) 1782 havde Hammer indsat videnskabernes selskab i Trondhjem til universalarving. Ved hans død fik selskabet hans

*) I *Nyt Mag. f. Naturvidsk. l. c.* staar ved en trykfeil 1740.

**) Schwach: *Vidsk. selsk. hist.* (i selsk. skr. 19. aarh., 4. b.)

bøger og haandskrifter tilligemed hans samling af naturalier (deriblandt et herbarium) og oldsager. Denne samling blev efter testators ønske opstillet i et særskilt værelse, saaledes som det endnu er tilfældet. Ved realisationen af hans øvrige eiendomme fik selskabet en kapital af 20,000 rdlr. Efter testators bestemmelse skulde $\frac{1}{3}$ af denne kapitalers renter anvendes til trykningen af hans efterladte manuskripter, renterne af $\frac{1}{3}$ til at fremme indenlandske reiser, især i naturhistorisk øiemed, og renterne af $\frac{1}{3}$ stødse lægges til kapitalen.

Hammer besad mere kjærlighed for videnskaberne end egentlig indsigt deri. Hans samlinger har tildels præget af et slags samlermani. De af ham efterladte og til trykken bestemte haandskrifter, der for største delen var af naturhistorisk, især botanisk indhold, fandt derfor videnskabselskabet efter det standpunkt, naturvidenskaben havde taget siden Hammers død, af agtelse for den afdøde ei at burde udgive i den stand, hvori de var. Prof. M. N. Blytt, der skulde udgive Norges flora paa grundlag af Hammers bestemmelser, opgav ogsaa denne plan (se pag. 64).

Imidlertid fik videnskabselskabet ved Hammers testamentariske bestemmelser et fond til at understøtte reisende videnskabsmænd, og det var af disse midler, at der f. eks. 1820 tilstodes provst Deinboll et bidrag til hans botaniske reise i Finmarken (se min oversigt over selskabets botaniske samlinger i forr. aarsskr. p. 58).

I det norske videnskabs selskabs skrifter i det 19. aarh. 1. bd. p. 227—32 har I. Mandix leveret: Biografiske Efterretninger om Christopher Hammer.

I den hammerske samling paa videnskabernes selskab findes ogsaa et udkast til en *autobiografi* af ham. (Trykt af I. Beilheim i Arkiv for Math. og Naturvidsk. IX. Kristiania 1884).

Iblandt hans mangeartede haandskriftssamling findes ogsaa*) en pakke, der blandt andet indeholder breve fra den yngre Linné** (fra 1777 og 1783).

*) Nyerups katalog nr. 50 — blandt Hammerske haandskrifter i kvart. De øvrige breve i dette tidsskr. er indtagne i Nyt. Mag. f. Naturvidsk. I. c.

**) Carl v. Linné d. y., 1740—83, prof. i Upsala efter faderens død (8₁ 1778). Besad gode botaniske kundskaber, men naaede ei faderen i berømmelse, døde 1783.

Da det maaske kunde have sin interesse at anføre disse her, og manuskripterne er stillede til min disposition, skal disse to breve nedenfor anføres.

Et par breve fra Gunnerus til Hammer skal optages blandt Gunnerus' brevveksling.

Välborne Herr Cancellie Råd

Herr Cancellie Rådet har varit gracieus och skickadt min Far Sin vackra bok norska Natural Historiens första del, för hvilken vackra present han är oändeligen obligerad; at för ej har blifvit besvaradt Herr Cancellie Rådets bref, är orsaken denna, Imo i synnerhet min Fars siuklighet, han har 3ne gånger haft slag, deraf kan han intet skrifva, som slagit varit på högra sidan, äfven har svårt för at tala; 2do Jag har hela året varit borte och nys hemkommit, för at nu emottagen (!) Profession uti Natural Historien i ställe för min Far, som Hans Majt. varit så nådig och updragit mig, — — min Far har comitteradt mig at hos Herr Cancellie Rådet aflägga dess ödmuika tacksägelse för det skickade, och för löftet om flera naturalier ifrån Norgie, om hvilket gracieuse löfte jag äfven supplicerar; Norska hafvet lämnar så vackra producter på naturalier at det nästen derpå är outöseligt; alla äro rariteter för oss som bo upp i torra landet. — De skickade Fiskarne voro svåra at torra igenkänna, jag skall derföre be at om Herr Cancellie Rådet täcker vidare skicka oss nogra at De då lägger i litet svagt bränvin; imidlertid finner jag det no. 2 Elve Stenbid är *Gasterosteus aculeatus*, no. 3 Krökle är *Salmo Eperlanus minor*; men no. 1 var så ihoptårkad och af makl förstörd at jag intet kunde se hvad det vore. — Herr Cancellie Rådets började arbete är ganske hedrande för Dess nation och tillika det nyttigaste; det är lyckligt at man i det på naturens producter rika Norgie ännu har Natur Forskare kvar; man trodte sitt hopp ute, när den vittra Biskop Gunnerus dog — Herr Cancellie Rådet bor på det behageligste ställe at samla Zoophyta og Coraller, var gracieus och kom ihog oss när deraf blifva doupletter; om det är nogot som förekommer Herr Cancellie Rådet mörkt vid henförandet till min Fars Specier i dess system, skal det vara mig ett glädt tillfälle att det illustrera; Herr Cancellie Rådet är gracieus och ad-

dressera alt på mig; ty min Far bor nu på landet. Om något af svenska naturalier, som här uppe kan skaffes skulle åstundas, skall det fåna mig at desutinnan vara til tjenst.

Forblifver med mycken vordnad

Välborne Herr Cancellie Rådet

Upsala d. 16. september

odmiuka tienare

1777

Carl von Linné

Jag skulle ønska at dette kan

Professor.

läsas; iag har dessa dagerne (så

många bref at skrifva för

()*)

Det andet brevs udenpaaskrift:

Fra Carl von Linné i Upsala
1783 besvaret

1783

24—6

88.

(Tilskrevet af Hammer).

Kongl. Danske

Wärkelige Justits-Råd

och General Conducteur

Högädla Herr C. Hammar

Melboestad

vid

Christiania.

Högädle Herr Justitiæ Råd och General Conducteur.

Vid min hemkomst dessa dagar ifrån utrikes orter finner iag mig hedrad med både Herr Justitiæ Rådets flera utgifna arbeten jämte dess bref dateradt den 18 november 1780 för hvilket alt iag aflägger mycken tacksägelse, och det skal ingen ting vara mig fånesammare än i något måt kunna vara till Herr Justitiæ Rådets tjenst.

Uti 3ne års tid har iag gjordt en resa öfver England, Frankrike, Holland, Tyskland och Dannemark och nu ärnar iag ständigt bli hemma i Upsala.

13de edition af Systemet är nu så utgangen, at deraf ej flera exemplar nu för tiden ej finnes; den 13de som Mursay dragit försorg för tryckning af är den bäste. Nu lagar iag färdig at utgifva efter ett års tid den 14de mycket tillökt; hvilket torde bli bäst at vänta på.

*) Bortskaret af originalen.

Tryssel-Thee*) har Herr Justitiæ Rådet skickadt i 2ne paqueter; är det ett och det samma; det som var i ax tycktes endast vara *anthoxanthum odoratum*, men dennas lukt tycktes vara starkare än det vanliga.

Af de begjärde frön af *nicotianæ* har iag nu inga flera species, än som her innelykt nu medfölja. De af Herr Justitiæ Rådet sänste frön af *nicotianæ*, har iag nu dessa d. gar sådt.

Jag längtar snart, at få se Herr Justitiæ Rådets *Flora norvegica*, hvilken at sluta af den flit och jugement som är användt i de öfriga Herr Justitiæ Rådets verk måtte bli en bok af mycken nytta.

Jag skulle önska at på nogodt sätt kunna vara till Herr Justitiæ Rådets tjenst; och med fullkomligaste högacktning

Högädla Herr Justitiæ Rådet

Förlåt hastigheten, men iag har varidt odmiuka tienare angelägen, at med snaraste besvara. Carl von Linné.

*) Smlgn. Hammers *Promemoria* til personelkapellan Chr. Smith i Elverum angaaende „Tryssyl The“ i Hammers brevveksl. (l. c. 298—301). I Willes fortegnelse over urter, fundne i Telemarken, anføres ogsaa „Tryssil The“ (l. c. 311) som norsk navn paa *Anthoxanthum odoratum*.

Tilføjelser og berigtigelser til Gunnerus' biografi.

Pag. 1. Gunnerus' fødselsdag er sat til 16de februar i overensstemmelse med *Flora Norvegica* II. (det af brodersønnen skrevne vita) og Worms leksikon I., hvilke angivelser ogsaa Daae følger i sin biografi i „Thronhjems Stifts geistlige Historie fra Reformationen til 1814“ (Thronhjem 1863) p. 176. Derimod angiver D. Thrap (i „Luth. Ugeskr.“ 5. juli 1890) hans fødselsdag som 26de februar i overensstemmelse med autobiografien i Worms leksikon III.

Faderens dødsaar sættes til 1729 i overensstemmelse med Ingerslevs Danmarks Læger II. 212. og Daae (l. c.), hvilke angivelser rimeligvis støtter sig til Worms leksikon III., hvor det heder, at Gunnerus kom ind paa Kristiania kathedralskole 1729, ved hvilken tid hans fader døde. Denne sidste angivelse maa dog ialfald være meget unøjagtig, thi i Kristiania ministerialbog paa rigsarkivet anføres, at stadsfysikus Rasmus Gunnerus blev begravet paa byens kirkegaard 25de novbr. 1732. Hans dødsdag sættes af Thrap (l. c.) til 20de novbr. 1732. Løvrigt skal efter Thrap meddeles, at han 1729 blev stadsfysikus i Kristiania uden at have taget medicinsk doktorgrad, og at han, som han selv siger, 1698 foretog en reise til „Tyskland, England og Sjælland“ for at uddanne sig som kirurg. Han gjorde tjeneste i krigen i „Brabant, Frankrig og Italien,“ fik 1716 ansættelse ved flaaen og 1717 ved den norske armé i Kristiania.

Navnene paa de af biskop Gunnerus' søskende, som jeg har fundet optegnede i rigsarkivets ministerialbøger for Kristiania, skal meddeles senere (ved brevene angaaende Gunnerus' slægtninge i tillæg II).

Pag. 18 l. 6 fra oven: Lensvigen, læs Lenvigen.

Pag. 18: 1763. Angivelsen, at der i floraen og herbariet ei anføres noget plantefund fra dette aar, er forsaavidt urigtig, som der i floraen (nr. 1095, 1096 & 1097) angives at være samlet tre arter alger ved Hammerfest 1863. Men da Gunnerus ei synes at have visiteret i Finmarken dette aar, er planterne rimeligvis indsendte til ham fra andre.

Pag. 39 l. 1 fra oven 1771, læs 1768. Gunnerus' afhandlinger i samme bind af videnskabselskabets skrifter findes anført p. 64—65. (I *Fl. Norv.* II. angives feilagtig, at dette bind udkom 1771).

*Tillæg I.***Gunnerus' botaniseren ved Trondhjem og paa visitatsreiserne.**

Indledning.

Forat man skal kunne følge Gunnerus paa hans botaniseren ved Trondhjem og paa visitatsreiserne fra Romsdalen til Østfinmarken, skal her paa grundlag af hans flora og efterladte herbarium anføres, hvilke planter han har fundet og den tid og det sted, han har samlet eller bemærket dem. Her medtages kun de planter, for hvilke der i de nævnte kilder anføres stedsangivelser, skjønt det i det hele er at antage, at angivelserne i regelen, naar intet andet udtrykkelig anføres, gjelder Trondhjems (og Tromsø) stift. Hvad de øvrige stifter angaar, beror hans meddelelser i de aller fleste tilfælder paa andres angivelser, navnlig Ramus' for det sydlige Norge (spec. Ringerike), Oeders, især for Kristiania og Kristianssands stifter, og Strøms for Bergens stift (navnlig Søndmøre).

Endel planter er bemærkede eller indsamlede af Gunnerus personlig paa hans nedreise gennem Gudbrandsdalen til Kjøbenhavn 1771, under opholdet der vaaren 1772 og paa opreisen gennem Sydsverige og Gudbrandsdalen 1772. Endelig er nogle faa planter bemærkede af Gunnerus under hans opvækst og huslærervirksomhed i Kristiania.

Men ogsaa andre for naturvidenskaberne interesserede mænd har indsendt eller givet Gunnerus meddelelser om planter. Disse er navnlig hans amanuenser og presterne i stiftet, men ogsaa endel andre inden- og udenlandske botanikere har meddelt ham sine fund i landet. I dette afsnit skal de nævnes, der omtales i hans flora, eller hvis navne findes paa plantearkene i hans herbarium:

Henrik Tønning (se D), Jens Finne Borchgrevink (se B, C & D), Jakob v. d. Lippe Parelius (se E), hvilke tre var hans amanuenser, Robert Stephan Henrici, stadsfysikus i Trondhjem (se A), Peter Daniel Baade, hører ved Trondhjems latinske skole og bibliotekar ved videnskabselskabet (se E), Niels Krog Bredal, borgermester i Trondhjem og sekretær ved videnskabselskabet (se H), stud. Thomas Junghans, hører ved Trondhjems skole (planter fra Meldalen, se B), Hans Brinchmann, prest i Holtaalen (se B), Ole Lie, resid. kap. i Støren (se B), bergraad Fredrik Schindel paa Kongsberg (fra Selbofjeldene, se B), Johannes Kaas, pers. kapellan til Stadsbygden (se D), Eiler Hagerup Kempe, først pers. kapellan til Grytten og senere resid. kapellan til Thingvold (se E), Jonas Jakob Schancke, sogneprest til Grytten (se E), Jens Ochenius Willer, cand. theol. (fra Romsdalen, se E), Gottlieb Fredrik Lange, kirurg ved Reknæs hospital i Molde (se E), Sten Meldal, missionær til Finlierne i Snaasen (se F), Lorents Holst Sodemann, pers. kap. til Ørlandet (planter fra Overhalden og Snaasen, se F), Peder Offesen Krog, sogneprest til Værdalen (se F), Simon Nikolai Kortholt, resid. kap. til Værdalen (se F), Anders Bredal Wessel, sogneprest til Aafjorden (se D), Benjamin Dass Valnum, missionær til Hemnæs og senere sogneprest til Saltdalen (se D), Christian Fredrik Hagerup, sogneprest til Skjerstad og provst i Salten (se D), Jakob Elias Schøning, missionær til Kjelvig og senere sogneprest til Kjøllefjord (se D), Henning Junghans Kaurin, sogneprest til Vardø (se D), Christian Wellingh, først missionær til Varanger, senere sogneprest til Maasøen og derefter til Vadsø og provst i provstiet (se D), Gunder Hammer, amtmand i Finmarken (se D), prof. Hell paa hans astronomiske reise 1769 til Vardøhus, hvor han var ledsaget af Borchgrevink (se D).

Meddelelser angaaende planters forekomst udenfor stiftet modtog Gunnerus foruden fra prof. Oeder og dennes medhjælper Johan Zoega i Kjøbenhavn (se G & H), ogsaa fra presterne Hans Strøm paa Søndmøre og Jens Andreas Krog, en tid kapellan hos Strøm, senere hos sin fader i Davigen i Nordfjord (se E).

Nævnes kan ogsaa de i min „Oversigt over det kgl. norske videnskabers selskabs botaniske samlinger“ omtalte plantetilsendelser fra den svenske botaniker Lars Montin og den danske Otto Friederich Müller.

Andre, navnlig geistlige, der har indsendt naturalier til ham, men ei omtales i floraen eller paa plantearkene i herbariet, skal nævnes i det afsnit, der behandler hans brevveksling.

Med hensyn til forholdet mellem Gunnerus' angivelser for planternes forekomst og deres nuværende udbredelse, kan navnlig henvises til M. N. & A. Blytts Norges flora med senere tillæg — M. N. Blytts: Foredrag ved det 4de skandinaviske naturforsker-møde i Kristiania 1844 (p. 215—218), Normanns angivelser (spec. i Ark for Math. og Naturv. V. 229—246): „Voxesteder for den norske Floras Karplanter søndenfor Polarkredsen“ & 436—517: „*Notationes observationum floræ arcticæ Norvegiæ*,“ VIII. 1—186: „Om Karplanternes Udbredelse i det nordenfjeldske Norge.“ For Trondhjems omegns vedkommende bør man sammenligne angivelserne med V. Storm: Thronhjems Omegns Flora (1869 & 1882) og navnlig hans Notitser til Thronhjems Omegns Flora (I.—IV. — Særtryk af det norske Vidensk. Selsk. Skr. 1885—89 — og Halfdan Bryns: Indberetning om en botanisk Reise (Vidsk. Selsk. Skr. 1886). Angaaende lavarternes nuværende udbredelse ved Trondhjem kan „Bidrag til Kundskab om Thronhjems Lavvegetation af overlæge C. Kindt“ i videnskabselskabets skrifter: 1880, 1884, 1886—87.

Navnlig paa Grundlag af Storms ovenfor anførte notitser har jeg sammenlignet Gunnerus' angivelser med planternes nuværende forekomst ved Trondhjem. Ogsaa ellers er leilighedsvis tilføjet bemærkninger om, hvorvidt planterne ellers er opgivne for den nævnte lokalitet.

De dele af Gunnerus's herbarium, der indeholder hans samlinger af alger, mos og lav, har jeg ladet gjenneemgaa af specialister, nl. henholdsvis af hr. konservator M. Foslie (smlgn. dennes Kritisk fortegnelse over Norges havsalger efter ældre botaniske arbej-

der indtil aar 1850, Tromsø museums aarshefte IX. 1886) og af lægerne I. Hagen og C. Kindt.*)

For at man skal kunne kontrollere tids- og stedsangivelserne, har jeg efter Gunnerus' kopibog (bispearkivets kopibog nr. 5 1763—1773), der opbevares i stiftsarkivet i Trondhjem og har været mig tilstillet, anført cirkulærerne for de visitatsreiser, hvorpaa han har botaniseret. Ved at sammenholde disse med angivelserne for plantefundene vil man kunne afgjøre, om Gunnerus har fundet planterne selv, og faa materiale til bedømmelse af, hvorvidt han paa sine reiser har tilsidesat sin geistlige embedsvirksomhed for botaniske undersøgelser. Det synes deraf at fremgaa, at han ei har gjort nogen længere afstikker fra sin vei, men hovedsagelig botaniseret paa veien mellem prestegaardene eller i disses nærhed paa dage, han ei var optaget af geistlige forretninger.

Hvad hans botaniseren ved Trondhjem angaar, har hans embedsforretninger ei tilladt ham at gjøre længere ekskursioner end henimod en mil fra byen. Foruden ved sin avlsgaard Berg, hvis omegns flora paa Gunnerus' tid med lethed lader sig rekonstruere, har han navnlig botaniseret ved Stene paa Opstrinden, hvor hans botaniske ven Dr. Henrici boede, ved Rønningen, hvor stiftamtmanden Rantzau havde sin bolig, og ved Grilstad, der eiedes af Gunnerus' lærde ven og medstifter af videnskabernes selskab S u h m, medens denne opholdt sig i Trondhjem.**)

Desuden har ogsaa paa den tid Ladehammeren, Tutterøen og Jonsvandet med omgivelser været et yndet botanisk felt. Mindre tiltrækkende synes derimod den nærmeste del af byens vestside, Byaasen, at have været dengang, ligesom den ogsaa nu i det hele taget staar tilbage for østsiden.

De i herbariet og floraen anførte tids- og stedsangivelser har

*) Dette er skeet, efterat indledningen til min afhandling var trykt (smIgn. forr. aarsskr. p. 102). Steds- og tidsangivelserne paa plantearkene, som jeg ei optegnede under mit ophold i Trondhjem 1890, er for mosernes og lavenes vedkommende afskrevne af hr. læge I. Hagen i Trondhjem, for algernes af mig selv, da Gunnerus' algeherbarium i dette øiemed har været mig tilstillet paa universitetets botaniske museum. Til de nævnte herrer, der har bistaat mig i mit arbeide, aflægger jeg herigjennem min forbindtligste tak.

**) Eiedes efter dennes bortreise af apotheker Sommer (se pag. 83*).

døg ogsaa sin store interesse derved, at de ere vigtige data for Gunnerus' liv i det tidsrum, han var biskop i Trondhjem. Ordnes nemlig disse, kan vi se, idetmindste hvor han har opholdt sig i sommermaanederne, navnlig 1764—1773. Vi kan ei blot følge ham paa hans botaniske ekskursioner ved Trondhjem, men ogsaa paa hans vidtløftige visitatsreiser, ja disse sidste lader sig for en stor del opkonstruere ved de nævnte angivelser. Endvidere kan man ved hjælp deraf bestemme tiden for hans nedreise til Kjøbenhavn 1771 og opreise 1772, samt hvad vei han paa disse reiser har taget.

Min oversigt over Gunnerus' botaniseren falder i følgende afsnit:

- A. Gunnerus' botaniseren ved Trondhjem (navnlig 1764—1766).
- B. Gunnerus' visitatsreise 1764 i Dalernes provstier og de der indsamlede planter.
- C. Gunnerus' visitatsreise i Nordland og Finmarken: 1759, 1762, 1766 (mislykket reise!), 1767 og 1770 og de saavel paa disse reiser fundne, som ellers for Nordland og Finmarken angivne planter.
- D. Planter indsendte til Gunnerus fra Stadsbygden, Aafjorden, Nordland og Finmarken.
- E. Visitatsreisen 1768 i Romsdals amt og derfra opgivne planter.
- F. Visitatsreisen 1769 i Indherreds provsti og derfra opgivne planter.
- G. Botaniseren 1771 og 1772 (nedreise til Kjøbenhavn, ophold der og hjemreise) samt visitatsreise 1772 i Dalernes provsti.
- H. Planter fundne udenfor Trondhjems stift, for det meste beroende paa andre botanikeres angivelser.

Hvad Gunnerus' herbarium angaar, har jeg ved citeringen benyttet mig af inddelingen i min oversigt over selskabets botaniske samlinger (se forr. aarsskr. p. 76 flg.). Ved Hb. betegnes saaledes Gunnerus' herbarium, A (arkene med navne og numre svarende til floraens), ved B Gunnerus' herb. B (arkene uden numre, men med steds- og tidsangivelser), ved F Gunnerus' herb. F (planter, samlede i Danmark 1772, se afsnittet G i det følgende, ved G Gunnerus' herb. G (den gamle foliant med Gunnerus' tidligst samlede planter). Plantesamlingen Gunneriana I. (visitatsreisen 1772 i Da-

lernes provsti) er omtalt i afsnittet G; sammesteds er ogsaa indtaget samlingen Gunneriana II. (samlet i Gudbrandsdalen 1772). Alger, mos og lav, der burde være indordnede i Gunn. hb. B eller F, er betegnede med henholdsvis: alger, mos, lav B eller F.

Hvor der i herbariet ligger flere eksemplarer under vedkommende nr., er de forskellige eksemplarer betegnede henholdsvis ved tilføjelse af et tal for karplanterne og et bogstav for algernes vedkommende (f. eks. Hb. 18, 2.; Hb. 347, E). I hb. B har jeg selv kun havt anledning til at forsyne karplanterne med numre, her betegnes de forskj. eksemplarer ved a, b, c etc. Alger, mos og lav, der tilhører herb. (Gunn.) B, er ordnede kronologisk efter tidsangivelserne paa plantearkene. Rækkefølgen betegnes for algernes vedkommende med store bogstaver, for mosenes og lavenes ved tal, f. eks. Alger B, A, Lav B, 1, Mos B, 1. De enkelte eksemplarer af hver art er inden algerne betegnede ved tal, f. eks. Alger B, A 1, for lavenes og mosenes vedkommende er de ei nærmere betegnede.

A. Gunnerus' botaniseren ved Trondhjem

(navnlig 1764—1766).

For at man kan faa et nogenlunde klart overblik over vegetationen omkring bispegaarden Berg ved Trondhjem paa Gunnerus' tid, skal i det følgende anføres de planter, der i Gunnerus' herbarium og flora angives at være fundne der:

Asperugo procumbens (Hb. 508, 4: „Funden i Sandaakeren paa Berg d. 6.*) Aug. 1764“ — cfr. Fl. 508: *In prædio Berg inter segetes*. Paa arket i hb. l. c. er først skrevet: „Nr. 22 NB. NB. An *Echium an Myosotis lappula*. En Urt lignende *Myosotis* med mørkeblaa Blomster med *stipulis* eller rettere Froehuse (under dette er tilskrevet: „*calycibus*“) lignende *stipulis*.“ Det rigtige navn og nr. er derpaa tilsat.

Viburnum Opulus (Hb. 7, 1: Berg den 9. Julii 1764, cfr. Fl. 7: *in valle prædii* Berg, *vulgo*: Kudalen. Findes nu ialfald flere-steds mellem Berg og Jonsvandet (se Storm l. c. II).

Viola (= *Campanula*) *rotundifolia* (Hb. 362, 7: Berg d. 27. Jul. 1765. Sammenlign paaskriften: „Berg mense Julio 1766. Nr. 362 *Campanula rotundifolia*“ paa bagsiden af Alger B, G. 3. (se under Lenvigen 23. juni 1770 i afsnit C).

Ornithogalum luteum (Hb. 79, 5: Berg — forekommer endnu paa dette sted).

Juncus conglomeratus (Hb. 473: „Berg d. 1. Juli 1766, cfr. Fl. 473: *in prædio* Berg).

Rumex Acetosa (Hb. 167, 1: Berg den 17. September 1764).

*) Hvis datum er rigtig, kan planten ei være taget af Gunnerus personlig, da han paa den tid visiterede i Dalernes provsti, cfr. næste afsnit (B).

Apium graveolens. (Paa bagsiden af Hb. 265, 5: „*Saxifraga stellaris*“ staar overstrøget: „Nr. 496: *Apium graveolens* — paa Berg.“ Planten er ei vildtvoksende i Norge.

Stellaria graminea (Hb. 237, 1: „Funnet i Haven paa Berg d. 10. August 1765.“ — *Stachys sylvatica* (Hb. 70: „Dul. Funden i Homlehaven i Koudalen (over er skrevet Berg“) „d. 3. Augustus“ cfr. Fl. 70: *In humuleto prædii* Berg, cfr. herb. Gunn. G p. 279 (anført nedenfor). Om den nu forekommer ved Berg er tvivlsomt. Ifølge Storm (l. c. II.) skal den være sj. paa Indstrinden og Byaaesen, men ellers almindelig i omegnen ved T.hjem, saavel paa Opstrinden henimod Jonsvandet som søndenfor byen henimod Selsbak.

Arabis thaliana (Hb. 495, 2, cfr. Fl. 495: *in prædio* Berg, *ubi a me infra montem, cui ædes superstructæ, sæpius lecta*. Vistnok endnu paa denne lokalitet.

Vicia sativa (Hb. 77, 1: Berg den 5. Augustii 1765. Hb. 77, 2: „d. 3. Aug. Berg.“)

Matricaria inodora. (Hb. 589, 1: under navnet: *Anthemis arvensis*: „Barbragræs den 8. August funden paa Berg“).

Betula nana (Hb. 419, 1: „I Myren opefter til Blessevold, cfr. Fl. 419: *In pascuis prædii* Berg *versus* Blessevold. Endnu paa høiderne ovenfor Berg).

Pinus Abies (Hb. 39. „Frougran i Bergs Udmark.“ Et*) henviser til en vedføiet gren med bemærkningen: „en herlig balsam-Lugt.“

Juniperus communis (Hb. 280, 1: „Berg den 25. Junius.“)

Osmunda Lunaria (Hb. 185,*) 6: „Berg d. 11. Julius,“ cfr. Fl. 185: *in prato prædii* Berg *infra montem, cui ædes superstructæ sunt, ubi eam a. 1764. mense Julio cum sua fructificatione observati*. Findes endnu sammesteds. Storm l. c. I. p. 5).

Polypodium fragile (Hb. 635, 2, benævnt *Acrosticum ilvense*, „Berg.“)

Aira cespitosa (B 22 & 23: „Berg mense Julio) som foreg.

Poa trivialis (B 51, a, b, c).

Festuca rubra (B 57: Berg: mense Julio).

Chenopodium aristatum (B 94—96: *ex horto* Berg 27. Aug. 1764).

*) Kun aftryk af eksemplarerne er tilbage.

Allium senescens hort. Berg (B 100).

Hysopus officinalis L. (B 136. „Isop af Haven d. 20. Septbr. 1764.“)

B 139: „Funnet i Haven paa Berg den 10. Augusti 1765.“ Kan neppe være andet end en meget bredbladet og grov form af *Mentha arvensis* L.

Paa bagsiden af B 246: (*Salix glauca*, Tranø 27. juni 1776) er skrevet: „Skoustud“ — Skogstut eller Sløikestut — og nedentil: „Funden paa Berg den 14. Juniius 1765.“

I den gamle foliant, paa hvis blade der er fastklæbet planter, der synes at have været Gunnerus' ældste herbarium (Gunn. herb. G), angives følgende planter at være samlede ved Berg:

S. 8: *Anthyllis Vulneraria*, cfr. Fl. 88: *In pascuis siccioribus prædii* Berg.

S. 12: *Draba incana*, cfr. Fl. 3: *Habitat cum prægressa* (o: *Draba verna*) *in pascuis prædii* Berg. Den findes neppe nu paa denne lokalitet (Storm l. c. I.), men fleresteds ellers ved Trondhjem, f. eks. paa Ladehammeren og Byaasen.

S. 163: *Pyrola rotundifolia* „Souspræg: Dan. Wintergrøn,“ cfr. Fl. 119: *In prædio* Berg *in campis sylvaticis umbrosis*.

S. 179: *Anemone nemorosa* „Hvid Simre — Sinsakermyren, Steene, Berg.“

S. 179: *Caltha palustris*.

„ *Carex vulgaris* Fr. (forma, ekspl. omtr. ødelagt).

S. 214: *Veronica arvensis* „Berg den 5. Augustii i Haven 1765.“ = *V. agrestis* L. (*V. arvensis* er sj. ved selve Trondhjem, saaledes sparsomt paa Ladehammeren (Storm). *V. agrestis* har Storm i det trondhjemske kun seet sparsomt paa ballast. Jeg erindrer dog at have fundet den som ugræs i haver i Ørkedalen, Levangerskogn og paa Frosten).

S. 279: „Kaldes Dull. Fundet i Homlehaven ved Kudalen paa Berg den 3. Augustii 1765,“ cfr. *Stachys sylvatica* ovenfor.

S. 333: *Chenopodium album* (uden navn) Berg den 6. Agt. 1765. „I haven“ (paa Berg). Hermed kan sammenlignes Hb. 150, 2, der foruden *Phleum alpinum* L., indeholder to andre planter, der nu er omtrent ganske tilintetgjorte. Til resterne af den ene

af disse hører utvivlsomt paaskriften: „Meller d. 8. Agust funden paa Berg“ (Melle = Melde. *Chenop. album* L.

S. 57: *Gnaphalium uliginosum* (benævnt *Chenopodium maritimum*) „af Haven d. 4. Oct. 1764.“

S. 65: *Verbascum Blattaria* — af have d. 4. Oct. 1764.

I *Fl. Norv.* anføres fremdeles fra Berg:

Draba verna (Fl. 2: *in monte quodam prædii Berg haud procul ab ædibus copiose*. Findes endnu i nærheden af Berg, saaledes ved Kristiansten.

Cardamine pratensis (Fl. 10: *Flore pleno vidi ad viam inter Berg et Blessevoid 4. Julii 1764*.

Anthoxantum odoratum (Fl. 5: *In prædio Berg ad Nidrosiam, ubi ad finem Maji et init. Junii floret*).

Aconitum septentrionale (Fl. 14: *In pascuis nemorosis prædii Berg*).

Rhamnus Frangula (Fl. 18: *In pascuis prædii Berg*. Neppe nu ved Berg, men fleresteds ellers ved T.hjem, f. eks. paa Ladehammeren og Stenberget).

Marchantia polymorpha var. III (Fl. 19 C: *in prædio Berg. ad piscinas Juxta piscinam superiorum*. Hb 19 paaskrevet: *Marchantia polymorpha Varietas tertia Linnæi*, bestaar af en opklæbet plante med to frugter samt tre enkeltvis opklæbede frugter af den nævnte art.

Desuden findes ogsaa i Hb. to andre ark under samme nr. og navn, rigtig bestemte. Paa det ene er fastklæbet en daarlig vedligeholdt tue af den nævnte art med frugter og hanorganer; paa det andet en tue med en ung frugt af arten, men nedenfor denne en liden *Sphagnum* tue.

Mnium annotinum (Fl. 336: *Habitat in prædio Berg in ligno ad piscinam, it ad pontem ambulacri bergensis*, Hb. 336 (uden tilføielse af findested) udgjør en fastklæbet tue af *Webera cruda* Schimp. med to unge kapsler. Conf. Fl. 673: *Mnium crudum: Habitat in prædio Berg ad piscinas*).

Centunculus minimus (Fl. 390: *Habitat copiose ad piscinam supremam prædii Berg, ubi a 1766 mense Majo & initio Junii flo-*

rebat. Hb. 390 rigtig bestemt, men uden angivelse af voksested og rimeligvis ei samlet af Gunnerus selv. Planten vides hverken at være funden paa nævnte sted eller andetsteds i Trondhjems omegn, siden Gunnerus' tid).

Potamogeton natans (Fl. 399: *Habitat in duabus piscinis superioribus prædii Berg, ubi 8. Junii 1766 cum fructu lectum est.*

Bryum pomiforme (Fl. 1008: *Habitat in prædio Berg ad pontem & alibi passim in umbrosis, tempore verno sæpius lectum.* Hb. 321 (Fl. 321 er *Satyrium repens*) er en af møl næsten aldeles fortæret liden tue med et par i limet indleirede unge frugter af, som det synes, *Philonotis fontana* Brid.)

Empetrum nigrum (Fl. 12: *Ad Nidrosiam vidi in monte Houen prædii Berg sito.*

Potentilla verna (Hb. 51, 6: „Houen d. 10 Juli 1769.“ Overstrøget nr. 479 *Saxifraga rivularis* og tilskrevet *Potentilla verna*).

Linum catharticum (Fl. 86: *Habitat copiore in monte pascuorum prædii Berg, vulgo: Houen.*

Arenaria serpyllifolia (Hb. 564, 2: Berg-Houen d. 10. Aug. 1765. Navnet er rettet fra *Linum catharticum* — cfr. Fl. 564: *Habitat in Houen, pascuorum prædii Berg copiose.*

Stellaria biflora (Fl. 91: *Habitat cum Lino cathartico et Polytricho communi in monte Houen,* pascuorum prædii Berg, ubi a me aliquoties reperta est, mense Julio florens; alias in alpi-bus quærenda).*

Thymus Acinos (Fl. 158: *In monte Houen pascuorum prædii Berg, synes nu især at forekomme langs fjorden (Bynæsset, Ladehammeren og østover), men ialfald at være sj. i de indre trakter).*

Acrosticum septentrionale (Fl. 206: *Habitat copiosissime in rimis montis Houen prope sepes prædii Berg.*)

Acrosticum ilvense (Hb. 635, 3: „Houen d. 1 Juli 1764.“ *Lichen tartareus* (Fl. 299: *Habitat in montibus e. g. Houen prædii Berg.* Hb. 209 indeholder 3 tuer, ved hver af dem er skrevet „n. 1“ desuden et „n. 1“ uden nogen tilsvarende tue. Under disse 3 tuer staar: „n. 1 *Lichen tartareus*, Byttelet *Svecor.*

*) Beror rimeligvis paa en forveksling for Hb. 505, 4: *Sagina procumbens* nedenfor.

Crusta sterilis, *Lecanoræ tartareæ* (L.) Ach. Længere nede er fastklæbet en ganske liden tue, med „n. 2“ skrevet paa hver side, samt nedenfor: nr. 2, *Lichen parietinus*. (Ubestemmelig?) Til høire for denne en anden liden tue „n. 3“ og under denne: „n. 3 *Lichen rangiferinus*“, *Cladonia rangiferina* (L.) Hoffm. Arket bærer desuden paaskriften: „Alle tagne paa Houen“.

Lichen paschalis (Fl. 268: *In monte Houen ad sepes prædii* Berg. I Hb. 268 flere ekspl. som det synes alle rigtig bestemte *Stereocaulon paschale* (L.) Se „Fjeldvigen d. 11 mai 1767“ i afsnit C).

Lichen cocciferus (Fl. 359: *In monte Houen prædii* Berg. Ei i Herbariet, men ifølge Kindt alm. ved Trondhjem.)

Lichen islandicus (Fl. 425: *In monte Houen pascuorum prædii* Berg. I Hb. 425 flere ekspl. rigtig bestemte *Cetraria islandica* (L.) Fr. Se „Kjelvig d. 31 juni 1767“ i afsnit C).

Sagina procumbens (Fl. 505: *In monte Houen pascuorum prædii* Berg, cfr. Hb. 505, 4: Forst er skrevet: N. 28 NB. NB. *Stellaria biflora* — derpaa *an biflora?* — Alt er senere overstrøget og nndentil er skrevet: *Sagina procumbens*, „Houen d. 9. Aug. 1765“).

I herb. Gunn. G anføres S. 203: *Draba incana* (uden navn), „Homoen d. 25 Juli 1765“ cfr. ovenfor (pag. 102 ved angivelsen for Berg fra dette herb.) S. 207 „Houen d. 25 Juli 1765“ — følgende planter uden navn: *Sagina procumbens*, *Arenaria serpyllifolia* *Calamintha Acinos*.

Fremdeles anføres i Flora Norv. for Berg:

Cardamine amara (Fl. 43: *In prædii* Berg).

Veronica Chamædrys (Fl. 47: *In prædio* Berg *ad ædes*.)

Chrysoplenium alternifolium (Fl. 54: *Juxta senturiginas in prædio* Berg).

Campanula latifolia (Fl. 55: Kudalen, *prædii* Berg. Neppe nu paa dette sted, men ellers hist og her i byens omegn navnlig fra Sluppen og videre sydover gennem Tiller. (Storm l. c. I).

Epilobium montanum (Fl. 56: *In monte quodam prærupto prædii* Berg *graminibus et muscis viduato cum Achillea millefolio*).

Geum urbanum (Fl. 63: *Ad ædes prædii* Berg *et in hujus agris*).

Epilobium palustre (Fl. 71: *In humidis prædii* Berg).

Pisum arvense (Fl. 76: *In agro prædii* Berg *vulgo*: Sanden, *ubi h. a. d. 5. Aug. 1765 plura legi exemplaria cum floribus et immaturis leguminibus*).

Pedicularis palustris (Fl. 87: *In prædio* Berg *ejusque pascuis hinc illinc nimis copiore habitat*).

Mentha arvensis (Fl. 114: *In agro quodam prædii* Berg *copiosissime*. Synes nu at være alm. ved Trondhjem (se Storm l. c. II).

Pyrola uniflora (Fl. 122: *In prædio* Berg. Neppe nu paa dette Sted, men ellers teml. alm. i byens omegn).

Paris quadrifolia (Fl. 129: *In pascuis prædii* Berg).

Clavaria fastigiata Fl. 132: *In prædio* Berg *inter muscos, ubi mense Augusto 1755 post multas pluvias a me reperta est*).

Hieracium umbellatum (Fl. 138: *In prædio* Berg.

Viola biflora (Fl. B41: *In prædio* Berg).

Potentilla norvegica (Fl. 145: *In prædio* Berg *copiose reperitur ex horto meo, est arbitror, sponte disseminata*. Er nu sjelden ved selve T.hjem f. eks. paa Lademoen og flere steder paa Indstranden (Storm).

Melampyrum pratense (Fl. 147: *In prædii* Berg *sub Junipero*).

Lolium temulentum (Fl. 163: *in agris prædii* Berg. Er af Storm (notitser II 37) ei fundet andetsteds ved T.hjem end i agre i Kropdalen (nær Sluppen) sammen med andre i byens omegn sjeldne og tilfældig indførte ugræsplanter. Jeg erindrer at have fundet den i Ørkedalen og Størdalen, Storm anfører den ogsaa for Bynesset.

Anemone hepatica (Fl. 168: *In prædio* Berg *ejusque pascuis*. Den findes endnu paa dette sted og er overhovedet almindeligst paa byens østside. Storm I 25).

Convallaria majalis (Fl. 129: *In prædii* Berg, cfr. tilføielsen ved hb. 179, 1: „Nok af den paa Berg ved Bakkegjerdet (?)

Scabiosa arvensis (Fl. 186: *In prates prædii* Berg).

Scabiosa Succisa (Fl. 187: *In subhumidis prædii* Berg).

Euphorbia helioscopia (Fl. 189: *In horto et agro prædii* Berg.

Mehemilla alpina (Fl. 193: *In pascuis montosis prædii* Berg).

Neppe nu mere i byens umiddelbare omegn.

Lichen aphthosus (Fl. 208: *Hoc anno 1766, jam 1 Martii in monte pone aedes prædii Berg a me lectus.* I Hb. 208 flere eksplr. rigtig bestemt: *Peltigera aphtosa* (L). Se under „Dragaasen“ i afsnit B).

Heracleum Sphondylium (Fl. 218: *In pascuis prædii Berg*).

Chrysanthemum Leucanthemum (Fl. 219: *In pascuis et pratis prædii Berg*.)

Anthemis Cotula (Fl. 220: *In prædii Berg & alibi frequens.* Ei ellers angivet for Trondhjem).

Nardus stricta (Fl. 221: *In prædio Berg in sterilibus sæpe cum Lycopodio complanato*).

Thymus Serpyllum (Fl. 233: *In pascuis prædii Berg.* Fin-des neppe længere paa denne lokalitet, men fra Ladehammeren og videre østover (se Storm l. c. I 19).

Asplenium Trichomanes (Fl. 281: *In rimis petrarum in prædio Berg ad Nidrosiam*).

Andromeda polifolia (Fl. 293: *In prædio Berg ejusque pascuis*).

Centaurea Cyanus (Fl. 303: *Inter segetes in prædio Berg.* Nu teml. sj. ved T.hjem. I mængde i Kropdalen (Storm).

Peziza cyathoides (Fl. 328: *Habitat copiose tempore verno in prædio Berg ad locum vulgo Smidjen it haud procul ab ædi-bus in solo fertili*) & *in stercore bovino*.

Ajuga pyramidalis (Fl. 343: *In pratis prædii Berg*).

Plantago media (Fl. 345: *In prædio Berg.* Nu i største mængde ved Kristiansten, ellers ei alm. ved Trondhjem).

Galeopsis Ladanum (Fl. 354: *In prædio Berg.* Hb. 354 er *Galeopsis Tetrahit* L.).

Agaricus clavus (Fl. 364: *In prædio Berg, post pluvias lectus*).

Agaricus cinnamomeus (Fl. 365: *In prædio Berg, in loco stercorato mense Majo lectus*).

Equisetum fluviatile (Fl. 384: *In valle prædii Berg, vulgo Kudalen, in loco aquoso*). *Carex acuta* (Fl. 387, β , *nigra verna vulgaris* — *in pratis prædii Berg*).

Cerastium vulgatum (Fl. 392: *In prædio Berg*).

Raphanus Raphanistrum (Fl. 415: *In agris arenosis prædii Berg, per aliquot annos observatus inter hordeum*).

Ranunculus reptans (Fl. 434: *In prædio* Berg).

Phalaris phleoides (Fl. 465: *In tectis stubulorum prædii* Berg *et alibi in prates* (= *Phleum phalaroides* Koehl.). Planten er ellers med sikkerhed kun funden i de sydlige lavere dele af landet, hvorfor Gunnerus' angivelse turde være tvivlsom.

Ranunculus polyanthemus (Fl. 468: *Legi in pratis prædii* Berg.) Angives ogsaa af Blytt for Trondhjem, men noget specielt voksested der kjender jeg ikke.

Stellaria Holostea (Fl. 490: *Habitat in pratis prædii* Berg *cum Stellaria graminea.*) Planten er kun funden med sikkerhed paa vestlandet, saa at angivelsen rimeligvis beror paa en forveksling.

Avena elatior (Fl. 492: *In pratis prædii* Berg.) Paa dette sted findes den neppe længere nu. Som ellers holder den sig ved Trondhjem nær strandkanter. Dog har Storm fundet den fjernt fra Stranden paa Bynesset og i Leinslien.

Fl. 507: *Poa angustifolia.* *In pascuis prædii* Berg. Under dette nr. og navn i hb. former af *Poa trivialis* & *pratensis*.

Ranunculus auricomus (Fl. 493: *In prædio* Berg).

Sisymbrium Irio (Fl. 511: *In horto prædii* Berg, *inter olera.*) Hb. 511, er ifølge Blytt (Randbem. i *Flora Norvegica* Krist. Univers.-bibl.). *Nasturtium palustre* D C. Denne er nu temmelig sj. ved Trondhjem. Jeg erindrer at have fundet den forhen paa Bratøren samt ved skibsdokken og ved Bakke, hvor den nu efter Storm skal være forsvundet. Storm anfører den tillige for Grilstad.

Agaricus Georgii (Fl. 517: *In prates prædii* Berg, *mense Septembri lectus*).

Trifolium agrarium (Fl. 529: *In siccioribus presertim arenosis: in agro prædii* Berg: *vulgo Sanden lectum.*) Fandtes forhen paa Ladehammeren, hvor den nu er forsvunden. Jeg erindrer at have seet den paa Bratøren, hvor den holdt sig i flere aar, men nu synes forsvundet ved anlæggenes forandring, samt paa dyrket mark i Ørkedalen. Dens forekomst ved Trondhjem er neppe anderledes end tilfældig.

Byssus Jolytus (Fl. 551: *In prædio* Berg *in fruticeto*).

Bryum pyriforme (Fl. 561: *Habitat in prato prædii* Berg *versus Gløshouen*). Hb. 561: *Bryum pyriforme* under den øverste

tue, *pomif*⁴ under den nederste. Papiret bestaar af den ene længdehalvdel af et halvark, hvorpaa der findes fastsyet mange forskellige sager: Øverst en tue („*Bryum pyriforme*“), som foruden en eller to levermosarter indeholder en kapsel af en *Bryum* (*Br. capillare* L.?) og flere straa af *Bartramia ithyphylla* Brid., hvoraf 1 frugtbærende.

Under denne en ganske liden tue med et par kapsler af *Bryum capillare* L.?⁵ og et par umodne frugter af *Ceratodon purpureus* Hüb.

Nedenfor denne til venstre en tue, hvori flere eksemplarer af *Eucalypta ciliata* Hoffm., den ene med fuldstændig frugt, de øvrige med kapselstilke.

Til høire for denne en ganske vakker frugtbærende tue af *Bryum caespiticium* L. indsprængt med andre arter.

Længst nede en tue („*pomif*“) af *Bartramia ithyphylla* Brid. c. fr.).

Juncus bulbosus (Fl. 567: *In pascuis prædii* Berg).

Bromus tectorum (Fl. 586: *In agris prædii* Berg *inter arenam et in tectis*). Hb. 586, 1 med paaskrift „Tonning“ kan ei være andet end et ungt eksemplar af *Br. arvensis* L. Hb. 586, 2 er et gammelt eksemplar af *Festuca elatior*, cfr. derimod Blytt Norg. fl. p. 151: Gunn. Hb. 586 (*Bromus tectorum*) er intet andet end *Bromus secalinus* L.

Bromus arvensis er funden tilfældig ved byen paa jernbanetomterne og ved Grilstad (Storm).

Alopecurus geniculatus (Fl. 605: *In pratis prædii* Berg).

Poa annua (Fl. 608: *In prædio* Berg).

Adoxa moschatelina (Fl. 616: *Legi eandem non tantum in horto prædii* Berg, *non, quantum scio, satam, sed et extra eundem*). Er neppe ellers funden i Trondhjems stift.

Mnium fontaneum (Fl. 673: *In prædio* Berg *ad fontes*). Hb. 673 „Borchgr.“*) *approb. Linnæo* indeholder en tue af den nævnte art (= *Philonotis fontana* Brid.) med to frugter.

Avena pratensis (Fl. 716: *In prædio* Berg). Endnu alm. paa østsiden i Smaabergene, ved Kristiansten etc.

*) Om dennes plantefund ved T.hjem se iøvrigt afsnit D.

Agaricus Apicii (Fl. 804: *In siccis sterilibus, in prædio Berg lectus*).

Mucor Embolus (Fl. 882: *In lignis putrescentibus aëri expositis, in prædio Berg et alibi visus*).

Lycoperdon Carpobolus (Fl. 998: *In prædio Berg, tempore autumnia 1767 lectum, habitat in lignis putrescentibus*).

Agaricus (Cæsarius) Fl. 1000: *In pascuis prædii Berg tempore verno 1766*).

Veronica hederifolia (Fl. 1015: *In horto et agro prædii Berg visa*. Ei mere gjenfunden og sandsynligvis kun tilfældig indført ved havefrø, se Blytts Norg. fl. p. 786).

Lycoperdon epidendrum (Fl. 1042: *In lignis antiquis, in prædio Berg lectum*).

*Ornithogallum minimum**) Fl. 1114: *In valle Kudalen prædii Berg cum Ornithog. luteo*. Vides ei ellers at være funden ved Trondhjem.

Pulmonaria angustifolia (Fl. 1115: *A me etiam in horto bergensi**) a. 1764. *tempore verno florens observata* — Hb. 1115 uden angivelse af voksested. Planten er ei funden vildtvoksende i Norge.

Blessevold.

Vicia Cracca (Hb. 113, 1: *Stalice Armeria*) paa bagsiden: „N. 536“ (Fl. N.: 356). *Cracca* — „Bless. d. 4. Jul. 1766.“

Lycopsis arvensis (B 77. „Funnet paa Bløsevol d. 4.“ Agusti 1765).

Carduus heterophyllus (uden navn: herb. Gunn. G S. 93—94. „Funnet paa Bløsevol den 4. Agust 1765.“

Veronica officinalis (paaskrift som foreg.)

Retgjerdet.

Orchis bifolia (Fl. 28: *In prædio Reetgjerdet*).

*) Dyrkede planter, tagne i Gunnerus' botaniske have paa Berg (cfr. pag. 57) nævnes i P. D. Baades ovenfor omtalte afhandling om i vedk. skr. IV. trondhjemske haveplanter (cfr. ovenfor pag. 83. Desuden ligger der blandt de Gunneriske samlinger adskillige ark, der ved sin paaskrift viser sig at indeholde planter dyrkede paa Berg, særlig i herb. Gunn. E (dyrkede planter fra en eller anden have, se min oversigt over de bot. saml. i forr. aarskr. pag. 77.

Tungen.

Agaricus piperatus (Fl. 896: *In sylva prædii* Tungen).

Gløshaugen nær Berg ved Trondhjem.

Vicia sativa (Hb. 77, 2. „Gløshouen 3. Aug.“)

Pisum arvense (Hb. 76, 2: „*Pisum sativum* graa Erter“ ved det ene af eksemplarerne, ved det andet: *Pisum arvense* — „Gløshouen“ — cfr. Fl. 76: *In agro Gløshouensi, Berg & vicino, ubi h. a. 1765 d. 5. & 6. Aug. plura legi exemplaria cum floribus et immaturis leguminibus*).

Chrysanthemum segetum (Hb. 622, 1: Gløshouen *ex agro* d. 28. Aug. 1764, Hb. 622, 2: „Tagen af Ageren d. 9. September.“ Hb. 713, 6 („*Carex elongata* = *C. canescens*) paa bagsiden: „n. 330: *Chrysanthemum segetum* — nedentil: „Gløshouen *in agro* d. 21. Aug. 1764,“ cfr. Fl. 622: *Per aliquot annos visum in agris Gløshouensibus ad Nidrosiam*. Findes nu sjelden og kun tilfældig i agre ved Trondhjem (Storm) og i Ørkedalen.

Solanum Dulcamara (Fl. 23: *In Gløshouen*). For *Solanum Dulcamara* kjender jeg intet voksested ved selve Trondhjem, men ifølge Norges flora er den ei sj. i Trondhjems stift, den findes saaledes paa flere steder i Ørkedalen.

Carex panicea (Fl. 325: *In Gløshouen ad sepes prædii* Berg).

Agrostemma Githago (Fl. 624: *In agris Gløshouensibus*).

Agrostemma Githago er nu temmelig sj. som ugræs i agre ved selve byen, f. eks. Lademoen (Bryn), Kropdalen (Storm), Bratøren paa ballast.

Sherrardia arvensis (Fl. 1018: *In agro Gløshouensi Bergæ vicino a. 1764 visa mense Julio florens, cæterum a me non observata*. For henved 10 aar siden bemærkedes et par eksemplarer paa Bratøren, hvor den nu er forsvunden paa grund af jernbaneanlæggene. (Vollabækken 1905)

Paa bagsiden af Alger C, H (*Peloetia canaliculata* L.) Desne et Thur staar: „Gløshouen den 22. Septb. 1765.“ Nr. 601 (Fl. Norv. 601 er *Polygonum Persicaria* L.)

Lycopsis arvensis (Fl. 498: *In prædio* Narum ☉: Nardo, Bergæ vicino, haud longe ab ædibus).

Rhamnus Frangula (Fl. 18: *In Valene et in prædio* Hoeggen).

Stene*) ved Trondhjem (paa Opstrinden).

Planter fundne af gaardens eier (dr. Henrici), se pag. 82.

Vicia sylvatica (Fl. 16: Stene ad Nidrosiam. D. D. Henrici). Om den nu forekommer her, ved jeg ikke; af voksesteder ved T.hjem kan nævnes Jonsvandet, Bakaunet og Ladehammeren (cfr. Storm I. & II.: I nærheden af Graakallen, ved Tempervold og i Rundheja).

Thalictrum alpinum (Fl. 41: *Missa mihi etiam est hæc planta a Dn. D. Henrici ex prædio ejus Stene, digitum 1½ alta, quam tamen altitudinem rarius assequitur.* Endnu ifølge Storm paa byens østside fra Stene til Jonsvandet paa et par steder.

Ornithogallum luteum (Fl. 19: *In prædio Stene, ubi a possessore D. D. Henrici lecta est et aliquoties viva mecum communicata).* Endnu paa denne lokalitet.

Montia fontana (Fl. 80: *In prædio Stene a D. D. Henrici lecta et inde initio August h. a. 1765 mihi missa).*

Pyrola secunda (Fl. 120: *In prædio Stene, ubi a D. D. Henrici reperta et aliquoties viva mihi missa est),* cfr. Hb. 120: „Stene d. 7de Juli 1764.

Pyrola minor (Fl. 121: *In prædio Stene ad Nidrosiam ubi a D. D. Henrici aliquoties lecta et mecum communicata est).* Hb. 121 = *Pyrola secunda* L. *P. minor* L. findes dog paa flere steder paa byens østside henimod Jonsvandet.

Pyrola uniflora (Fl. 122: *In prædio Stene D. D. Henrici.* Paa østsiden især alm. i Jonsvandstrakten).

Ophrys ovata (Fl. 127: *In prædio Stene ad Nidrosiam a D. D. Henrici reperta),* cfr. Hb. 127, 1: „Steene d. 7. Julii 1764.“ Er nu sj. ved T.hjem — saaledes i Dævehavnen og ved Rotvold (Storm) samt i Saksviken.

Anthericum ossifragum (Fl. 136: *Lectum est a D. D. Henrici in prædio ipsius Stene).* Endnu paa Opstrindens og Byaasens fjeldmyre.

Melampyrum sylvaticum (Fl. 147: *In prædio Stene, D. D. Henrici).*

*) Dyrkede planter fra Henricis have paa Stene anføres i Baades afhdl. om trondhjemske haveplanter og indeholdes i Gunn. herb. E.

Anemone hepatica (Fl. 168: *In prædio Stene ejusque pascuis, ubi tam a me quam a D. D. Henrici lecta est*, cfr. Hb. Gunn. G. p. 179 „Stene“). Se under „Berg.“

Convallaria verticillata (Fl. 181: *In prædio Stene D. D. Henrici*, cfr. Hb. 181, 3: „Steene d. 7de Julii 1764.“) Den er endnu almindelig paa byens østside.

Anthericum calyculatum (Fl. 190: *In prædio Stene D. D. Henrici*. Cfr. paaskriften paa bagsiden af Alger C, D 2: „190 *Anthericum calyculatum* Stene.“ Hb. 190 = *Tofieldia borealis* Wbg.) Denne forekommer endnu ved Stene og Stokkan paa Opstrinden.

Cardamine hirsuta (Fl. 195: *In prædio Stene tam in horto sponte crescens quam extra eundem in humo atra subhumida a. D. D. Henrici reperta et mihi etiam in locis natalibus monstrata*. I Gunn. herb. G er planten fastklæbet uden navn s. 190 med paaskrift: „Stene d. 25. Juli 1765.“) I byens nærhed er den, saavidt jeg ved, kun funden i Rundheja og ned mod Bynesveien (Storm) samt paa Vasfjeldet.

Orobus vernus (Fl. 236: *a. D. D. Henrici in prædio ipsius Stene lectus*. Paa forsiden af Alger C, E 2 (= *Gigartina mamillosa* I. G. Ag.) er overstrøget: N. 236 *Orobus vernus*, og paa bagsiden ligeledes overstrøget: „Steene den 7. Julii 1764. Florerer først om vaaren tilligemed *Tussilagine* og *Anemone Hepatica* Henrici.“) Forekommer endnu især paa byens østside: Tømmerholt, Blaklien, Bleken etc. (Storm), Bakaunet.

Convallaria Polygonatum (Fl. 248: *In prædio Stene ad Nidrosiam*). Endnu almindelig paa østsiden, f. eks. ved Tomsæt og Blaklien (Storm).

Jungermannia epiphylla (Fl. 838: *Habitat in prædio Stene ad Nidrosiam, unde mihi missa est d. 30. april a. D. D. Henrici*. Hb. 838 udgjør et opklæbet eksemplar, sandsynligvis indeholdende flere individer af arten (= *Pellia epiphylla* N. v. Es.) med en frugtstilk og fuldstændig frugt).

Lithospermum officinale L. (B 79: „*Lithosperm. s. Milium solis*, Af Hr. Doctor Henrici Have.“) Den er i senere tid kun funden som tilfældig ugræsplante ved T.hjem — saaledes i Kropdalen af Storm.⁷ Det samme er ogsaa tilfældet med *Lith. arvensis*, som jeg

for ca. 15 aar siden bemærkede paa Bratøren, og Storm endnu i 1885 fandt ved jernbanetomterne.

Thymus acinos L. (B 140. bl. 12. — „*Thymus acinos*. D. Henr.“ Et blad af et lidet hefte, der indeholder flere planter, hvoraf de fleste synes at være samlede af Gunnerus selv paa forskellige steder og til forskellig tid.)

Smlgn. ogsaa Hb. 127, 7: Navnet øverst paa bagsiden, skrevet med Gunnerus' sædvanlige skrift; overstrøget er *Chenopodium — Calamintha montana*. Som stedsangivelse staar: „Stene d. 3. Jul. 1764.“) Synes nu især at holde sig nær fjorden fra Ladehammeren og videre indover.

Paa bagsiden af Hb. 720 (*Carduus lanceolatus* fra Tjøtø 1770) er skrevet: „Stene N. 159 *Nanunculus* (skrivfeil for *Ranunculus*) *acris*.“

I *Fl. N.* angives desuden for Stene uden nærmere angivelse, naar og af hvem planterne er fundne:

Aconitum septentrionale (Fl. 14: *In pascuis nemorosis prædii* Stene).

Marchantia polymorpha (Fl. 19: I Hb. 3 eksplr. rigtig bestemt). *Chrysosplenium alternifolium* (Fl. 54), *Galeopsis Ladanum** (Fl. 354, Hb. 354 = *Galeopsis Tetrahit* L.), *Epilobium palustre* (Fl. 71).

Vaccinium Oxycoccus (Fl. 72: Stenemyren *ad Nidrosiam*).

Anthyllis Vulneraria (Fl. 88: *In pascuis siccioribus prædii* Stene).

Pyrola rotundifolia (Fl. 119: *In campis sylvaticis umbrosis in prædio* Stene).

Hieracium umbellatum (Fl. 138: *In prædio* Stene).

Viola biflora (Fl. 141).

Melampyrum pratense (Fl. 146).

Euphorbia helioscopia (Fl. 189: *In agris et hortis e. g. in prædio* Stene).

Foruden de ovenfor fra dette hb. anførte angives ogsaa følgende i Gunn. hb. G at være fundne paa Stene:

*) *Galeopsis Ladanum* opgives for Trondhjem af Blytt, men vides ei ellers at være funden der.

S. 10: *Pyrola rotundifolia*, *Convallaria bifolia*, *Thalictrum alpinum*, *Convallaria verticillata*. Se om disse angivelserne fra floraen ovenfor.

S. 161: *Hedysarum Onobrychis ex horto D. Henrici*. *Semine ab Oedero mihi misso flor.* d. 23. Jul. 1765.

S. 165: *Allium hortense*, d. 23. Juli 1765: *Henrici semina dante Oedero*.

S. 169: *Urtica cannabina ex horto* d. 20. Jul. 1765: *ex Horto seminibus a me communicatis*.

S. 181: *Lampsana communis* (uden navn): „Stene d. 24. Jul. 1765.“ Ved T.hjem nu sj. og tilfældig.

S. 183: *Potentilla argentea* (uden navn): „Stene *in horto*.“

S. 187: *Caryophyllata fl. luteo* (= *Geum urbanum* L.), „Steene *mense* Jul. 1765, *Tonning etiam*. Fra haven paa Stene.“ Er nu maaske hyppigst paa Stenberget langs Aasveien og paa Ladehammeren.

S. 226: *Biscutella didyma* d. 31. Julii 1765, *ex horto D. Henrici*.

Desuden kan anføres nogle herhen hørende paaskrifter paa bagsiden af planteark i algeherbariet: Alger B, D 3 (*Chondrus crispus* (L.) Lyngb., se „Valberg i Borgen d. 14. Jul. 1770“ i afsnit C) „N. 337 *Thlaspi arvense* Steene d. 7. Julii (rettet fra Junii) 1764.“ (Fl. 337 er dog *Pinus sylvestris*, medens *Thlaspi arvense* ei Fl. 306).

Alger B, G 1 (*Fucus serratus* L., se „Lenvigen d. 23. Jun. 1770“ i afsnit C) „*Scrophularia nodosa* D. Henr.“

Alger C,* D 2 (*Furcellaria fastigiata* (L.) Lamour) „*Plantago lanceolata* Steene.“

Jonsvandet.

Phleum alpinum (Hb. 150, 1: Paa bagsiden: „Siemen ved Jonsvandet d. 17. Jun.“) Forekommer paa aasene ved Jonsvandet (Storm III.)

Melica nutans (Hb. 463, 1: Paa forsiden: „Jonsvatnet d. 17. Junii 1766.“ Paa bagsiden: „Siemen ved Jonsvandet d. 17.

*) Hermed betegnes i overensstemmelse med inddelingen af Gunnerus' herbarium de planteark, der ei er forsynede med nogensomhelst paaskrift (hverken nr. eller findested og i regelen ei heller navn). Se forr. aarskr. p. 66—67).

Jun.“ Cfr. Fl. 463: *in prædio Simen ad Jonsvatnet a me lectum mense Junio*).

Sparganium simplex Huds. (Hb. 499, 1: „*Sparganium erectum — mense Jun.*“; Hb. 499, 2: „*erectum varietas non ramosa: Jonsvandet.*“) Fl. 499: *In lacu Jonsvatnet ad prædium Simen ubi utraque varietas a. 1766 initio Aug. lecta est.*) Begge arter (*simplex* & *ramosum*) findes endnu i Jonsvandet.

Aira cespitosa L. (B 24: „Siemen ved Jonsvandet 17. Juni.“)

Carex flava L. (B 205: *Carex flava*. Paa bagsiden: „Siemen ved Jonsvandet 17. Juni.“)

Salix lapponum? (B 267: Ei udviklet eksemplar: „Siemen ved Jonsvandet d. 17. Juni.“) Endnu ved Jonsvandet, især paa østsiden (Storm).

Salix nigricans Sm.† (B 268, a—d: indeholder grene af *Salices* kun tildels med hanrakler og neppe udfoldende blade, a: „*Salix — Tør-Vie Jonsv. Siemen Jun. 1766.*“, b—d: „*Salix fra Jonsvandet.*“)

Paa bagsiden af Alger B, H 3 (se under „Lenvigens pgd. d. 23. Jun. 1770“) er skrevet „No. 303 *Centaurea Cyanus*. Den 7. Aug. 1766 Siemen ved Jonsvar.det.“

Lichen cocciferinus (Fl. 359: *ad Jonsvatnet in prædio Simen*. Cfr. ovenfor under „Berg“).

Centaurea Jacea (Fl. 368: *In pratibus ad Jonsvatnet*. Om dens forekomst ved T.hjem se Storm, især I. p. 15).

Ranunculus reptans (Fl. 434: *In prædio Simen ad Jonsvatnet*).

Nymphæa lutea (Fl. 44: *Habitat rarius cum priore: Nymphæa alba* e. g. *in Jonsvatnet ad prædium Simen, ubi d. 7. Aug. 1766 ex parte adhuc florens lecta*). Begge endnu i Jonsvandet.

Cynosurus cristatus (Fl. 452). Ved Trondhjem i senere tider kun funden tilfældig paa Ladehammeren af Storm.

Jungermannia alpina (Fl. 858: *In rupibus, a me ad Jonsvatnet passim reperta*).

Rønningen ved Trondhjem.

Polemonium cæruleum (Hb. 83, 4: „Funden paa Hbr. Stivt-
amtmandens*) Gaard paa den østre Side paa Bakken 28. August

*) Stiftamtmand i Trondhjem paa Gunnerus' tid var Frederik Rantzow (1747—1766, død 1780).

1765.“ Fl. 83: *Habitat in monte prædii Rantzoviani: Rønningen ad Nidrosiam, ubi a Dn. Tonningio lectum et unde ipse h. a. 1765 plura exemplaria arcessi curavi*). Af hr. konservator Storm ofte forgjæves eftersøgt paa denne lokalitet, men findes paa nogle faa andre steder ved T.hjem, f. eks. nær Tillerbroen i Bratsberg, under Graakallen.

Paa bagsiden af Hb. 322, 5 (*Arenaria peploides* fra Carlsee 1767) er skrevet N. 588. *Vicia* — „Funden paa Stiftamtmandens Gaard, Rønningen.“

Paa bagsiden af Hb. 566 („*Hieracium paludosum*“ — omtrent ødelagt, men synes at være = *H. murorum* L.): „Stiftamtmandens Gaard d. 8. eller 28. Agusti 1765.“)

Orchis bifolia (Fl. 32: *In prædio Rønningen*).

Bromstad.

Scirpus cespitosus (Fl. 393: *In palude cespitosa prædii Brunstad* (?: Bromstad, optaget blandt „*corrigena*“ i Fl. Norv.) *ad Nidrosiam intra sepes, ubi mense Jun. 1766 ex parte adhuc florens et mense Jul. cum seminibus maturis lectus est*).

Mnium hygrometricum (Fl. 464: *Passim in sylvis præustis, nec non in pilis corii bubuli abrasis, initio Junii h. a. in prædio Bromstad ad Nidr. Hygrometrum naturale*. Hb. 464 (uden findested) udgjør en liden, ussel tue af den anførte art = *Funaria hygrometrica* H. med unge *setæ*).

Paa et andet blad af Hb. 464 („*Mnium hygrometricum*“) staar oventil overstrøget: *Marchantia polymorpha*. Halvarket indeholder 5 forskjellige *specimina* fastklæbede. I to af disse sees der et par modne kapsler og i en tredie nogle gamle frugtstilke af *Funaria hygrometrica* H.; forøvrigt bestaar de af *Ceratodon purpureus* Brid. og *Marchantia polymorpha* L. (frugt- og hanorganer); i den ene af dem sees desuden et par kapsler af *Bryum capillare* L.

Bryum cespiticium (Fl. 570: *Repperi in tectis passim, e. gr.*

Diderik Otto v. Grambow, udnævnt 8. juli 1766, forflyttet til Kristiania 15. juli 1772.

Georg Christian Oeder, udnævnt 15. juli 1772, men frataget embedet, før det tiltraadtes.

Johan Vibe von der Osten (24. septbr. 1772—1783, f. 1708, død 1800), tillige generalleitnant og kammerherre.

in prædio Bromstad. Hb. 570 (fra „Skjærstad kirkegaard 26. mai 1767“ — se under Nordlandsvisitatsen dette aar) indeholder tre fruktificerende tuer af *Webera nutans* Schimp.)

Under dette nr. og navn findes desuden i Hb. et halvark med en liden fastlimet tue med endel ikke ganske modne kapsler af, som det synes, *Webera longicollis* Schimp. (Paa grund af frugtens tilstand er dog ikke bestemmelsen ganske sikker).

Ligeledes under samme nr. og navn findes: 2 større og 1 mindre tue af *Ceratodon purpureus* Brid., samtlige mere eller mindre mølædte.

Jungermania trilobata (Fl. 573: *Habitat ad piscinam prædii Bromstad ad Nid. osiam*). Cfr. Hb. 675: „*Jungermannia an nemorosa**) (an *trilobata*?)“ udgjør en tue af *Ptilidium ciliare* N. v. Es.

Agaricus deliciosus (Fl. 999: *Ad prædium Brunstad tempore autumnii lectum*).

Grilstad.

Vicia sylvatica (Fl. 16: *Habui siccitam ex Grilstad, tum prædio perill. Suhmii*).

Aconitum septentrionale (Fl. 19: *In pascuis nemorosis prædii Grilstad*).

Orchis bifolia (Fl. 32: *In prædio Grilstad*).

Chrysosplenium alternifolium (Fl. 54: *Juxta scaturigines in prædio Grilstad*).

Veronica Chamædrys (Fl. 47: *In prædio Grilstad*).

Epilobium palustre (Fl. 71: *In humidis prædii Grilstad*).

Anthyllis Vulneraria (Fl. 88: *In pascuis siccioribus in prædio Grilstad*).

Gentiana Amarella (Fl. 95: *In prædio Grilstad, ubi a. 1764 mense August. a me lecta est florens*). Skal ifølge Storm endnu findes paa dette sted.

Pyrola rotundifolia (Fl. 119: *In prædio Grilstad in campis sylvaticis umbrosis*).

Paris quadrifolia (Fl. 129: *in Grilstad*).

Viola biflora (Fl. 141: *In prædio Grilstad ejusque pascuis*).

*) Angaaende denne se under „Dragaasen“ visitatsreisen i Dalerne 1764.

Melampyrum sylvaticum (Fl. 147: *In prædio* Grilstad).

Convallaria majalis (Fl. 179: *In prædio* Grilstad).

Euphorbia helioscopia (Fl. 189: *In prædio* Grilstad).

Ajuga pyramidalis (Fl. 343: *In pratis prædii* Grilstad).

Galeopsis Ladanum (Fl. 354: *In prædio* Grilstad, Hb. 354 = *G. Tetrahit*).

Humulus Lupulus (Fl. 358: *In prædio* Grilstad *ad pontem*).

Carex acuta β (Fl. 387: *In pratis prædii* Grilstad).

Hieracium murorum (Fl. 396: *In prædio* Grilstad).

Bryum striatum (Fl. 558: *In arboribus & saxis prædii* Grilstad *ad Nidrosiam*, Hb. 558 (uden findested) udgjør en stor, fladpresset, mølædt kage, der oprindeligt har været fastklæbet til et andet ark, af hvilket et udklippet stykke medfølger. Den bestaar af en næsten sort *Ptilidium ciliare* N. v. Es. og *Dicranum longifolium* Ehrh., begge sterile).

Vicia sepium (Fl. 585: *In prædio* Grilstad).

Anthemis arvensis (Fl. 589: *In agris prædii* Grilstad*), cfr. Hb. 589, 1 (fra Berg) = *Matricaria inodora*. Hb. 589, 2 synes ei at være samlet af Gunnerus).

Avena pratensis (Fl. 716: *In prædio* Grilstad).

Atriplex laciniata (Fl. 1011: *In littore maris passim e. g. ad prædium* Grilstad).

A. laciniata L. Fl. Sv. = *A. calotheca* Fr., er ei med vished fundet vild i Norge (cfr. Norges Fl. p. 497), hvorfor Gunnerus' angivelse rimeligvis beror paa en forveksling. Paa nævnte lokalitet er ei mig bekjendt fundet andet end former af *A. hastata* & *patula* L.

I herb. Gunn. G angives følgende planter at være samlede ved Grilstad:

S. 4: *Geum rivale*, *Melampyrum sylvaticum*, *Hydropiper aquaticum* (= *Polygonum Persicaria* L.)

S. 6: *Polypodium Filix femina* „Teisk.“

*) *Anth. arvensis* forekommer nu kun tilfældig ved Trondhjem, f. eks. paa Bratøren enkelte aar og paa plænerne i byen. Paa dyrket eng bemærkede jeg den flere aar i Støren.

Ladehammeren ved Trondhjem.

(Alle undtagen de med † forsynede arter findes der fremdeles).

Bunias Cakile (Hb. 21, 2 = „Ladehamren ved Stranden d. 1. Jul. 1764“ — cfr. Fl. 21. a. 1764 *mense Junio ad Ladehammern propter Nidrosiam, quo quidem tempore tum florebat*).

Thymus Acinos (Hb. 158, 8. Først er skrevet „N. 34 NB. an *Thymus Acinos, an Clinopodium vulgare*.“ Arket er beklippet, ved den afskaarne rand staar: „amer“ ∴ Ladehammer) 1764. Resten af arket findes B 140 (blad 2 i et hefte indeholdende fornemmelig eksemplarer af *Mentha arvensis*), hvor der i kanten nedentil staar: Ladeh. d. 1. Jul., cfr. Fl. 158: *In monte Ladehammern*).

Vicia sylvatica (Hb. 16, 2: „Under Ladehammeren“ N. 21. d. 1. Julii 1764, cfr. Fl. 16: *In monte Ladehammern ad Nidrosiam*).

† *Dryas octopetala* (Hb. 106, 8. Overstrøget paa bagsiden: „Den voxer paa Ladehammeren ved Fjæren d. 8. August 1764.“ Dette kan ei henføres til *Dryas octopetala*, der neppe kan være fundet paa dette sted.*) Gunnerus visiterede forresten paa den tid i Meldalen, hvor han fik et eksemplar af planten af stud. Junghans (cfr. Fl. 106). 1764 er maaske trykfeil for 1765, se under „Bakke“ p. 121).

Saxifraga tridactylitēs (B. 109: „Ladehammern“).

Saxifraga oppositifolia (Fl. 53: *In Ladehammern*, cfr. Hb. Gunn. G S. 344: „Ladehammer, Bergblomster, Vaarglimt, Bergkryb.“)

Anthyllis Vulneraria (Fl. 88: *In Ladehammern*, cfr. herb. Gunn. G S. 8).

† *Ononis spinosa* (Fl. 90 — Hb. n. 90 = *Ononis hircina* Jacq.) Nogen tornet form findes ei paa Ladehammern, overhovedet er ei nogen *Ononis* bemærket her i den senere tid.

Turritis hirsuta (Fl. 344: *In Ladehammern*).

Pistago media (Fl. 345: *Ladehammern*).

Phallus impudicus (Fl. 346: *Ladehammern mense Aug. a. 1765 lectus*).

Hippophae Rhamnoides (Fl. 11: *ad Lade.*) Findes endnu nordenfor Lade, dens udgangspunkt paa byens østside.

*) Den er dog funden paa Frosten ved Trondhjemsfjorden.

Bakke i Trondhjem

(ved karusdammen).

Lysimachia thyrsiflora (Hb. 82, 1: „Denne er funden paa Gaarden Bakke i en Karusdam bagenfor Husene,“ cfr Fl. 82: *In piscina prædii Bakke ad Nidrosiam*).

Ranunculus sceleratus (Hb. 84: „Bakke Karusdam d. 8. Aug. 1765.“ Nedentil: „Bakke Dam d. 8. August 1765,“ cfr. Fl. 84: *Habitat copiose cum Comaro palustri ad piscinam prædii Bakke ad Nidrosiam, ubi d. 8. Aug. 1764**) *ex parte adhuc florens a me lectus est*).

Carex vesicaria (Fl. 89: *Habitat in piscina prædii Bakke ad Nidrosiam, ubi d. 9. Aug. h. a. 1765 a me lecta est*, cfr. Hb. 89, 5: „Bakke-Karusdam,“ der dog neppe er andet end *Carex ampullacea* Good. I Blytts Norg. fl. p. 251**) heder det: „I herbariet ligger denne art (*C. vesicaria* L.) paa tre ark rigtig bestemt; under samme num. og navn paa to andre ark: *C. pallescens* og *C. panicea*.“ Af de 5 eksemplarer, der er forefundne ved ordningen, kan ialfald intet være *C. pallescens* — 2 ekspl., forsynet med lappiske navne, er noget ufuldstændigt, men kan være *C. vesicaria* L. — 4 ekspl. fra „Engan ved Røraas“ synes snarere at være *C. vaginata* Tausch. end *panicea* L. Derimod kan de øvrige (1, 3, 5) neppe være andet end *Carex ampullacea* Good.)

Alle disse planter fandtes endnu for faa aar siden paa den samme lokalitet. Nu synes paa grund af anlæggets forandring *Ranunculus sceleratus* og *Lysimachia thyrsiflora* at være forsvundet.

Axyris prostrata (Fl. 591: *Legi unicum exemplar, exeunte Augusto 1763, in prædio Bakke ad Nidrosiam et quidem in loco humido*). Rimeligvis tilfældig indført og senere forsvundet, cfr. Hartmann Skand. fl. 9, p. 280.

*) Trykfeil for 1765, da Gunn. 8. Aug. 1764 var paa visitatsreise i Meldalen, medens han til samme tid det følgende aar botaniserede ved Bakke, cfr. angivelsen i hb.

**) *C. pallescens* er rimeligvis trykfeil for *C. ampullacea*, overensstemmende med randbemærkningerne, skrevne med prof. M. N. Blytts haand. (Universitetsbibliothekets eksemplar af *Flora Norvegica*.)

Bakkestranden:

Pulmonaria maritima (Fl. 17: *Inter* Baklandet (*suburbium Nidrosiæ*) et Ladehammern, cfr. bagsiden af Hb. 432 „Fjæreportulak — Baklandet Fl. N. n. 17.“)

Endnu for faa aar siden paa samme lokalitet, dog kun i enkelte eksemplarer; den synes at ville forsvinde ved kulturen (Storm).

Stavne ved Trondhjem.

Veronica Beccabunga (Hb. 59, 2: „Øvre-Stavne Dalen.“)

Valeriana sambucifolia Mikan. (Hb. 157, 2: „Øvre-Stavne den 8de Juli 1764.“)

Phleum pratense (Hb. 60, 2: „Øvre-Stavne den 8. Juli 1764.“)*

Hesperis matronalis. (Paa bagsiden af Hb. 315, 3: *Veratrum album*).

Viola matronalis rettet til *Hesperis matronalis*: „Stavne d. 1. Juli 1764.“ Eksemplar med samme paaskrift (?: *Hesperis matronalis* — „Stavne d. 1. Juli 1764.“) B 144.

Lychnis dioica (Hb. 123, 3: „Øvre-Stavne.“)

Epilobium palustre (Fl. 71: *In humidis prædii* Stavne, cfr. herb. Gunn. G S. 51: *Epilob. palustre*: „Nedre Stavne d. 28. Juli 1765.“)

Epilobium montanum (herb. Gunn. G S. 53: „Nedre Stavne d. 28. Julii 1765.“)

Triticum repens (herb. Gunn. G pag. 120 & 142: „Øvre Stavne 28. Julii 1765: Æxing.“)

Byaasen.

Paris quadrifolia (Fl. 129: *In* Byaasen).

Stenberget.

Saxifraga oppositifolia (Fl. 53). Forekommer endnu ved „Aasveien“ langs Stenberget og ved veien til Trolla.

Havsten.

Salix myrsinites (Fl. 595: *In prædio* Havsten *ad Nidrosiam*). Dens nærmeste voksested ved byen er nu efter Storm: Vasfjeldet ved Klæbosætrene.

*) „Øvre-Stavne 8. Juni“ staar overstrøget oventil paa hb. 606 *Fucus ceranoides*, se afsnit D under Borchgrewink.

Tyvandet.

Erica vulgaris (Fl. 15: *Interdum in locis humidis et paludosis: Ipse eam observavi inter Lievandet et Tyvandet haud procul a Nidrosia*).

Arundo Phragmites (Fl. 222: *Ad Tyvatnet et Lievatnet*).

Nymphæa alba (Hb. Gunn. G: Tyvevandet: „Vasgaas.“) Den skal nu ifølge Storm neppe findes i vandene paa Byaasen. fr.

Ilsvigen.

Empetrum nigrum (Fl. 12: *Vidi in monte Oelsvigensi*).

Aquilegia vulgaris (Fl. 128: *In Ølsvigberget ad Nidrosiam*).

Paa dette sted synes den nu at være forsvundet, men var ret talrig der i 40—50 aarene (ifl. Storm); den forekommer dog endnu ved Aasveien paa Stenberget.

Conferva rupestris (Fl. 853: *Ad prædium nidrosiense menkenianum: Ølsvigen copiosissime*, Hb. 853 = *Ceramium rubrum* (Huds.) Ag.).

Høvringen.

Saxifraga autumnalis (Fl. 24: *Mihi missa 1764 a doctissimo ven. min. cand. ac scholae nidr. collega Tonning ex Høvrings Kleven ad Nidrosiam*). Er *Saxifraga aizoides* L., cfr. Hb. 24.

Lergrovigen.

Sedum album (Fl. 705: *Habitat in Leergrovigen ad urbem*).

Ei bemærket ved Trondhjem i senere tider.

Ved Munkholmen.

Ulva longissima (Fl. 1003: *Ad Castellum: Holmen protracta, depicta Fl. Norv. Pars II., Tab. VII., Fig. 2. = Laminaria saccharina* (L.) Lamour. f. *longissima* (Gunn.) Foslie l. c. 115).

Kongshaven (ell. Kongsgaarden) i Trondhjem.

Geum urbanum (Fl. 63: *Lectum est a Dn. D. Henrici in Kongshaven ad Nidrosiam*, cfr. herb. Gunn. G S. 276: „*Geum urbanum* ved Kongsgaard.“)

Gentiana Amarella (Fl. 95: *Hoc a. 1765 ultimo Aug. eam Dn. Tonning Nidrosiæ in Kongshaven florentem legit*.)

Lycopsis arvensis (Hb. 498, 4: „Ved Kongs Have“ — rettet

fra „Kongsvold“ — „den 31. Jul. 1765.“ Først er ved planten skrevet: *an Lycopsis arvensis?*

Sisymbrium Sophia (Fl. 277: *Nidrosiæ ad Kongaarden D. Henrici*, cfr. herb. Gunn. G S. 106: *Sophia Chirurgorum* d. 31. Jul. 1765 „ved Kongsgaarden.“)

Ved eller i Trondhjem (*Ad Nidrosiam*) uden nærmere speciel angivelse af voksested.

1. Samlet af Henrici (smlgn. ovenfor under „Stene.“)

Triglochin palustre (Fl. 62: *In udis ad Nidrosiam, a D. D. Henrici lectum*).

Linnæa borealis (Fl. 67: *Varietas floribus bis geminis a D. D. Henrici ad Nidrosiam lecta est. Vide Act. Nidros. IV.*)

Gentiana Amarella (Fl. 95: *siccata vidi apud D. D. Henrici itidem ad Nidrosiam lectam, se under „Grilstad.“*)

Cratægus Aria (Fl. 211: *Nidarosiæ plantata**) *est, unde ramulum cum baccis mihi monstravit D. D. Henrici.*

Turritis glabra (Fl. 348: *Ad Nidrosiam a D. D. Henrici lecta*). Er af Storm fundet nær Stene (Henricis gaard), ved Blaklien, Tomseturen etc., forøvrigt meget sjelden i Trondhjems nærmeste omegn.

Lichen prunastri (Fl. 553: *In Nidrosiæ fraxino D. D. Henrici. Hb. 553 rigtig bestemt uden findested = Evernia Prunastri (L.) Ach.*)

Lichen pallescens (Fl. 556: *In cortice Pruni Cerasi D. D. Henrici. Hb. 556 rigtig bestemt uden findested = Lecanora pallescens β parallela (L.) Schir.*) Skal ifølge Kindt beklæde hele fjeldvægge paa Ladehammeren.

Lichen ericetorum (Fl. 940: *In paludibus & foveis Henrici*).

Lichen fagineus (Fl. 941: *In fagis D. Henrici*).

Atriplex laciniata (Fl. 1011: *mihi etiam ante aliquot annos a D. D. Henrici communicata, se under „Grilstad“ p. 119*).

*) Cfr. Hb. 544, 3: paa bagsiden: N. 211: Asaltræ, Asalbær, *Cratæg. Aria* plantet i Cand. Dons' gaard.

Planter samlede ved Trondhjem af Borchgrewinch
se afsnit D.

2. Uden angivelse af samleren.

Spergula arvensis (Fl. 20: *Vulgaris, ad Nidrosiam*).

Polygonum Convolvulus (Fl. 34: *In agris ad Nidrosiam*).

Veronica Beccabunga (Fl. 58: *In rivulis*).

Geranium sylvaticum (Fl. 73: *Hac æstate a. 1765 extraordinaria tamen circa finem Julii primum deflorere incipit ad Nidrosiam*).

Vicia sativa (Fl. 77: *Ad Nidrosiam floribus rubris passim in agris, cum Piso arvensi florens*).

Galium uliginosum (Fl. 78: *Ad Nidrosiam in pascuis*).

Rhodiola rosea (Fl. 103: *In alpihus Nidrosiensibus earumque convallibus*).

Boletus bovinus (Fl. 133: *Ad Nidrosiam frequens*).

Sonchus oleraceus (Fl. 141: *In cultis*).

Valeriana officinalis (Fl. 157: *In montibus eorumque convallibus, etiam ad Nidrosiam frequens*)*.)

Viola palustris (Fl. 170).

Viola canina (Fl. 172).

Convallaria bifolia (Fl. 180: *In locis sterilioribus*).

Angelica sylvestris (Fl. 217: *In uliginosis ad Nidrosiam*).

Spongia officinalis (Fl. 245: *In mari nostro ad Nidrosiam*).

Salix fragilis (Fl. 251: *In humentibus ad Nidrosiam sæpius plantatur*. Dette er ogsaa nu tilfældet).

Asperula odorata (Fl. 270: *In sylvis passim etiam ad Nidrosiam*). Nærmeste voksesteder skal nu være øvre Bleken og ved Jonsvandet (Storm).

Equisetum hyemale (Fl. 276: *Ad Nidrosiam*). Er nu meget sj. i byens nærmeste omegn; Storm har kun seet den i Tømmerholtmyren, hvorimod den er hyppigere i noget fjernere trakter.

Myosotis scorpioides (Fl. 285: *Habitat tam arvensis quam palustris passim, etiam ad Nidrosiam; arvensis autem frequentior*). *M. palustris* L. synes nu at være sjelden ved Trondhjem).

*) Ved Trondhjem er *V. sambucifolia* Mikan. den almindeligste. *V. officinalis* L. (Bl. N. fl. 535) synes at være sjelden.

Fucus excisus (Fl. 314: *Habitat in rupibus maris passim & copiosissime; hoc tempore verno varia vidi exemplaria recentia ad Nidrosiam lecta.* Hb. 314 = *Pelvetia canaliculata* (L.) Desne et Thur).

Zostera marina (Fl. 317: *Ad Nidrosiam in mari copiosissime*).

Circæa lutetiana (Fl. 320: *Ad Nidrosiam*). Da planten neppe ellers er funden i det trondhjemske, beror angivelsen rimeligvis paa en forveksling med en større form af *C. alpina* L.

Sedum annuum L. (Fl. 331: *Ad Nidrosiam*). Ei alm. ved Trondhjem. Skal saaledes ifølge Storm ei findes paa Ladehamneren.

Gnaphalium uliginosum (Fl. 339: *In uliginosis ad Nidrosiam*).

Verbascum Thapsus (Fl. 349: *Ad Nidrosiam et in Dalia Nidros. frequens*). Storm angiver nu dens nærmeste voksested ved byen at være Tomseturen, ei langt fra Stene paa østsiden. Jeg erindrer at have fundet den i Leangensbugten, saavel gul- som hvidblomstret.

Hyoscyamus niger (Fl. 350: *In hortis et ad domos etc. ad Nidrosiam haud infrequens*). I den senere tid ei funden ved selve byen, men paa Tuterøen og i Melhus, hvor den dog igjen synes at være forsvunden i de allersidste aar. I 1886 er den funden tilfældig i Størdalen af hr. overlærer Dahle (ifl. Storm). *Indelæst 1885*

Trifolium arvense (Fl. 357: *Habitat passim ad Nidrosiam*, Hb. 357: Bies Gaard d. 10. Jul. 1764 = *Trifolium pratense* L., ungt eksemplar med udsprungne blomster. Blytt (randbem. til Fl. Norv) citerer et andet eksemplar = *Tr. medium* L. (ogsaa omtalt i hans foredrag ved 4. skand. natfm.), der nu savnes). *Tr. arvense* er af Nissen funden ved Lade, rimeligvis tilfældig, da den ei ellers er funden ved Trondhjem.

Humulus Lupulus (Fl. 358: *Ad Nidrosiam*). Storm kjender intet andet voksested ved Trondhjem end Grilstad (Gunnerus) og Kusetmarken ved Jonsvandet. *Indelæst 1885*

Centaurea Jacea (Fl. 368: *Ad Nidrosiam*). Forekommer nær byen ved Berg (Storm).

Erica Tetralix (Fl. 369: *Ad Nidrosiam passim Erica vul-*

gari mixta). Findes nu sjelden i de indre trakter, saaledes under Graakallen (Storm).

Fraginus excelsior (Fl. 423: *Plantatus ad Nidrosiam et in ipsa urbe ad domos*, cfr. bagsiden af B 202 (*Carex vulgaris*): *Sambucus nigra*, *Tilia europ. Fraxi. excelsior* plantet ved Trondhjem, cfr. ogsaa Hb. 442).

Ranunculus reptans (Fl. 434).

Helvella mitra (Fl. 477).

Saxifraga aizoides (Fl. 541: *In dalia Nidrosiensi*).

Hieracium paludosum (Fl. 566: *In paludosis sylvaticis ad Nidrosiam*).

Acer platanoides (Fl. 614: *Uidrosiæ diligenter plantatur*).

Erodium cicutarium (Fl. 628: *Ad Nidrosiam in arenosis*).

Vokser endnu i agrene paa Ladestranden.

Hieracium sabaudum (Fl. 699: *Ad Nidrosiam*). Hvilken art, der menes, er uvist.

Carex hirta (Fl. 740: *Etiam ad Nidrosiam, in glareosis*).

Er aldrig ellers bemærket ved Trondhjem.

Galium palustre (Fl. 931: *In locis limosis ad Nidrosiam*).

Clathrus denudatus (Fl. 977: *In ligno subputrido, mense Septb. Nidrosiæ lectus*).

Agaricus stellaris (Fl. 995: *In stercore equino Nidrosiæ lectus*).

Agaricus nitidus (Fl. 996: *Nidrosiæ tempore autumnii in hortis*).

Stachys arvensis (Fl. 1009: *A me sæpe in hortis Nidros. lectus*). Da planten ei ellers er funden ved Trondhjem, turde angivelsen være tvivlsom.

Tutterøen ved Trondhjem.

Primula veris (= *Primula officinalis* Jacq. Hb. 371, 1: 24. Mai 1764).

Viola canina (Hb. 172, 5: 24. Mai 1764).

Geum rivale (Hb. 64, 3: rettet fra N. 146 — „*Geum rivale* b. Baadsmandsbuxer.“) Nedentil: „Tutterøen d.*) Mai 1764.“

*) Datum er bortskaaret.

Solanum dulcamara (Hb. 23, 2 & 3: 2. Aug. 1769). Om den endnu forekommer her, er mig ubekjendt.

Cratægus monogyna (Hb. 614 benævnt *Acer platanoides*: 2. Aug. 1769). Den forekommer endnu paa Tuterøen og Frosten.

Cratægus Aria (Hb. 211, 8: 2. Aug. 1769). Forekommer endnu paa Tuterøen (en busk, der kan være plantet (Storm l. c. I. 33) samt paa Frosten og Bynesset.

Anthirrhinum vulgare (Hb. 273, 2: 2. Aug. 1769).

Pulmonaria maritima (Fl. 17: *In Tuterøen ad Nidrosiam*).

Planter samlede paa Tuterøen af Tønning, se afsnit D under „Aafjorden.“

Melhus*) i Guldalen.

Linum catharticum (Hb. 86, 2 — stedsangivelse som foreg. — d. 3. Aug. er rettet til 3. 7br. Oventil er først skrevet *Arenaria serpyllifolia*).

Anthyllis Vulneraria (Hb. 88, 6: Funden paa søndre Bjerg ved Varmboe Capellans Gaard i Melhuus d. 3. Aug. (rettet til 7br.) 1765, cfr. Fl. 86: *in Varmbo, parœciæ Melhuus*).

Polytrichum commune (Hb. 203: Funden paa det søndre Bjerg ved Varmboe Capellans Gaard i Melhuus d. 3. 7bris 1765. Bestaar af en fastklæbet tue med flere gamle frugter af *Polytrichum formosum* H.)

Asplenium Trichomanes (Hb. 281, 2: Stedsangivelse som *Sedum annuum*, tidsangivelsen d. 3. Aug. 1765 skal rimeligvis som for de øvrige være 3. 7br.)

Sedum annuum (Hb. 331, rettet fra 636: „Funden paa det

*) Da Gunnerus sommeren 1765 paa grund af svagelighed ei foretog nogen visitatsreise, er disse planter rimeligvis fundne paa et besøg hos den residerende kapellan til Melhus. Denne var 1762—1771 Thomas von Westen Hammond (søn af sogneprest til Meldalen Thomas Hammond, født 1730, student fra Trondhjems skole 1748, exam. theol. 1751, dimisprædiken 1752, 2 aar huslærer hos assessor Henrik Hornemann i Trondhjem, 1757 personel kapellan til Vor Frue kirke, 1762 residerende kapellan til Melhus, 1771 sogneprest til Ytterøen, 1773 provst i Vestre Indherreds provsti, 1786 sogneprest til Røros, døde 1797). Saavel til denne som til den mere bekjendte broder Hans Hammond (prest til Hospitalskirken 1760, til Bragernæs 1764, især bekjendt ved udgivelsen af sin nordiske missionshistorie, se forr. aarsskr. p. 83) stod Gunnerus i et meget venskabeligt forhold.

nordre Bjerg ved Varmboe Capellans Gaard i Melhuus d. 3. Septbr. 1765).

Dr. Henrici.

In itineribus Meldalens. & Opdalens.)* Jul.—Aug. 1765: Paa Hb. 265, 8 (*Saxifraga stellaris*) staar overstrøget: „D. Henrici d. 20. Aug. 1765 *in itinere Meldalensi.*“

Fl. 24: *Saxifraga autumnalis* (Hb. 24 = *S. aizoidis* L.): *ex itinere Meldalensi attulit Dn. D. Henrici.*

Hb. 354: *Galeopsis Ladanum* (Hb. = *G. Tetrahit* L.): *D. Henrici d. 20. Aug. 1765 in itinere Meldalensi.*

Hb. 126: *Scutellaria galericulata* — med samme angivelse som foreg. — cfr. Fl. 126: *a D. D. Henrici in itinere Meldalensi h. a. 1765 reperta florens.*

Fl. 152: *Tamarix germanica*: *Hoc anno 1765 eandem mense Julio ex itinere Opdalensi cum floribus ac mense Augusto ex itinere Meldalensi cum seminibus papposis attulit Dn. Henrici.*

Hb. 138, 1: *Hieracium umbellatum*: *Doct. Henrici d. 20. Aug. 1765 in itinere Meldalensi.*

Hb. 126, 4: *Ophrys Corallorhiza*: *D. Henrici Vangsgravene, cfr. Fl. 126: Habitat ad Vangsgravene, ubi a D. D. Henrici, in itinere Opdalensi, initio mensis Julii h. a. 1765 reperta florens et mecum communicata.*

Paa bagsiden af Hb. 342, 2 (= Fl 387, *Carex acuta*) er skrevet: *Triglochin palustre D. Henrici it. Meld. mense Aug. 1765.*

Fra samme tur er rimeligvis ogsaa: Fl. 28: *Andromeda coerulea* — *ex Guldalia h. a. 1765 eam apportavit D. D. Henrici* samt Hb. n. 331, 4: *Sedum annuum*: *D. Henrici, an Sedum annuum? d. 20. Jul. 1765.*

Fremdeles anføres som fundet af Dr. Henrici: *Erysimum Barbarea* (Bagsiden af Hb. 69, 1: *Artemisia vulgaris*)

samt Fl. 62: *Glaux maritima*: *Habitat ad littora maris, ubi a Dn. D. Henrici lecta et mense Julio 1764 viva mecum communicata est.*

Dette eksemplar findes fastklæbet side 192 i Gunn. herb. G („*Glaux maritima D. Henrici misit.*“)

*) Ang. de af Henrici fundne planter ved T.hjem, specielt ved Stene, se ovenfor.

B. Gunnerus' visitatsreise i Dalernes provsti 1764 og der indsamlede planter.

I aaret 1764 visiteredes der ifølge kopibogen i Dalernes provsti.

I cirkulære af 28de juni dette aar heder det: — „Da jeg har foresat mig i denne Sommer at visitere Dalernes Provstie, saa har jeg tænkt, om Gud vil og vi leve, at indrette Reisen saal., at visitationstid settes:

1764

d. 12. <i>Juli</i> *) visitaz i Bratsberg Kirke.	Samme dag <i>fra</i> Bratsberg til Klæboe.
d. 13. — visitaz i Klæboe Kirke.	D. 14. fra Klæboe til Meelhus.
d. 15. — vis. i Meelhus Kirke.	D. 16. fra Meelhus til Støren.
d. 17. — vis. i Størens Kirke.	D. 18. fra Støren til Singasaas. D. 19. til Holtaalen.
d. 22. — vis. i Holtaalens Kirke.	D. 23. fra Holtaalen til Aalen. D. 24. til Røraas.
d. 25. — vis. i Røraas Kirke.	D. 26. fra Røraas til Aalen, d. 27. til Holtaalen, d. 28. til Singasaas, d. 30. til Støren, d. 31. til Indsæt, d. 1. <i>Aug.</i> til Opdal.
d. 2. <i>Aug.</i> vis. i Opdals Kirke.	D. 4. fra Opdal til Renneboe.
d. 5.***) — vis. i Renneboe Kirke.	D. 6. fra Renneboe til Meldalen.
d. 7. — vis. i Meldalens Kirke.	D. 8. fra Meldalen til Schworkmoe.
d. 9. — vis. i Schworkmoe Kirke.	D. 10. fra Schworkmoe til Orkedalen.
d. 12. — vis. i Orkedalens Kirke.	D. 13. fra Orkedalen til Byenæsset.
d. 14. — vis. i Byenæssets Kirke.	D. 15. fra Byenæsset til Trondhjem.“

*) De dage, hvorpaa Guunerus har botaniseret, er her trykte med *kursiv*.

**) Planter samlede ved Meldalens prestegaard.

Visitatsindberetning (kopib. p. 109).

„Til det Højkongelige Cancellie

d. 15. Dec. 1764. Visitations Beretning.

I allerunderdanigst følge af D. K. Ms. Allernaadigste Befaling har jeg allerunderdanigst at indberette, at jeg den 12te Juli h. a. foretog min visitations Rejse i Dalernes provstie, hvilken Rejse jeg med Guds bistand den 15de Aug. bragte til Ende. Ved denne Visitationsreise fandt jeg paa de fleste Steder Kirkerne i forsvarlig god Stand, ligeledes Menigheden temmelig vel oplyst, dog med forskjel, saa at Holtaalens, Røraas og Klæboe Menighed særdeles distinguerede sig. Dog fandt jeg og i Melhuus Menighed, som, før nærværende H. Steenbuchs*) Opkomst, var meget forfalden, større Oplysning, end man i saa kort tid kunde have ventet. Og tviler jeg ingenlunde paa, at jo denne sidstnævnte Menighed, som i mange Aar har havt Ord for at være een af de uordentligste og ryggesløseste, vil i kort tiid ved den brave H. Stenbuchs besynderlige Retsindighed og Fliid samt Guds medarbeidende Naade blive een af de allerbedste, saasom alt tegner sig vel dertil. Præsterne forefandt jeg flittige i deres Embeder og ustraffelige i deres liiv og levnet, naar jeg undtager Storens Sogneprest, H. Jørg. Bernhoft,**)

*) Hans Steenbuch, f. 1722 paa Vedøen, hvor faderen provst Erik Pedersen Leganger var sogneprest. Sønnen blev af faderen opkaldt efter prof. theol. i Kjøbenhavn Hans Steenbuch († 1740). 1743 dimitteredes han fra Trondhjems skole og tog 1745 exam. theol. med bedste karakter. I 11 aar konditionerede han i Norge og reiste derpaa til Kjøbenhavn for at søge om befordring. Her blev han af etatsraad og general-kirkeinspektør Johan Jessen Schardeboel antagen til at gaa ham tilhaande ved udarbeidelsen af det verk, hvorpaa denne efter kongelig befaling arbeidede, og som udkom i Kjøbenhavn 1763 under Jessens navn og under titelen: *Det Kongerige Norge, fremstillet efter dets naturlige og borgerlige Tilstand. 1ste Tome* (se forr. aarsskr. p. 204). Dette verk skyldes fornemmelig hans arbeide (se fortalen p. 2). Blev 1757 sogneprest til Melhus, dog med kgl. tilladelse til at lade kaldet bestyre ved en kap., men selv forblive i Kjøbenhavn for at arbeide paa det ovenfor omtalte verk. 1764 overtog han selv sit embede, blev 1770 provst over Dalernes provsti og døde 1800. Han skal have været en lærd mand og en udmerket geistlig. I. N. Brun holdt en mindetale over ham 1801 i det kgl. norske videnskabers selskab, hvoraf han var medlem (se Willes samling s. XIII og 293—319).

**) Jørgen Bernhoft, f. 1719, dimitteret fra T.hjems skole 1738, theol. eksam. 1742, pers. kap. 1746 hos faderen Christopher B. i Støren, resider. kap. 1753 og sogneprest 1755 sammesteds, død 1768.

som med sine jevnlige executioner, hand udvirkede, og de dyre priser, hand udsælger sit korn for, falder sine fattige Tilhørere meget tung og haard. Og hand er dog fornemmelig ved sine giftermaal kommen til tilstrækkelig formue og er endog bleven Størens Kirkes Ejer; han har og i mange Aar, under prætext af Sygdom været forsømmelig i at forrette selve Tjenesten og prædiker lidet eller intet. Vel er han noget sygelig, dog saa vidt jeg skjønnte, meere commod end syg, saa at hand gjerne kunde selv prædike i det mindste i Hovedkirken, som ligger ei langt fra præstegaarden, allerhelst da mand har erfaret, at hand kand reise til byen, ja endog i det værste vær til Røraas, som ei er en syg mands reise. Paa hans 2de Capellaner er intet at udsette.

Holtaalens brave Præst H. Hans Brinchmann*) har det besværligste Landkald i hele Stiftet, saaat han ofte med stor livsfare maa reise i Sognebud og hver anden uge til Annexet Aalen eller Singsaas, hvoraf hand har 2 mile til det første og til det sidste 3 sterke mile igjennem farlige Kleever og over fæle præcipitzer. Hand har og tjent i dette Holtaalens Embede i 29 Aar, og er nu en aldrende Mand, saaat den farlige og altfor fatigante Rejse vil falde ham herefter for tung og besværlig, og burde ingen Mand, i hvor stærk hand end var, længer forblive i dette besværlige Kald, end til hand havde opnaaet sine 50 Aar. Hvorfor hand allerunderdanigst recommenderes at være i Allernaadigst Erindring for D. M., naar det angrænsende Røraas Kald skulde blive ledigt,

*) Hans Brinchmann, født søndenfjelds, var en tid tredie lektieholder ved Trondhjems skole, blev 1737 resider. kapellan til Støren, 1753 sogneprest til Holtaalen og 1775 sogneprest til Orkedalen. Han døde 22de dechr. 1780, efterat han en tid forud havde resigneret. Han var en af de præster, for hvem Gunnerus nærede den største agtelse og hengivenhed. Vi kan ogsaa af plantefundene paa hans visitatsreiser saavel 1764 som 1772 se, at han har opholdt sig i Holtaalen flere dage.

Af hans sønner var først den ældste Anton Br. hans personel kapellan (fra 1765), men blev 1768 fradømt embedet paa grund af begaaet leiermaal, hvilket gik Gunnerus lige meget til hjertet som den gamle fader. Paa Gunnerus' forbøn fik han senere opreisning og blev 1772 personel kapellan til Aamot i Østerdalen. Den anden søn Christopher Henrik Br. var kapellan hos faderen først i Holtaalen (1769—1775), senere i Orkedalen, hvor han succederede ham som sogneprest og døde 1799. Han var gift med en datter af generalmajor Hammond i Opdal.

saasom hand der vilde blive befriet fra vidløftige Reiser. Det vilde ei lidet opmuntre denne retsindige, flittige og meget vel begavede mand, om det imidlertid skulde behage D. Kgl. M. at forunde ham exspectance derpaa. Deres Maj. finder jeg mig iøvrigt allerunderdanigst forpligtet til at aflegge min allerunderdanigste Taksigelse for det nye indløbne allernaadigste rescript, hvorved jeg haaber, at de mangler, som mand hist og her i Skolevæsenet kunde finde, desto lettere vil blive remederede, thi hverken jeg eller nogen anden geistlig Embedsmand er istand til at remedere alle Mangler, naar ei den verdslige øvrighed dertil hjælper. Gud lykkeliggjøre Deres Kongelige Majestæt i det forestaaende og mangfoldige paafølgende Aar. Gud befæste Deres Throne og sette Dem med det gandske høikgl. huus til en velsignelse og Herlighed. I dette allerunderdanigste ønske etc.“

Paa denne reise har Gunnerus ifølge herbariet og floraen samlet følgende planter:

Paa Vejen til Klæbud den 12. Julius 1764:

Sphagnum palustre (Hb. 202 & Fl. 202: *In paroecia Klæbo et quidem ad viam, quæ ad urbem ducit, in ligno putrido loci aquosi*). Hb. l. c. udgjør tre enkeltvis fastklæbede straa af *Sphagnum acutifolium* Ehrh.?

Osmunda Struthiopteris (Hb. 1, 3: „Paa Gaavejen til“ etc.)

I Klæbud d. 12. Julius:

Daphne Mezereum (Hb. 22, 1).

Funden paa Gaarden Løkaunet i Klæboe:

Daphne Mezereum (Hb. 22, 2).*)

I Skoven ved Klæboe Præstegaard d. 13. Juli 1764:

Osmunda Spicant (Hb. 213, 4), *Lycopodium clavatum* (Hb. 224, 1, 2: „I Skoven ovenfor Kirken,“ cfr. Fl. 224: *Ultima vice* 13. Juli 1764 *in sylva Klæboensi ad templum a me lectum*).

Lycopodium annotinum (Fl. 225: *In sylva Klæboensi ad templum cum præcedente*).

Lycopodium Selago (Fl. 205: *In sylva Klæboensi ad templum*).

*) Om dennes udbredelse ved T.hjem se navnlig Storm I. c. I. & II.

Paa veien til Melhus er maaske fundet:

Geranium robertianum (Fl. 37: *Habitat in Schølen paroecliae Klæboensis in latere montis juxta viam ad Meelhus*).

Melhus i Ageren den 14. Juli 1764:

Triticum repens (Hb. 201, 1).

Epilobium angustifolium (Hb. 57, 1).

Varmbo 14. Juli 1764:*)

Acrosticum ilvense (Hb. 635, 1). *Asplenium Trichomanes* (B 290 — et lidet hefte med eksemplarer derfra).

Støren d. 16. Juli 1764:

Nasturtium palustre DC? (Hb. 308, 9 under navnet: *Thlaspi bursa pastoris*).**)

For Budalen, anneks til Støren, opgives:

Gentiana purpurea (Fl. 97: *In alpe Budalensi Søtfjeldet*).

Planten blev Gunnerus tilsendt af den resid. kap. Ole Lie. (Se vidsk. selsk. skr. III. 571—76 og et brev desangaaende i tillæg II.) Den mangler nu i herb., men eksisterede, da M. N. Blytt gjen-nemgik samlingen (cfr. min oversigt over de botan. saml. i forr. aarsskr. p. 69).

Equisetum hyemale (Fl. 276: *In Budalia*).

Mellem Støren og Bogen d. 18. Juli 1764:

Verbascum nigrum (Hb. 633, 2).***)

Saxifraga autumnalis (Fl. 24: *A me lecta* 18. Juli 1764 *in via a Støren ad Bogen*. Urigtig bestemt. Hb. 24 = *Saxifraga aizoides* L.)

Imellem Bogen og Singsaas d. 18. Juli 1764:

Polytrichum commune (Hb. 203: „Funden paa Vejen imellem etc.“ udgjør den ene længdehalvdel af et halvark med to tuer af en *Cladonia* (*species non determinanda* Kindt).

*) Flere planter, samlede ved Varmbo, er anførte ovenfor i afsnit A p. 128.

**) Cfr. Fl. 511: *Sisymbrium Irio*: 1761 *in loco humido prædii pastoris Størensium mense Juli florens*. Har rimeligvis været *Nasturtium palustre* DC. Gunnerus har vel iagttaget den paa tilbageveien fra visitatsen i Romsdals amt dette aar. (Se pag. 17).

***) Noget byen nærmere voksested (f. eks. Ladehammeren) synes ei Gunnerus at have kjendt (cfr. Storm I. 20, hvor der siges, at Gunn. ei har angivet den for det trondhjemske).

Smlgn. paaskriften paa bagsiden af hb. 665 (*Erigeron uniflorum* fra Hammerfest, se afsnit C): „Paa Veien mellem Støren og Singsaas,“ refererende sig til en tidligere fastklæbet plante, der nu er tilintetgjort.

Ved Singsaas Kirke 19. Jul. 1764:

Carduus heterophyllus (Hb. 257, 8).

Orchis latifolia (Fl. 656: *Ad templum paroeciae filialis Sinsaas in dalia Nidrosiensi*). Er ellers i T.hjems omegn kun funden paa Leksvigstranden i Ramslien af Bryn.

Mellem Støren og Holtaalen har Gunnerus ligeledes bemærket:

Osmunda Spicant (Fl. 213: *Ad viam sylvaticam, quæ a Støren ad Holtaalen ducit*).

Paa reisen gjennem Guldalen har han seet:

Saxifraga Cotyledon (Fl. 13: *Anno 1764 mense Julio passim in Guldalia florentem vidi. Plurima mihi missa sunt specimina ex Guldalen et speciatim ex monte Rødsteen prædii Røttum in Støren Dalorum siti*). Endnu alm. i Støren og Guldalen overhovedet.

Dragaasen 19. Juli 1764:

Osmunda Spicant (Hb. 213).

Polypodium alpestre Hoppe (B 278 „*Polypodium* funden paa Dragaasen 19. Juli 1764.“)

Polytrichum commune (Hb. 203 „Bjøn-Mose — funden paa Dragaasen d. 19. Juli 1764“ udgjør en fastklistret tue med flere frugter af den nævnte art).

Lichen aphthosus (Fl. 208: *a. 1764 in Dragaasen*. Hb. 208 indeholder flere tuer af planten, opklæbede paa et halvark. Et andet ark med samme nr. og navn er paaskrevet „Els-Næver funden paa Dragaasen d. 19. Juli 1764“. Et tredje er foruden nr. og navn paaskrevet „Elsnæver.“ Alt er rigtig bestemt = *Peltigera aphthosa* (L.) c. fr.)

Polystichum spinulosum (B 279).

Rubus saxatilis (Hb. 304 under navnet *Ægopodium Podagraria*: „Dragaasen ved Dybdals Bek (vistnok = Djupdalsbækken) d. 19. Juli 1764.“

Dragaasen (uden datum).

Marchantia polymorpha (Fl. 19: Dragaasen).

Geranium sylvaticum floribus albis (Fl. 73: *In* Dragaasen *passim ad viam sylvaticam vidi*).

Pyrola minor (Fl. 121: *Habitat in* Dragaasen, *ubi a*. 1764 *mense Julio a me lecta est florens*, Hb. 121 = *Pyrola secunda* L.)

Lycopodium annotinum (Fl. 225: Dragaasen).

Gnaphalium sylvaticum (Fl. 227: *Habitat in sylvia Drag-*
aasensi, ubi a me lectum est).

Circæa lutetiana (Fl. 320: Dragaasen, vistnok forvekslet med større former af *Circæa alpina*, cfr. Norg. fl. p. 1126).

Lichen subulatus (Fl. 560: *In sylvia Dragaasensi daliæ Nidrosiensis*. Hb. 560, med henvisning efter navnet til *fl. sv.* 1119, under denne paaskrift er et uregelmæssigt udklippet stykke. Iøvrigt indeholder arket et *mixtum*, bestaaende af en tue af *Ceratodon purpureus* Brid., over hvilken er skrevet *Mnium*? Længere nede staar *Lichen* samt to ord overstrøgne. Et andet sted *Tuss. farf.* Et tredie sted NB. NB. n. 78. I nederkanten er et stort firkantet stykke udklippet).

Jungermannia nemorosa (Fl. 675: *Habitat in sylvia Drag-*
aasensi daliæ Nidr., Hb. 675 paaskrevet *Jungermannia an nemo-*
rosa? (*an trilobata?*) udgjør en tue af *Ptilidium ciliare* N. v. Es.)*

Lichen resupinatus (Fl. 763).

Lichen venosus (Fl. 764: *Ad marginem scrobiculi cujusdam*).

Lycoperdon stellatum (Fl. 840).

Jungermannia tricophylla (Fl. 859).

Atriplex hastata (Fl. 1012: Dragaasen).

Rynningsøen eller Prestegaardsholmen i Gulelven ved Holt-
aalens prestegaard 19. – 20. juli 1764:

Convallaria majalis (Hb. 179: „Fundet paa Præstegaards-
holmen i Holtaalen d. 19. Juli 1764.“)

Pedicularis Sceptrum Carolinum (Hb. 33, 5–6–7: „Præste-
gaardsholmen i Holtaalen d. 19. Juli 1764.“)

Carduus heterophyllus (Hb. 257, 5–6–7 — som foreg.)

*) Cfr. „Bromstad“ under plantefundene i Trondhjems omegn (afsnit A).

Ranunculus aconitifolius (Hb. 85, 2: „Rynningsøen under Holtaalens Præstegaard d. 20. Juli 1764.“ Cfr. Fl. 85: *Habitat in Holtaalen, ubi florens a me lectus est mense Julio a. 1764 in insula arenosa fluvii: Gulelven, Rønningøen dicta*).

Geranium sylvaticum (Hb. 73, 4 som foreg.)

Scabiosa arvensis (Hb. 186, 3 som foreg.)

Samme paaskrift overstrøget paa bagsiden af Hb. 118, 5 (*Diapensia lapponica*).

Centaurea Jacea (B 169 & 170 med samme paaskrift som foreg. Naar det i Blytts Norges flora heder p. 505: „*C. nigra* — Holtaalen Gunn. Hb.,“ maa dette vistnok gjælde andre eksemplarer, der nu savnes, eller eksemplaret fra Snaasenvandet (B 172), hvorfra baade Blytt og Hartmann anfører den).

Scutellaria galericulata (Hb. 128: „Tæt ved Præst-Rynningen i Skoven ved Veien d. 20. Juli 1764. NB. blaa Blomster.“)

Botnen ved Holtaalens Præstegaard 21. Juli 1764:

Orchis bifolia (Hb. 32: — rettet fra n. 656 *Orchis latifolia*).

Ophrys ovata (Hb. 127, 2: — rettet fra n. 745 *Orchis Morio*).

Linum catharticum (Hb. 86, 1 a).

Polytrichum commune (Hb. 203: „Fundet ved Botnen etc.“ udgør 5 frugteksemplarer af indtil 24 cm. længde og en afklippet frugt af *Polytrichum commune* L., oplæbede enkeltvis).

Carduus palustris (Hb. 598, 1).

Lycopodium Selago (Fl. 205).

Kjelsaasfjeldet i Holtaalen 21. Juli 1764:

Azalea procumbens (Hb. 235, 6: Et overklippet ark, hvorved ekspl. er delt i to. Først er skrevet saavel oventil som nedentil: „No. 104 *An varietas Androm. cæruleae*,“ derpaa med en senere haand: *an potius Azalea procumbens*. Over dette er derpaa skrevet: *Certe*, og N. 235 er tilføiet. Det urigtige navn og numer er udstrøget).

Andromeda polifolia (Hb. 293, 1).

„Fundet i Finlien (?) paa Prestens Val i Holtaalen 21. Juli 1764“:

Lycopodium complanatum (Hb. 271, 5. Dette ekspl. kan vistnok ei M. N. Blytt have seet, thi i Norg. fl. p. 37 heder det: „*L. alpinum* Gunn. Fl. n. 372 og Hb. 271 (under Navn af *Lycopodium*

alpinum)“ — vistnok trykfeil for „Fl. n. 272 og Hb. 271 under Navn af *Lycopodium complanatum*,“ thi de øvrige eksemplarer under det sidste navn og numer tilhører *L. alpinum*).

In pascuis alpinis pastoris Holtaalensium, in humidis:
Lycopodium Selaginoides (Fl. 226).

Holtsjøfjeldet i Aalen 21. Juli 1764:

Equisetum hyemale (Hb. 276, 3: „Hartzskøefjeldet i Aalen 21. Juli 1764.“ Fl. 276: „Hartzjøfjeldet Aalix.“)

Aalen 21. Juli 1764:

Salix glauca L. (B 264), *Salix caprea* L. (Hb. 597, 2 under navnet: *Salix hastata*).

*Ad lacum Riasten**) in Aalen:

Equisetum hyemale (Fl. 276).

Ligeledes funden i Aalen er:

Saxifraga autumnalis (Fl. 24, Hb. 24 = *Saxifraga aizoides* L., Aalbygfjeldet (mellem Holtaalen og Aalen) 23. Juli 1764:

Andromeda coerulea (Hb. 28, 6, 7, 8, Fl. 28: *A me copiose lecta* 23. Juli 1764 *in alpe* Aalbygfjeldet *inter* Holtaalen *et* Aalen).

Diapensia lapponica (Hb. 118, Fl. 118).

Arbutus alpina (Hb. 178, 5).

Sphagnum palustre (Hb. 202 & Fl. 202: *in ipsa alpe* Aalbygfjeldet). Hb. l. c. udgjør en fastklæbet steril tue af *Sphagnum acutifolium* Ehrh., indsprængt med *Jungermannia barbata* Schmid.

Lichen rangiferinus (Hb. 269: „Funden paa Aalbygfjeldet etc.“ — rigtig bestemt = *Cladonia rangiferina* (L.) Hoffm. Desuden to halvark med rigtig nr. og navn, men tildels ufuldstændige eksemplarer).

Salix arenaria (Hb. 434 = *Salix glauca* L., cfr. dog M. N. Blytt i 4. natfm. fhl. p. 216: „*Salix arenaria*, Eksp. fra Vangsfjeld (i Opdal) er *Salix lapponum v. latifolia*.“)

Juncus trifidus (Hb. 484: Et afklippet ark med 2 ekspl., hvoraf det ene er rigtig bestemt, medens det andet paa grund af den tilbageværende frøuld maa have været en art *Eriophorum*).

Heracleum sibiricum L. (B 89).

*) Riasten.

Hieracium umbellatum L.? (B 164. Eksp. omtrent ødelagt).

Lichen Scyphiferi γ s. 60 *pyxidatus* (Lav B, 1. Under tuen er skrevet: *scyphiforme*. NB. NB. n. 80 er skrevet omvendt nedentil. Er iflg. Kindt = *Cladonia decorticata* (Flk.) Th. Fr.)

Lycopodium Selago (Fl. 205).

Lichen nivalis (Fl. 316).

Hieracium alpinum (Fl. 592: *a me lectum in alpe* Aalbygfjeldet, *ubi ante ab ampl. Oeder repertum*).

Røraas 23. Juli 1764:*)

Pedicularis Sceptum Carolinum (Hb. 33, 4).

Salix herbacea (Hb. 111, 8).

Thalictrum simplex (Hb. 40, 2: „*T. flavum* — Røraas i Haven i Enget d. 23. Juli 1764.“)

Røraas 24. Juli 1764:

Gnaphalium norvegicum Gunn. Fl. 841 (Hb. n. 1056 (svarer ei til floraens nr.) under navnet *Gnaphalium hyperboreum*: Røraas d. 24. Juli 1764).

Samme tids- og stedsbetegnelse staar overstrøget paa bagsiden af Hb. 659 (*Eriophorum vaginatum* = *E. capitatum* Host.) og paa bagsiden af Hb. 476, 12 (*Poa trivialis* = *Poa alpina* L.)

Bergskriverens*) Gaard eller Sæter d. 24. Juli 1764:

Juncus pilosus (Hb. 479, 4: Først er skrevet: „N. 69 NB. NB. *Juncus caespitosus*,“ der senere er udstrøget).

Carex vaginata Tausch. (Hb. 89, 4: under navnet „*Carex vesicaria*.“ Oventil er først skrevet: „n. 64 — en *Carex* fra Engan,“ over hvilket er skrevet: „89 NB. NB. *panicea* β,“ men nedentil staar der: „Bergskriverens Sæter ved Røraas d. 24. Juli 17“ (resten afskaaret). Det er rimeligvis dette eksemplar, der af M. N. Blytt er bestemt til *Carex panicea* L., cfr. Norg. fl. p. 251).

Paa bagsiden af Hb. 196 har været fastklæbet et eksp. af en

*) Maaske skrivfeil eller hukommelsesfeil for 24. Juli. Se visitatscirk. ovenfor pag. 130.

*) Bergskriver var paa den tid Peder Hjort. Han studerede ved midten af det forrige aarhundrede ved Kbhvns. universitet og blev 1763 bergskriver paa Røros, 1770 adjungeret direktør og 1772 virkelig direktør. Ved sin testamentariske af 16. Aug. 1788 har han stiftet et betydeligt legat til Røros.

orchidé (Orchis conopsea L.), ved hvilken er skrevet: „Bergskriverens Gaard eller Sæter i Birkeskoven, den 24. Jul. 1764.“

Rugelsiøen ved Røraas 24. Juli 1764:

Gentiana nivalis (Hb. 183, 3: „Røklesjøen, en Gaard paa Veien til Røraas, tæt ved Gaarden d. 22. Juli 1764,“ Hb. 183, 4: „Ved Rugelsiøen,“ cfr. Fl. 184: 24. *Julii a. 1764 florens a me lecta ad Røraas prope Rugelsiøen*, hvor vistnok datum rigtigere er angivet).

Røraas i et Eng d. 25. Juli 1764:

Hb. 593, 1, 2: *Selinum palustre*, rettet fra *aquaticum* b = *Heracleum angustifolium* Hartm. Oprindeligt er skrevet: „n. 116 an *Sium*, an *Pastinaca*.“ Ark 1: skjerm med frugter. Ark 2: blad.

Gaarden Engen (eller Engan) $\frac{1}{2}$ Mil fra Røraas
d. 26. Juli 1764:

Calamagrostis Epigeios Roth. (Hb. 584: *Arundo Epigeios* b. Oventil staar overstrøget: „N. 45 *Gramen alpin. cyperoides* fra Engan. NB. NB.“ Længere nede, ligeledes overstrøget: *Agrostis spica venti*, *Carex cespitosa*. Cfr. Fl. 584: *Arundo Epigeios: a. 1764 a me lecta in prædio alpino Engan ad Røraas*).

Plantago media (Hb. 645, 2 under navnet *Plantago lanceolata*).

Juncus campestris (Hb. 323, 10: Paa arket er først skrevet: „N. 42 *Gramen alpinum* fra Engan *Cynosuro affine vel Junco* med mørke Blomster og lange Stengler.“ Derpaa er tilføjet: „*Juncus campestris* b.“ Hb. 323, 11: *Gramen alp.* fra Engan, *Cynosuro v. Junco affine*).

Stellaria nemorum (Hb. 232, 9: „n. 115 NB. an *Stellaria nemorum*, an *Cerastium aquaticum*“; *Stellaria nemorum* er bibeholdt og N. 232 tilføjet).

Ranunculus reptans (Hb. 434, 3).

Pedicularis Sceptum Carolinum (Hb. 33, 1, 2, 3).

Tussilago frigida (Hb. 81, cfr. Fl. 81: *Ad rivulum in pascuis sylvaticis prædii æstivi Engan ad Røraas, $\frac{1}{4}$ milliare circiter ab ædibus prædii memorati per declivia meridiem versus eundo, ubi cum seminibus maturis* d. 26. *Julii 1764 a me lecta est*).

Carex vulgaris Fr. (Hb. 582, 4: „n. 50 *Carex* fra Egan NB.

NB.“; ved planten er skrevet *Carex vesicaria*, der er rettet til *cespitosa* β . Neden til staar steds og tidsbetegnelse).

Salix phylicifolia Sm. (Hb. 595, 2: *Salix myrsinitis* rettet fra *S. myrtilloides*).

Paa bagsiden af B 48 samme tids- og stedsbetegnelse, der er at henføre til et nu tilintetgjort eksemplar af en art *Salix*.

Hieracium umbellatum L. (Hb. 48 med paaskrift: „*Serratula alpina* Engan ad Røraas“ — et meget medtaget eksemplar).

Cotoneaster vulgaris Lindl. (B 127. Eksemplaret mangler blomster og frugt).

Salycium viride L. (B 188, cfr. Fl. 278: *In prædio æstivo* Engan ad Røraas, ubi a. 1764 mense Julio florens a me meisque comitibus V. D. Abildgaard*) et Dom. Hiort lectum est).

Paa bagsiden af B 191 har været fastklæbet en plante, ved hvilken staar skrevet samme tids- og stedbetegnelse.

Salix lapponum L. (B 256, 257).

Saxifraga autumnalis (Fl. 24, Hb. 24 = *Saxifraga aizoides* L.)

Thalictrum alpinum (Fl. 41: *In Engan ad Røraas*).

*) Peter Abildgaard, f. i Trondhjem 1695, gik først paa Trondhjems, senere (fra 1708) paa Kristiania skole, blev 1713 student, fik plads paa komunitetet og blev antaget som amanuensis hos provsten sammesteds Søren Lintrup, tog 1714 *exam. philos.* og blev *baccalaureus*. Reiste senere til Norge, hvor han først en kort tid informerede etatsraad Hannibal Stockfleths søn og kom derfra til Søren Michelsen, sogneprest i Asker. Da Karl den 12te faldt ind i Norge 1716 og under beleiringen af Akershus fæstning pøsterede en del tropper ved Asker pgd., udviste Abildgaard prove paa et patriotisk sind ved endog med livsfare at underrette generallojtnant Lützwow, der laa med den norske armé ved Gjellebæk, om fiendens bevægelser og foretagender. Efter 3½ aars ophold i Asker reiste han 1718 til Kjøbenhavn, hvor han tog theol. eksam. med bedste karakter, hvorpaa han 1719 reiste tilbage til Trondhjem, hvor han informerede, indtil han septbr. 1720 blev pers. kap. hos sogneprest Chr. Hersleb til Stod, 1722 resider. kap. sammesteds, og 1726 sogneprest til Røraas. Han døde 1778 efter at have været prest i 56 aar (hvoraf 52 paa Røraas). Han gjorde sig fortjent af stedets skole- og fattigvæsen, ligesom han var en mand med flersidige kundskaber, der foruden at være vel bevandret i sin theologi tillige besad indsigt i matematik, fysik, botanik og medicin. Han er en af de 3 trondhjemske geistlige (ved siden af Erik Schytte og Chr. Fr. Hagerup), for hvem prof. Oeder i Kjøbenhavn specielt havde bestemt et eksemplar af sin *Flora Danica*.

Serratula alpina (Fl. 48: *In Engan ad Røraas, ubi a me copiose lecta*, cfr. dog Hb. 48 sammestedsfra = *Hieracium umbellatum* L.)

Gnaphalium norvegicum (Fl. 841: *In prædio Engan ad Røraas*).

Hvidsanden ved Røraas 26. Juli 1764:

Arbutus uva ursi (Hb. 165, 1. (En stedsangivelse: „Gaarden Engen $\frac{1}{2}$ Miil fra Røraas er udstrøgen“), cfr. Fl. 165: *Habitat copiosissime ad Røraas in campo arenoso, vulgo: Hvidsanden, ubi a. 1764 a me lecta est*).

For Røros anføres desuden uden nærmere bestemmelse:

Pastinaca sativa (Fl. 290).

Hieracium alpinum (Fl. 592: *a me lectum*).

Lichen upsaliensis (Fl. 562: *Habitat in Røraas, Borchgrewink. Hb. 562* (kun med navn, uden findested) indeholder opklæbet et afklippet stykke, hvorpaa der er en meget mølædt steril tue, der ei lader sig bestemme („*Crusta sterilis non determinanda*,” Kindt *in litt.*)

Ranunculus glacialis (Hb. 160: „Faaet hos H. Bergraad Schindel paa Røraas,” cfr. Fl. 160: *Habitat in alpihus Selboensibus, ubi a. 1764 a viro illustri et amicissimo Dn. a consiliis ad metallifodinas Kongsbergenses lectus et mecum communicatus est*).

Paa tilbageveien har Gunnerus fundet:

Holtaalen: Udav Berget den 27. Juli 1764:

Potentilla norvegica (Hb. 145, 4).

Paa en Sten-Ruse ved Holtaals Præstegaard*) d. 28. Juli 1764:

Potentilla norvegica (Hb. 145, 2, cfr. Fl. 145: *in acervo lapidei*

*) Nogle planteark i Gunn. herb. E (dyrkede planter fra en eller anden have) viser sig ved sine paaskrifter at tilhøre denne visitatsreise, nemlig:

Lychnis odoratus H. Brinchmanns Have 18. Juli 1764.

Robinia caragana Holtaals Have 18. Juli 1764.

Robinia caragana i Haven ved Holtaals Præstegaard d. 20. Jul. 1764.

Lychnis chalconica i Haven til Holtaals Præstegaard d. 25. Juli 1764.

Malva (Lavatera) tilskrevet med sen haand) *trimestris*. I Haven til Holtaals Præstegaard d. 28. Juli 1764.

Dyrkede planter fra Holtaalens præstegaards have nævnes ogsaa i Baades ovenfor (pag. 83) omtalte afhandling om trondhjemske haveplanter.

dum ad ædes Pastoris Holtaalensium, ubi d. 28. Julii 1764 a me florens reperta est — og paa bagsiden af Hb. 284: „N. 145 *Potentilla norvegica*“ og i kanten med bortskaarne begyndelsesbogstaver: „*ex prædio* erg (o: Berg) (et) *ex Holtaalen* (et) *quidem ex acervo* (col) *lapso*.“

Hoebjerget d. 28. Juli 1764:

Ranunculus aconitifolius (Hb. 85, 1, cfr. Fl. 85: *copiosius (a me lectus) in alpe Holtaalensi* Hofjeldet, *unde etiam semina misit digniss. Holtaalensium pastor V. Dn.* Brinchmann).

Bartsia alpina (Hb. 100, 1, cfr. Fl. 100: *Ultima vice eandem copiose legi in alpe Holtaalensi* Hofjeldet. *Mense Julio fletet*).

Azalea procumbens (Fl. 235: *In alpe* Hoefjeldet).

Paa Veien mellem Dragaas Hytte og Holtaalens Præstegaard 28. Juli 1764:

Salix phylicifolia Sm.? (Hb. 594, 2: Kun en gren med 4 blade er tilbage. Først er skrevet: „N. 131. *Salix quænam*,” der er rettet til *phylicifolia* b.)

Salix caprea L. (Hb. 597, 2, benævnt *Salix hastata*).

Paa hin Side Elven ved Holtaalens Præstegaard d. 29. Juli 1764:

Calamagrostis Epigeios Roth. (*C. Pseudophragmites* Rchb.?) — (Hb. 486: to ufuldstændige eksemplarer = *Arundo Calamagrostis* L. Oventil er skrevet: „NB. NB. n. 64“ (numeret senere udstrøget). „En Dagrabb og 1 Buulegræss,” cfr. Bl. Norg. fl. p. 93 = *Calamagrostis lanceolata* Roth. = *Arundo Calamagrostis* Gunn. Fl.n. 486?)

Convallaria bifolia (Hb. 180, 3).

Pyrola uniflora (Hb. 122, cfr. Fl. 122: *Legi eandem in Holtaalen e regione prædii Pastoris, trans fluvium*: Guulelven).

Stellaria nemorum (Hb. 232, 6, cfr. Fl. 232: *In Holtaalen in sylva, ubi a. 1764 medio Julii a me lecta est*).

Lichen pyxidatus (Hb. 241 rigtig bestemt = *Cladonia pyxidata* (L.) Fr. Desuden et eksemplar under samme navn og nr. rigtig bestemt uden findested).

Polypodium Filix femina (Hb. 29, 4: „Paa hin Side etc. i Bjerget.“)

In prædio pastoris Haaltaalensium, hauri procul a fluvio:
Guulelven, mense Julio exeunte florens lecta, et quidem in loco
montoso, sterili:

Aphanes arvensis (Fl. 1013).

Da planten ei ellers er funden i Norge, beror dette rimeligvis
paa en forveksling; norsk eksemplar forefindes ei i herbariet.

Ligeledes fra Gulelvens bred anføres:

Paa bagsiden af Hb. 35 (*Rumex crispus* b): *Lythrum Salicaria*: „Ved Gulelv d. Juli 1764.“ Paa forsiden er overstrøget:
„med Blomster opefter Toppen“ — *floribus multis verticillatis* —
og oventil er skrevet: „N. 257 (rettet til 112) NB. NB. *Salicaria*.“

Planten er ei ellers funden i Holtaalen og med undtagelse af
Snaasen, hvorfra Gnnn. anfører den, ei ellers i Trondhjems stift.

Fremdeles anføres for Holtaalen, men uden nogen
tidsbetegnelse:

Andromeda cærulea (Fl. 28: *Ex alpe Lofjeldet, e regione
prædii pastoris Holtaalensium sita*).

Azalea procumbens (Fl. 235: *In pascuis alpinis Holtaalen-
sibus*).

Jungermannia ciliaris (Fl. 855: *Holtaaliæ*. Hb. 855 rigtig
bestemt = *Ptilidium ciliare* N. v. Es.)

Lathyrus palustris (Fl. 982: Holtaalen, hvor den ei ellers
vides at være funden).

Bogen i Singsaas d. 30. juli 1764:

Marchantia hemisphærica (Hb. 506: Fund. paa Gaarden Bo-
gen i Singsaas Sogn d. 30. Juli 1764. Cfr. Fl. 506: *Habitat in
prædio Bogen paroeciæ dalicæ Singsaas, ubi mense Julio a me
lecta est*). Hb. l. c. udgjør et frugteksemplar og en enkeltvis op-
klæbet frugt af *Preissia commutata* N. v. Es.

Ved gaarden Soknæs i Støren:

Campanula latifolia (Fl. 55: *Ad Sochnæs paroeciæ Støren*).

Paa et Hustag paa Størens Præstegaard d. 30. Juli 1764:

Potentilla argentea (Hb. 144, 3, cfr. Fl. 144: *in tectis ædium
pastoris Størensium*).

Opdal.

Opdal i Haven 1. August:

Sisymbrium Sophia (Hb. 277, 2).

I Opdal 1. August, ved Gjærdet nær Steenrøser:

Antirrhinum Linaria (Hb. 273, 2, Fl. 273: *In Opdalia*).*Asperugo procumbens* (Hb. 508, 2: Af hr. Lemvigs*) Have).

I Opdal 1. Aug. paa Major Homans Eng:**)

Nigritella nigra Rchb. fil (B 181).

Vangsfjeldet ved Opdals Prestegaard 1. og 3. August 1764:

1. August:

Alchemilla alpina (Hb. 193, 2, cfr. Fl. 193: *in alpe* Vangsfjeldet *in adscensu copiosissime*).*Viola canina* (Hb. 172, 7).

Juncus bulbosus? (Hb. 567: „n. 43. En *Juncus* (med overskrevet NB. NB.) eller *Gramen alpinum* fra Vangsfjeldet med smaa mørke *spicis* i Enderne.“ Dette er derpaa rettet til „En *Juncus* fra —.“ Neden til staar tids- og stedsangivelsen. Cfr. Fl. 567: *anno 1764 initio Augusti illum in alpe* Vangsfjeldet *repperi*). Eksemplaret i herbariet synes at tilhøre en form af *J. supinus* Mönch. eller *J. alpinus* Vill.

Triglochin palustre (Hb. 162, 5. Neden til er først skrevet: (Tr.) *palustre*, der derpaa er udstrøget og rettet til *maritimum*, hvilket atter igjen er overstrøget og *palustre* tilføiet).

Epilobium alsinefolium Vill. (Hb. 56, 5, benævnt *Epilobium montanum*).

Polygonum viviparum (Hb. 9, 3).

*) Jens Lemvig, f. i Klæbo pgd. 1729, søn af provst Jens Lemvig, sogneprest i Klæbo, blev 1747 dimitteret fra Trondhjems skole, exam. philos. 1748, exam. theol. 1749. Han var siden en tid lærer for major Hans Bulls søn i Rennebo, gik derefter provsten Ross i Orkedalen, presterne i Trondhjem og mag. Pærelus i Størdalen tilhaande med at prædike, blev 1754 personel kapellan hos den sidstnævnte og straks efter residende kapellan sammesteds. Reiste 1761 til Kjøbenhavn og blev 1763 sogneprest til Opdal mod at svare en aarlig afgift til svigerfaderen Knud Leem, professor i det lappiske sprog i Trondhjem. Døde 1792. Hans anden hustru (1774) var datter af Johan Hammond, generalmajor og chef for 2det Trondhj. inf. regim., boende paa Haækjer nær Opdals pgd.

**) Maaske = Hammond (se noten under Jens Lemvig).

Saxifraga stellaris (Hb. 265, 11 & 12 (rettet fra N. 726. *S. cespitosa*), cfr. Fl. 265: anno 1764, initio Augusti in alpe Vangsfjeldet florens a me lecta).

Andromeda cærulea (Fl. 28: a me lecta d. 1. Aug. in alpe Opdalensi Vangsfjeldet. Paa Hb. 28, 9 staar 3. August).

Stellaria graminea (Hb. 237, 3. Oprindeligt er skrevet: „N. 108 *Stellaria* NB. eller *Alsine*.“)

3. August:

Veronica alpina (Hb. 45, 1, Fl. 45: in alpe Opdalensi Vangsfjeldet sat frequens, ubi d. 3. Aug. 1764 ubique florens a me observata est).

Veronica saxatilis (Hb. 235. Først er her skrevet: „N. 92 NB. NB. *Salix foliis lævibus* — *Salix angusti / repens* C. B. An *Salix glauca / an fusca* Linn. — *myrtilloides*.“ Under dette er senere skrevet *vix*, og navnene er overstrøgne. Oventil er derpaa skrevet: „N. 235 *Azalea procumbens*.“*)

Eriophorum vaginatum (Hb. 659, 4).

Phleum alpinum (Hb. 150, 5: nr. og navn rettet fra 48 *Phleum pratense*).

Gentiana nivalis (Hb. 183, 1).

Rumex digynus (Hb. 36, Fl. 36).

Andromeda cærulea (Hb. 28, 9).

Saxifraga stellaris (Hb. 265, 10).

Thalictrum simplex L. (Hb. 40, 3 under navn af *Th. flavum*).

Pedicularis Oederi Vahl (Hb. 247, 1 under navn af *Pedicularis flammea*. Cfr. Fl. 247: *Pedicularis flammea*: in alpe Opdalensi Vangsfjeldet, ubi 1764 initio Augusti florens a me meisque comitibus copiose lecta est).

Pedicularis lapponica L. (Hb. 247, 2, ligeledes under navn af *P. flammea*;***) eksemplaret er noget ufuldstændigt, cfr. Fl. 246: *Pedicularis lapponica* — in alpe Vangsfjeldet).

*) Hb. 235 (*Veronica saxatilis*), Hb. 36 (*Rumex digynus*), Hb. 28, 9 (*Andromeda cærulea*), Hb. 40, 3 (*Thalictrum simplex*), Hb. 247 (*Pedicularis Oederi*), Hb. 449 (*Carex rigida*), Hb. 596, 1 (*Salix hastata*), synes at være blade af en gammel fortegnelse over almuens kristendomskundskaber. De fleste gaardsnavne er fra Guldalen og Opdal.

**) Smlgn. forr. aarsskr. p. 71.

Carex rigida Good. (Hb. 449, 2 under navn af *C. saxatilis*. Først er skrevet: „NB. 39 en *Carex* med 3 *spicis nigris*, hvoraf den øverste tillige er noget guul.“*) Ovenfor staar med anden skrift: *C. saxatilis* (rettet fra *cespitosa*).

Carex vulgaris Fr.? (Hb. 583, 1 under navn af *Carex pilulifera* b. Først er skrevet: „n. 40 *Carex* fra Wangsfjeldet med 2 sorte *spicis* hver paa sin Stengel og uden Tvivl en mindre nedenfor.“ Over dette er senere skrevet *Carex pilulifera* b. Cfr. Fl. 583: *In alpe*: Wangsfjeldet a 1764 mense Augusto unicum observari exemplar. Eksemplaret er meget ungt, men synes at tilhøre en form af *C. vulgaris* Fr. eller at være *C. rigida* Good)

Salix herbacea (Hb. 111, 7, Fl. 111: *In alpe Opdalensi*: Wangsfjeldet, *longe copiosissime, ubi a. 1764 initio Augusti a me lecta est florens*).

Salix hastata L. (Hb. 596, benævnt *Salix myrtilloides*. Først er skrevet: 135 *Salix quænam* NB. NB.)

Salix lanata (Hb. 431, 1).

Lycopodium alpinum L. (Hb. 271, 4 under navn af *L. complanatum*).

Fremdeles anføres for Wangsfjeldet uden speciel angivelse af datum:

Sibbaldia procumbens (Fl. 107: Wangsfjeldet a. 1764 *initio mensis Augusti a me meisque comitibus, V. D. Lemvig reliquisque, passim lecta est florens*).

Ranunculus bulbosus (Fl. 590: *Habitat in pratis nec non in alpe Opdalensi*: Wangsfjeldet, *ubi initio Augusti 1764 florens a me lecta est*. Da denne art ellers kun er funden i den sydligste, laveste del af landet, turde angivelsen bero paa en fejltagelse. Hb. 590 er vistnok et ekspl. af planten, men uden angivelse af voksested).

Wangsfjeldet (i Opdal) uden nogen tidsbetegnelse:

Pyrola minor L. (Hb. 119, 6 & 7 under navn af *Pyrola rotundifolia*).

Poa alpina L. (Hb. 476, 4 under navn af *Poa trivialis* & B

*) Hermed menes hanakset.

41: „n. 47 *Gramen alpinum* fra Wangsfj(eldet) NB.“, en afklippet arkstrimmel med et omtrent tilintetgjort eksemplar).

Carex flava (Hb. 526, 1).

Saxifraga autumnalis (Fl. 24: *in alpe* Wangsfjeldet, Hb. 24 = *Saxifraga aizoides* L.)

Alchemilla vulgaris L. (Fl. 192: *In summo jugo alpis* Wangsfjeldet *copiose eam vidi prope marginem nivis perpetuæ, sed minorem*).

Epilobium palustre (Fl. 71).

Draba alpina (Fl. 435: *in alpe* Wangsfjeldet *a me lecta*).

Cerastium alpinum (Fl. 438).

Salix arenaria (Fl. 434, cfr. Blytt 4. skand. natfm. forh. 216: „Exempl. fra Wangsfjeldet er *Salix lapponum* v. *latifolia* og randbemærkninger (skrevne med M. N. Blytts haand) i universitetets ekspl. af *Fl. Norv.* = „*S. limosa* Wahlenb.“ Smlgn. ovenfor under Aalbygfjeldet i Holtaalen 23. Juli 1764).

Salix arbuscula (Fl. 450).

Carex atrata (Fl. 451).

Pedicularis foliosa (Fl. 1111 — vistnok en form af *P. Oederi* Vahl. med støtteblade i akset længere end blomsterne, cfr. Norg. fl. 807 og Bl. 4. natfm. forh.)

Opdal 2. Aug. 1764:

Thalictrum simplex L. (Hb. 40, 4: „Opdal i Enget d. 2. Aug. 1764“ under navn af *Th. flavum*. Cfr. Fl. 40: *Th. flavum in pratis Opdalensibus*.)

Paa bagsiden af Hb. 322: „Opdal 2. Aug. 1764“ — at henhøre til et tilintetgjort eksemplar af *Heracleum sibiricum* L.

Caltha palustris (Hb. 216: „Ved Opdals Præstegaard d. 2. Aug. 1764.“)

Opdal 3. Aug. 1764.

Mespillus Cotoneaster L. (Hb. 596. Først er skrevet: „N. 29 NB. NB. an *Salix glauca*“, rettet til „N. 596 — *myrtilloides*.“ Alt er senere udstrøget og det rigtige navn: *Mespillus Cotoneaster* tilføjet. Ved eksemplaret er skrevet: „Blir i Opdal kaldet Tysved.“ Oventil er desuden fastklæbet blade af *Rosa villosa* L.) Nedentil: „Opdal 3. Aug. 1764.“

Actæa spicata (Hb. 27, 3: „Opdal passim (rettet fra „i Enget“) d. 3. Aug. 1764.“)

Centaurea Scabiosa (Hb. 56: „Opdal 3. Aug. 1764.“ Cfr. Fl. 510: *A me lecta in Opdalia* d. 3. Aug. 1764).

Orobus vernus (Hb. 236, 4: „Opdal d. 3. Aug. 1764.“ Cfr. Fl. 236: *a me a. 1764 mense Augusti in Opdalia lectus*).

Pastinaca sativa (Hb. 98: *An Pastinaca sativa, an Laserpit. latif*, cfr. Fl. 290: *Pastinaca sativa: in Opdalia*).

Opdal uden speciel datum.

Fumaria bulbosa (Fl. 288: Opdal & Meldal, *ubi a. 1764 mense Julio a me lecta est*. Angivelsen er meget tvivlsom, da Hb. 288, 1, 2, 3, 4, 5 (hvoraf 1 fra Flaakleven i Renneboe) kun indeholder blade af former af *Thalictrum flavum* L.)

Opdal uden nogen tidsbetegnelse:

Convallaria verticillata (Fl. 181).

Convallaria Polygonatum (Fl. 248: *Habitat in Opdalia, ubi a me lecta est*).

Peziza lentifera (Fl. 515).

Rennebo:

Flaakleven i Renneboe 4. Aug. 1764:

Origanum vulgare (Fl. 112: *Ad præcipites angustias Renneboenses vulgo*: Flaakleven, *ubi a. 1764 d. 4. Aug. a me lectum est florens*. Gjenfunden her rigelig af Storm).

Thalictrum flavum (Hb. 288, 1, benævnt *Fumaria bulbosa*: „Flaakleven (rettet fra Flaafjeldet) i Renneboe.“)

Vicia sylvatica (Fl. 16: *In loco nemoroso ad angustias*: Flaa-Kleverne *in Meldalia*).

Meldalen 5. Aug. 1764:

Stachys palustris (Hb. 25, 1).

Brambu ved Meldalens Præstegaard d. 5. Aug. 1764:

Sagina procumbens (Hb. 505, 1, cfr. Fl. 505: *Ad prædium pastoris Meldalensium*).

Meldalen uden tidsangivelse:

Impatiens Noli tangere (Fl. 134).

Lichen ciliaris (Fl. 575: *Habitat in Meldaliæ sylvis & sepi-*

bus rarius, Hb. 575: En gjennemklippet tue (paa et næsten efter diagonalen afklippet stykke af et halvark) af planten = *Physcia ciliaris* (L.) D C uden findested).

Orobus vernus (Fl. 236: *mense Augusto* 1764).

Antirrhinum Linaria (Fl. 273).

Fumaria bulbosa (Fl. 288: Angivelsen usikker, se ovenfor).

Rumex digynus (Fl. 36: *In alpe Meldalensi*).

Burbaumia aphylla (Fl. 571: *In prædio pastoris Meldalensium* Borckgrewink, Hb. 571 (uden findested) indeholder 3 enkeltvis fastklæbede frugter af denne art).

Orkedalen:

Ørkedal 9. Aug. 1764. Eklie (rettet fra Eggelie):

Impatiens Noli tangere (Hb. 134, 2, cfr. Fl. 134: *In Orkedalia*. Endnu teml. alm. paa dette sted).

Gjølme*) Gaard i Ørkedal ved Carusse-Dam

d. 10. Juli 1764:

Festuca fluitans (Hb. 409, 4, cfr. Fl. 409: *In aquis e. g. in prædio Ørkedaliæ*: Gjølme, *ad piscinam*. Vistnok endnu paa denne lokalitet).

Gjølme 13. Aug. 1764:

Sisymbrium Sophia (Hb. 277, 1. Endnu alm. som ugræs-plante i Orkedalen).

Ørkedal i Ageren ved Præstegaarden d. Aug. 1764:

Polygonum Convolvulus (Hb. 34, 1: „Havde vundet sig om *Lamium, flore albo deciduo*,” cfr. Fl. 34: *Habitat in agris e. g. prædii pastoris Ørkedalensium*).

Fremdeles anføres for Orkedalen:

Triticum repens (Hb. 201, 3: „Orkedal d. Aug. 1764.”)

Anthericum ossifragum (Fl. 136: *In Orkedalia*. Endnu paa fjeldmyrene i Orkedalen).

Turritis glabra (Fl. 348: *In variis tectis Orkedaliæ*. Endnu fleresteds i Orkedalen).

*) Cfr. ovenfor p. 19.

Bynesset:

Ved Stranden paa Bynæssets Præstegaard d. 13. Aug. 1764:

Triticum repens L. var. *littorale* (Bl. Norg. fl.). (Hb. 201, 2; — „Syø-Rug.“)

I Bjerget ved Bynæssets Præstegaard d. 13. Aug. 1764:

Origanum vulgare (Hb. 112, 2, cfr. Fl. 112: *Leji* 13. Aug. 1764 in Bynæsset et quidem in monte haud procul ab ædibus pastoris sito. Endnu paa denne lokalitet ifølge Storm).

Præstegaardshaven paa Bynæsset 14. Aug. 1764:

Poterium Sanguisorba (B 212 & 213).

Præstegardsmarken paa Bynæsset 1.*) Aug. 1764:

Antirrhinum Linaria (Hb. 273, 1: Under navnet er med en senere haand skrevet: „An *Salix myrtilloides*?“)

Thymus Acinos (Hb. 158, 2 — med samme tids- og stedsangivelse). Den forekommer endnu hyppig paa Bynæsset (ifl. Storm.)

Fremdeles angives for Bynæsset, men uden nærmere bestemmelse af tiden, naar planterne er tagne:

Chenopodium rubrum (Fl. 540: *In Bynæsset Daliæ, ubi recens vento eradicatum in littore arenoso, sylvæ vicino, totum quantum saturate purpureum, a me repertum est.* Angivelsen er noget tvivlsom, da planten ellers kun er funden i de laveste dele af Kristiania stift).

Chenopodium maritimum (Fl. 296: *In littore paroeciæ Bynæsset.* Hb. 296 er dog *Arenaria peploides*. *Chenopodium maritimum* L. (= *Chenopodina m-a.* Moq.) er, saavidt jeg ved, ei ellers angivet for Bynæsset. Storm opgiver den foruden for Levanger-sundet, hvor jeg ogsaa selv har seet den, for Inderøen, Garten (nær Bejan) og Bjugholmen. *Arenaria peploides* L. er derimod ei sj. ved T.hjem, f. eks. paa Ladestranden enkelte aar, Grilstad, Devlehavnen, Ørlandets nordside, Orkedalsfjorden (Storm).)

Elymus arenarius (Fl. 199: *In littore maris e. g. in Bynæsset.*)

*) Hvis planten er samlet af Gunnerus maa tallet 4 (eller 3) være glemt efter 1, da han opholdt sig her 13.—15. august.

Iris Pseudacorus (Fl. 264: *In Bynesset*. Om den i senere tid er fundet paa Bynesset, er mig ubekjendt).

Convallaria verticillata (Fl. 181: *In Bynesset*).

Apotheket paa Bynesset.

Paa bagsiden af Hb. 45, 4 (*Veronica alpina*, Bensjorden 1767) er skrevet: *Agrimonia* — og nedentil „Apotheket flor. d. 17. Aug. 1767,“ cfr. Fl. 229: *In Bynesset*, *in loco vulgo* Apotheket samt Hb. 229, 3: Et blad af planten, ved hvilket er skrevet: „Fra Bynesset — vildt *it. Mad. Willerts Have.*“ Planten er gjenfunden sparsomt paa selvsamme sted — ved gaarden Apotheket af hr. konservator V. Storm sommeren 1885.

Meldalen (stud. Junghans).*)

Galium boreale (Hb. 104, 6: „hvid Mour. Meldalen, *Mons. Joncans.*“)

Alchemilla alpina (Hb. 193, 3: Meldalen, *Mons. Joncans.*)

Juncus campestris (Hb. 323, 5: Meldalen, *Mons. Joncans.*
Først har der været skrevet: „No. 7 NB. *Juncus* —“).

Rumex digynus (Hb. 36, 3: Meldalen, *Mons. Joncans.*)

Erigeron acris (Hb. 504, 9: Meldalen, *Mons. Jonchans*, nr. og navn rettet fra N. 106. *Serratula alpina*).

Dryas octopetala (Fl. 106: *In alpe Meldalensi, unde eam cum pappo seminum speciosissimo mense Julio a Studioso Junghans lectam habeo*).

*) Om denne Thomas Junghans se tillæg II.